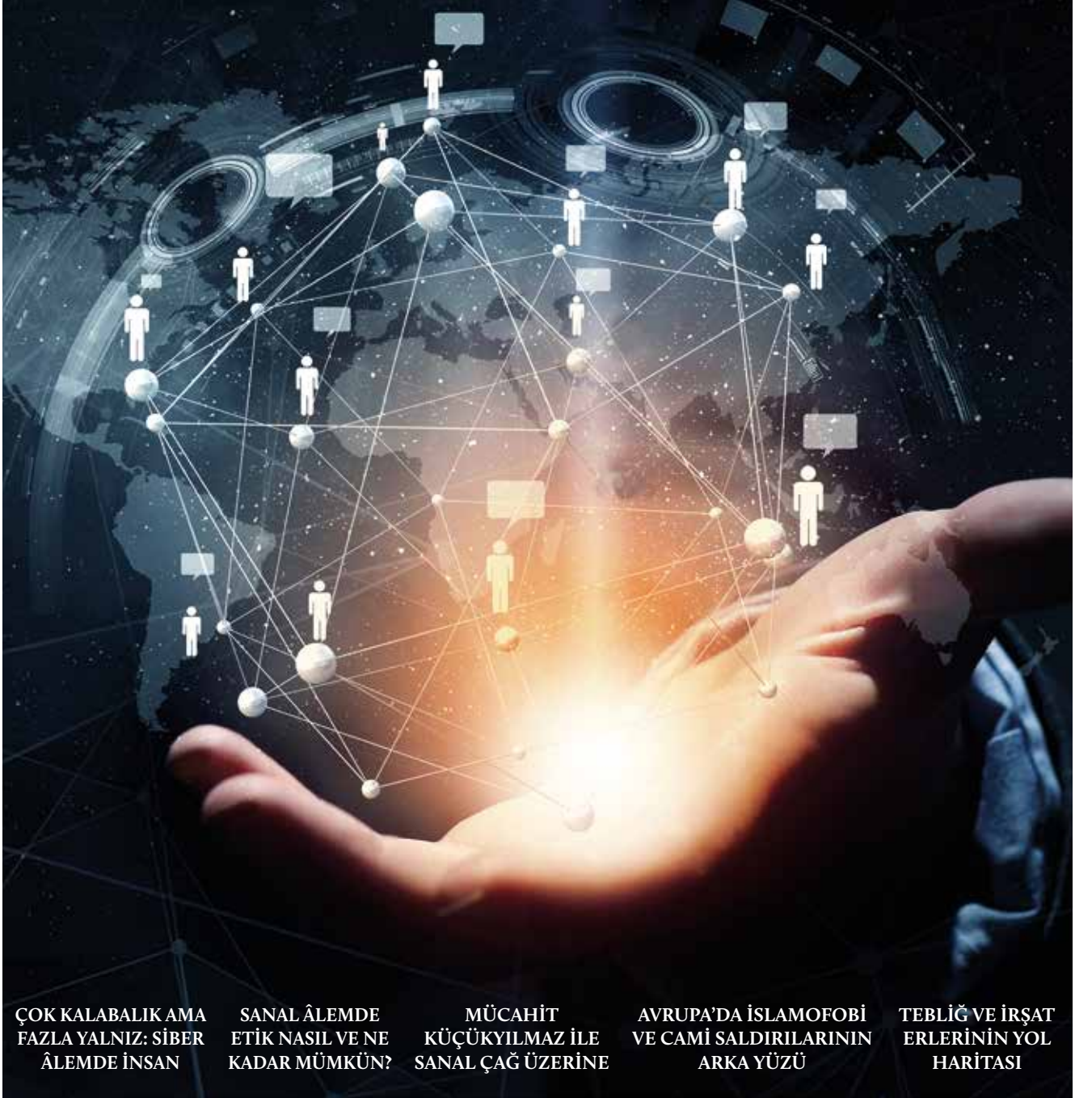

diyanet

Aylık Dergi | Mart 2017 | Sayı: 315

SANAL ÇAĞDA SAHİCİ KALMAK

ÇOK KALABALIK AMA
FAZLA YALNIZ: SİBER
ÂLEMDE İNSAN

SANAL ÂLEMDE
ETİK NASIL VE NE
KADAR MÜMKÜN?

MÜCAHİT
KÜÇÜK YILMAZ İLE
SANAL ÇAĞ ÜZERİNE

AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ
VE CAMİ SALDIRILARININ
ARKA YÜZÜ

TEBLİĞ VE İRŞAT
ERLERİNİN YOL
HARİTASI

YENİ
YAYINLARIMIZ

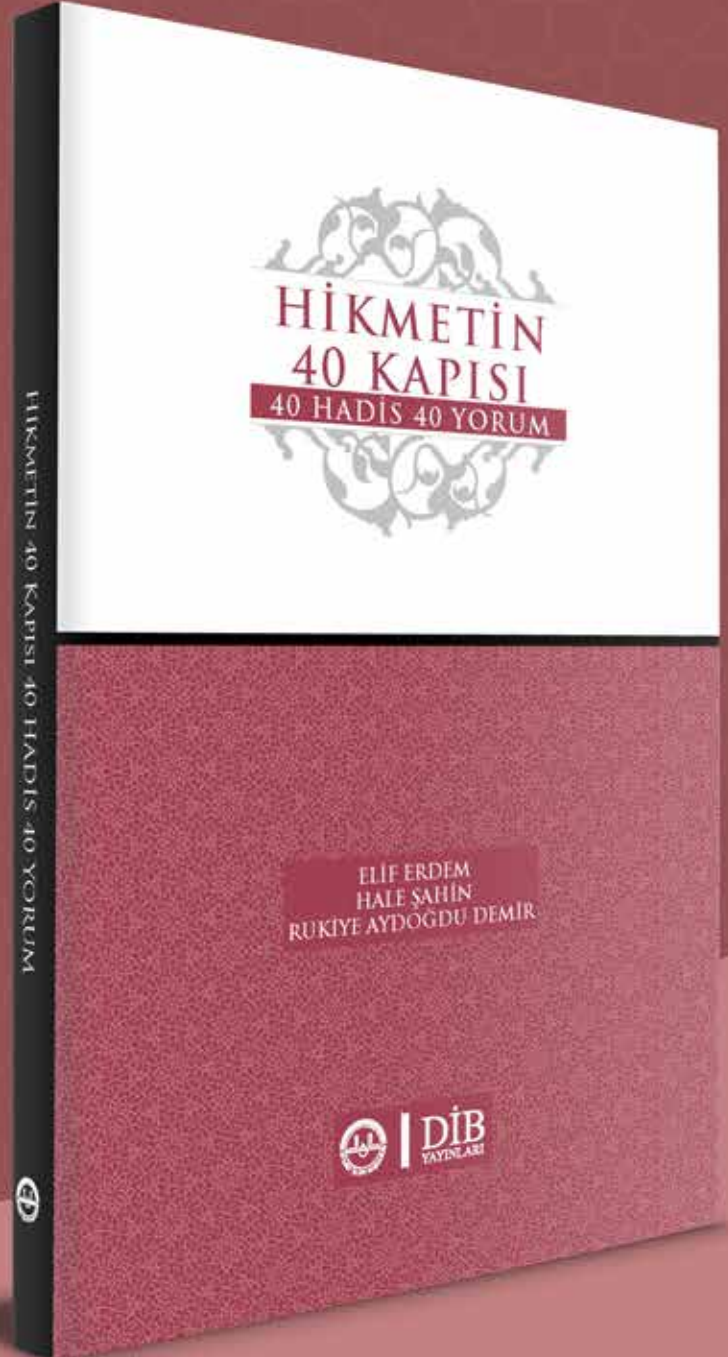

{ HİKMETİN 40 KAPISI }

— Elif Erdem —

— Hale Şahin —

— Rukiye Aydoğdu Demir —

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Islam, insanın çevresiyle adalet, hakkaniyet ve ahlak ilkeleri temelinde samimi, iyi ilişkiler kurmasını ister. Bu ilişkiler hem yatay hem dikey olarak farklı kavramlar üzerine bina edilmiştir. Örneğin milletler arasındaki ilişki tearüf/bilişme ve muarefe/tanışma üzerine, bireyler arasındaki ilişki adalet ve ihsan üzerine, aile ilişkileri ise meveddet ve rahmet üzerine inşa edilmiştir. Bütün bu ilişkilerde esas olan içtenlik, samimiyet, diğerkâmlık gibi insani ve ahlaki erdemlerdir. Rabbine ihlasla ve ihsan şuuruyla ibadet eden insan, varlık âlemiyle de iyi ilişkiler kurar, kendisiyle barışıktır. Çevresiyle ilişkilerinde ahlaki erdemleri ve hakkaniyet ölçülerini daima muhafaza eder. Kimseye haksızlık yapmaz, kimsenin kalbini incitmez. Allah'ın, kullarının ve çevrenin hukukunu daima gözetir. Bütün bu ilişkiler ağını sağlam temeller üzerine kuran kişi medeni insan, böyle toplumlar da medeni toplumlardır. İslamiyet'in medeniyet ufku, kişinin kendisi, Rabbi ve çevresiyle olan yüksek düzeyli ve sağlıklı ilişkiler ağını ifade eder.

Teknoloji alanında yaşanan baş döndürücü gelişmelere bağlı olarak iletişimin büyük bir ivme ve güç kazandığı günümüzde, söz konusu ilişki ve iletişim biçimlerinde devrim niteliğinde gelişmeler yaşıyoruz. Sanal çağ olarak da adlandırılan günümüzde, bir mesajla büyük kitlelere anında ulaşılabilmekte, duygu ve düşüncelerimizi çok geniş bir platformda insanlarla paylaşabilmekteyiz. Sürekli yaygınlaşan ve etki alanını her geçen gün genişleten iletişim dünyası; bilginin, haberin süratle yayılmasını sağladığı gibi, pek çok kişi tarafından anında değerlendirilmesine ve yorumlanmasına imkân vermektedir. Öte yandan sosyal ağlar, dünyanın en uzak köşesindeki kardeşlerimizle tanışmaya ve kardeşlik bağlarımızı güçlendirmeye zemin hazırlamaktadır. İletişim ağları, ilişkilerimizin sadece niceliğini değil aynı zamanda niteliğini de etkilemekte, hatta uluslararası ölçekte ciddi tesirler icra edebilmektedir. Bugün insanlığa düşen, birey ve toplum yararı düzleminde bu gelişmeleri yeni imkân ve fırsatlara dönüştürmektir.

Çocukların çok küçük yaşta bilgisayarla tanıştığı, internetle ve sanal oyunlarla büyüdüğü bir zamanda; sanal dünyanın dini değerlerimizi, aile kurumuzu, genel ahlaki ve bizi ayakta tutan değerleri sarsacak, gençlerimizin gelişimini ve ahlakını olumsuz etkileyecek, onların zihin ve gönül dünyalarını örseleyecek tüm zararlı etkilerinden koruma sorumluluğumuz var. Sanal platformun arkasına saklanan art niyetli çabalara karşı bilinçli olma görevimiz var.

Bugün çok yönlü istifade ettiğimiz sosyal medyanın iyi kullanılmadığı takdirde; bilgi kirliliğine, yanlış yönlendirmelere, sanal âlemin cazibesine ve özgür platformuna kapılarak ahlaki problemlere kapı aralayabileceği gözden ırak tutulmamalıdır. Unutulmamalıdır ki sanal dünya, ilişkilerimizi iyi yönde geliştirmek, bilgi paylaşımını artırmak, ahlaki değerleri hep birlikte yükseltmek ve daha yaşanılabilir bir dünyayı birlikte inşa etmek için bir vasıta olmalıdır.

“Sanal Dünyada Sahici Kalmak” konulu bu ayki gündemde sanal çağın getirdiklerini ve götürdüklerini irdelemeye çalıştık. Prof. Dr. Kemal Sayar, “Çok Kalabalık Ama Fazla Yalnız” yazısında siber âlemde insanı ele aldı. Prof. Dr. Mustafa Arslan, “Sanal Dünya ve Değişen Toplumsal/Bireysel İlişkiler”de yaşadığımız değişimi sorguladı. Doç. Dr. Ali Ayten, “Sanal Dünyada Etik Nasıl ve Ne Kadar Mümkün?” sorusunun cevabını bizimle paylaştı. Yrd. Doç. Dr. Yahya Turan, sanal dünyanın alışkanlıkları nasıl altüst ettiğini, Yrd. Doç. Dr. Ekmel Geçer ise “Sosyal Medya, Çocuklar, Büyükler ve Gerçekler” başlıklı yazısında, sanal dünyayı olumlu ve olumsuz yönleriyle ele aldı. Murat Kalıcı, “Sanal Dünyada Değişen Mahremiyet Algısı” başlıklı yazısında geline nokta da neleri kaybettiğimizi sorguladı. Gündeme ilişkin birbirinden değerli yazılarla birlikte, Cumhurbaşkanlığı Kurumsal İletişim Başkanı Mücahit Küçükyılmaz ile yapılan söyleşiyi de ilgi ve beğeniyle okuyacaksınız.

Bu vesileyle kuruluşunun 93. yılında Başkanlığımızın bugünlere gelmesinde emeği, alın teri bulunan bütün hocalarımızdan ahirete göçenleri rahmetle anıyoruz. Hayatta olanlara sıhhat, afiyet ve hayırlı uzun ömürler diliyoruz.

İslam'a, milletimize ve insanlığa hizmet yolunda daha nice yıllara...

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

Birlik ve Beraberliğimizin Sembolü: Çanakkale Zaferi

62

GÜNDEM

Çok Kalabalık Ama Fazla Yalnız: Siber Âlemde İnsan

6

DİN DÜŞÜNCE YORUM

Cam Ekrana Bağımlı Yalnızlıklar.../mı?

38

2017
MART

GÜNDEM

- 6 Çok Kalabalık Ama Fazla
Yalnız: Siber Âlemde İnsan
Prof. Dr. Kemal SAYAR
- 11 Sanal Dünya ve Değişen
Toplumsal/Bireysel İlişkiler
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
- 14 Sanal Âlemde Etik Nasıl ve
Ne Kadar Mümkün?
Doç. Dr. Ali AYTEN
- 17 Sanal Dünya, Değişen Alışkanlıklar
Yrd. Doç. Dr. Yahya TURAN

- 20 Sosyal Medya: Çocuklar,
Büyükler ve Gerçekler
Yrd. Doç. Dr. Ekmel GEÇER

- 24 Sanal Dünya ve Değişen Mahremiyet
Murat KALIÇ

SÖYLEŞİ

- 28 Mücahit KÜÇÜKYILMAZ: "Fitrat
sanal çağın üstesinden gelecek."
Dr. Lamia LEVENT ABUL
M. Emin GÜRDAMUR

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 32 Avrupa'da İslamofobi ve Cami
Saldırılarının Arka Yüzü
Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN
- 35 Aşlı Gibidir
Hülya H. ERGÜN
- 38 Cam Ekrana Bağımlı
Yalnızlıklar.../mı?
Muhammed Kâmil YAYKAN

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 40 İslam'ın Hedefinde İnsan Vardır
Prof. Dr. Muammer ERBAŞ

HADİSLERİN İŞİĞİNDA

- 42 Hz. Peygamber ve Kur'an Ahlakı
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

AYİNE

- 44 Korku ve Ümit
Dr. Lamia LEVENT ABUL

EN GÜZEL İSİMLER

- 46 "Hasbünallah" Ya Hasib
Fatma BAYRAM

DÜNYA MÜSLÜMANLARI

- 48 Sultanlar Diyarı: Çad
Prof. Dr. Ahmet KAVAS

İZ BIRAKANLAR

- 52 Alay Müftüsü Çorumlu Hafız
Hacı Rüştü Efendi

Diyabet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Kurulu
Dr. Yüksel SALMAN
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Ali AYGÜN
M. Emin GÜRDAMUR

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya

Bardacık Sk. No: 27/16 Çankaya-Ankara
Tel: 0312 437 37 27 Fax: 0312 437 37 04
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurtiçi yıllık: 84.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Baskı

İleri Haber Ajansı Tanıtım İletişim Matbaacılık Yayın-
cılık ve Teknik Hizmetleri A.Ş. Tel: 0212 454 32 90

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık
Dergi (Türkçe)
Basım Tarihi: 10/03/2017
ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu
Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943
0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun foto-
kopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir
bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet
İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü-
ne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftü-
lükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din
Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapıla-
bilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.
Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın
organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf
ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak
gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

GEZİ-YORUM Kudüs Notları

76

SÖYLEŞİ Mücahit Küçükyılmaz

28

DİN VE HAYAT İbadet-Ahlak İlişkisi

70

BUNU KONUŞALIM

- 54 "Doğru din eğitimi almış, ahlaki normlarla donanmış faydalı bir gençlik için yola çıktık."
Ali AYGÜN

HADEME-İ HAYRAT

- 57 Karanlığı Aydınlatan Dostluk
M. Emin GÜRDAMUR

HATIRA DEFTERİ

- 58 Suriye'nin Nur Yüzlü Çocuğu
Esra ERKEN

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 60 Ömer Seyfettin Hikâyesinde
Millet Ruhı
Mustafa UÇURUM

- 62 Birlik ve Beraberliğimizin
Sembolü: Çanakkale Zaferi
Mehmet DERE

- 64 Bir İstanbul Fatiha'sı
Sema Bayar

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 66 Shakespeare ve İslam - 2
Beyazıt AKMAN

DİN VE HAYAT

- 70 İbadet-Ahlak İlişkisi
Dr. Muhammed Ali ASAR

- 73 Tebliğ ve İrşat Erlerinin Yol Haritası
Zeki SAYAR

- 75 Müslüman Olmak
Kerim ALPTEKİN

GEZİ-YORUM

- 76 Kudüs Notları
Dr. Ruhi İNAN

KİTAPLIK

- 80 İslam Felsefesi:
Tarih ve Problemler
Muhammed Kâmil YAYKAN

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
Diyanet İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

SANAL DÜNYADA GERÇEKLİK

İnsanın, etrafında olup bitenler hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacı fitridir. Görsel, işitsel ve sosyal medya, elimizin, gözümüzün, kulağımızın erişemediği noktalardan bilgi aktarmakla bu ihtiyacı karşılamaya taliptir. İnsanlık olarak haberleşmenin baş döndürücü imkânlarıyla karşı karşıya olduğumuz bu dönemde bilhassa internet ve sosyal medya, insanlara iletişim için benzeri daha önceki asırlarda görülmemiş bir ortam sunuyor. Aslında iyiye yöneltme, güzeli anlatma ve doğruyu yayma imkânı olarak medya, büyük bir fırsat ve güçlü bir araç olarak karşımızda duruyor. Günün her anında tek tuşla binlerce insana aynı anda selâm vermek, sevinç taşımak, sevgi, hakikat, hikmet, ahlak ve adaleti paylaşmak mümkün oluyor.

Sosyal medya bugün iyi ve kötü, yararlı ve zararlı yönleriyle, insana kazandırdıkları ve kaybettirdikleriyle, etik problemleriyle en çok tartışılan hususların başında gelmektedir. Anlık bilgi ve haber paylaşımlarında dikkat edilmesi gereken ahlaki ilkelerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İletişim ahlakında en önemli mesele gerçek, sahih haber ve doğru bilgilendirmedir.

Bilgilendirme faaliyeti, insanlar arasındaki ilişkilerin üzerine yaslandığı ahlaki ve nesnel ilkelere bağımsız olarak asla işletilemez.

Her nimetin bir külfeti olduğu unutulmamalıdır. Kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın sınırsız ve ölçüsüz kullanımı, birçok sorunu da hiç şüphesiz beraberinde getirmektedir. Belki de öncelikli problem, sanal bir dünyada, gerçekten kopuk kimliklerle, yeni ve kontrol edilemez bir ilişki ağı geliştirilmesidir. İnsanın “olduğu gibi görünmediği ya da görüldüğü gibi olmadığı” bir ortamda gelişen ilişkiler elbette sağlıklı ve güvensiz olmaktadır. Diğer yandan sosyal medyayı kullanan birçok insan, doğruluğuna bakmadan ve gerçek olup olmadığını araştırmadan herhangi bir bilgiyi kolaylıkla paylaşabilmekte, farkında olmadan yalan ve iftiranın yayılmasına aracılık etmektedir. Bu durum toplumun hassasiyetlerini dikkate almayan ve hatta suiistimal etmek isteyen şahıs ve gruplar için mümbit bir zemin oluşturmaktadır. Doğrusu yayılana ve gerçeği ilan edilene kadar, yalan çoktan kıtaları dolaşmış olmaktadır.

Sosyal medya kullanımında bilinçli olmaları konusunda yeterince eğitmediğimiz gençlerimiz ve çocuklarımız, zarardan korunmak için atmaları gereken adımları bilmeden riskli koridorlarda yürümektedir. Onları her geçen gün hakikat dünyasından koparıp sanal dünyaya mahkûm eden bu gidişat karşısında uyanmaya ve uarmaya her şeyden çok ihtiyacımız olduğu açıktır.

Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle "oyun ve eğlence-den ibaret olan" dünya hayatı, oyun içinde oyun açan sanal bir dünyayla çepeçevre kuşatılmış durumdadır. Öyle ki bu yeni oyun ve eğlence marifetiyle kötülüklerin hızı ve etkisi de artmış durumdadır. Teknolojinin ve sosyal bilişim ağlarının her türlü çirkinliği fütursuzca neşretmede kullanılması, insanların şeref ve haysiyetlerinin görmezden gelinmesi, mahremiyetin hiçe sayılması, kişisel, ailevi ve toplumsal tahribatlara yol açmaktadır. Sorumsuzca, sonu düşünülmeden söylenen sözler, nice gerilimlere, huzursuzluklara, buhranlara neden olmaktadır. Gayr-i ahlakî ve gayr-i vicdanî paylaşımlara itibar edenlerin de vebal altında oldukları burada hatırlanmalıdır. Hâlbuki sahih bilgiye erişmek, bir arzu ve ihtiyaçtan öte, dinimizin emridir. "Ey iman edenler! Güvenilir olmayan birisi size bir haber getirdiği zaman, onu araştırınız, araştırmadan almayınız. Aksi takdirde, cahilce ve bilgisizce nice toplumlara kötülükler yaparsınız ve sonunda pişman olursunuz" (Hucurat 49/6) ayeti her türlü ortamdan edinilen bilgiyi süzerek kabullenme gereğine işaret eder.

Sosyal medya kullanımında bilinçli olmaları konusunda yeterince eğitmediğimiz gençlerimiz ve çocuklarımız, zarardan korunmak için atmaları gereken adımları bilmeden riskli koridorlarda yürümektedir. Onları her geçen gün hakikat dünyasından koparıp sanal dünyaya mahkûm eden bu gidişat karşısında uyanmaya ve uarmaya her şeyden çok ihtiyacımız olduğu açıktır. Ailenin vazgeçilmez temelleri olan muhabbet,

merhamet, sevgi, sadakat ve mahremiyet gibi değerleri korumanın sosyal medyayı bilinçli kullanmakla yakından alakası bulunmaktadır. Yavrularımız ilkokuldan itibaren bir bilinç olarak merhamet ve mahremiyet eğitiminden geçmelidir. Bu hususta yetişkinler olarak hepimize büyük sorumluluklar düştüğü unutulmamalıdır.

Özgürlükler ve imkânlar arttıkça insanın kendini denetleme becerisini ve öz disiplinini artıracak eğitimler daha da önem kazanmaktadır. Bugün insanımızda yüksek bir bilinç oluşturmak için sadece fayda-zarar, iyi-kötü, hayır-şer anlatımının yetmediğini; hayatın manasını ve var oluşun gayesini idrak etmiş nesiller yetiştirmemiz gerektiğini fark etmeliyiz. İslam, her şart ve ortamda ahlaki esasları şiar edinmemizi, imkânlarımızı ahlaki ve vicdani sınırlara uygun bir biçimde kullanmamızı ister. İnsan olarak, Müslüman olarak hepimize düşen görev, imajın ve görseelliğin cazibesine kendimizi kaptırmadan; manayı maddeye, bâkî olanı fâniye, hakikati yalana esir etmeden yaşayabilmektir. İletişimin de bir ahlaki olduğunu bilmek; sanal olan bir dünyanın içinde dahi haktan, hakikatten ve gerçeklikten ayrılmamak; empati, saygı, nezaket ve hoşgöründen ödün vermemek son derece önemlidir. Gençlerimize bırakacağımız en değerli miras eğitim ise, bu eğitimin bir parçası da ayakları hakikat dünyasına basan, sanal ortamlarda yitip gitmeyen, özgüven ve iç disiplin sahibi, üstün karakterli Müslümanlar yetiştirme eğitimi olmak zorundadır. Hakiki çözüm de ancak budur.

Prof. Dr. Kemal SAYAR

ÇOK KALABALIK AMA FAZLA YALNIZ SİBER ÂLEMDE İNSAN

Yalnızız ama yakınlıktan da korkuyoruz. Bir arkadaşlığın bizden istedikleri olmaksızın yoldaşlık duygusu verebilecek teknolojiler istiyoruz. Siber âlem bir kaçış yeri, bir inziva mekânı. Orada hakikati istediğimiz kadar eğip bükebilir, kendimizi kılıktan kılığa sokabilir ve denetimi elimizde tutarız. Bedenlerinin egzersiz, gün ışığı, sağlıklı gıda ve insani temas ihtiyacını yok sayan birçok genç, artık hayatlarını ekran karşısında geçiriyor ve gerçek dostlukların yerine sanal olanları koyuyor. Gece yaşayan bu gençlerin en sevdikleri roman kahramanlarının vampirler, hayaletler ve başka gece yaratıkları olmasına şaşmayalım. Japonya'da hikikimori olarak bilinen bir durum var: Ergenler kendi odalarında yıllarca münzevi yaşıyor, bütün gün bilgisayar oyunu oynuyor ve sadece kapılarına kadar getirilen yemek için mola veriyor. Uzun yıllar sürebilen bu durum anne babayı âdetâ çocuğun kölesi hâline getiriyor. Onunla ne iletişim kurabiliyor, ne de onu dışarı çıkarabiliyorlar. Ekran köleliğinin ete kemiğe bürünmüş hâli.

Siber âlem pek çok geleneksel sınırı ters yüz ediyor. İş ve oyun, ciddi söylem ve eğlence, erişkinlik ve çocukluk, kamusal ve mahrem arasındaki sınırlar muğlaklaşıyor. Cep telefonu aramaları ve sesli mesaj bildirimleri, her birimizin özel alanına arsızca giriyor. Duymak istemediğimiz ses ve kelimeler ruhun ancak sessizlikle onarılan kuytuluklarına çarparak uğultuya dönüşüyor. Kişisel bilgilerimiz sosyal paylaşım ağlarında teşhir ediliyor. Narsistik teşhirciliğin teşvik edildiği bir dünya sahnesi hâline geliyor internet. Teşhirciliğin diğer ucunda dikizcilik var. Bir gözetleme

kulesi olarak internet. Çevrimiçi araştırma zahmetine giren bir kimse, kolaylıkla her birimiz hakkında pek çok malumata ulaşabilir. Bu da giderek görünmez veya namevcut olmayı zorlaştırıyor.

Neil Postman, Teknopolis adlı kitabında yeni teknolojik araç gerecin hayata dair önceliklerimizi değiştireceğini, kültürün o derin anlamından kopararak sadece araçlarla ilişkilendirileceğini yazmıştı. Bir tıkla bize bilgi sunan protez belleğimizin yapı taşlarından biri

‘İnsan meçhulün kahramanıdır’ demişti Peyami Sefa. Bir karadelik gibi insanı öğüten modern teknolojilere bakınca, bir kahramanın zafer çılgınlıklarından çok, bir kurbanın iniltileri duyuluyor.

de Google. Ancak hayatın “google”laştırıldığı bir zamanda, arama motoru bizim neyi, ne kadar bilmemize müsaade ediyorsa o kadarını biliyoruz. Biz Google’ın müşterileri değil, ürünleriyiz: Eğilim, merak ve tercihleri reklam verene satılan ürünleriz. Biz onu kullandığımızı sanırken, o bizi kaydeder ve hakkımızda profil oluşturur. Biz onun hakkında pek az şey bilir. Bu yönüyle panoptikonu da aşan bir gözetim mekanizmasıdır.

Başka bir örneği sosyal paylaşım ağı Facebook üzerinden verebiliriz: Facebook ütopik bir ihtimali ayakta tutar. Geçmişte kaybedilen şimdi bulunacaktır. Bu gezegenin sakinleri, canları hangi yüzlerini sunmak istiyorlarsa, dünyaya onu sunarlar. Bukalemun benlikler. Facebook giderek bir hafıza silici olarak işlev gösterir. Sınırsız yüzümüzün olması, bağlanma gücünde bir azalmayı ve insan yaşamında bir daralmayı ifade eder. Sosyal medyada sahte kimlik ve sınırsız yüz üretilebilmesi, kişiyi hem kendini tanımaktan, hem de sosyal yaşamın içine girebilmekten uzaklaştırır. Medya doygunluğu çağında birey hayatını bir bütün olarak değil, parçalar ve epizotlar toplamı olarak yaşamaktadır. Tamamlanamayan, kırık dökük, paramparça hayatlar.

Teknolojideki değişimler kişiler arası iletişimin doğasını değiştiriyor, kendiliğinden gelişen toplumsal etkileşimler azalırken, elektronik etkileşimler artıyor. Böylece kişiler arası iletişim hünerlerimiz kayıplara karışıyor. Uzlaşma, konuşma başlatma, beden dilini ve yüze dair ipuçlarını okuma gibi beceriler bize yeni dostlar edinmek ve var olanları derinleştirebilmek için rehberlik eder. Bunlar öğrenilmediğinde içine kapanan birey, sığınak olarak internette teselli arıyor. Dış dünya, bilgisayar odasına büzüşüyor. Yüz yüze etkileşimin azalması empati duygusunu da köreltiliyor. Birinin duygularını incitir ama tepkisini görmezseniz yaptığınızın neye yol açtığını anlamaz ve bunu telafi çabası içine girmezsiniz. Aşırı internet kullanımıyla duygusal zekamız azalıyor ve yüz ifadelerini anlamakta zorluk yaşıyabılıyoruz.

Siber âlem, meçhule attığımız kement. Onu avucumuzun içine alacağımızı sandığımız anda onun tarafından yutuluyoruz. Makine uygarlığında merhamet yoktur. Teknolojinin bize dayattığı hızlı olma zorunluluğu, bilişsel yeteneklerimizi zayıflatıyor. Kısa dönem hafızamız zedeleniyor. Eskiden ahenk içinde çalışan beyin parçalarımız arasında iletişim bozuklukları oluşuyor. Merhamet, zihnimizin bir bütün olarak ve dingin bir şekilde çalışabilmesiyle mümkünken bu değişimin bizi merhametten uzaklaştırmaması mümkün olabilir mi? ‘İnsan meçhulün kahramanıdır’ demişti Peyami Safa. Bir karadelik gibi insanı öğüten modern teknolojilere bakınca, bir kahramanın zafer çığlıklarından çok, bir kurbanın iniltileri duyuluyor.

Dünya son yıllarda büyük bir hızla değişiyor, öylesine yeni araç ve teknolojiler geliştiriyoruz ki her an sanki geçmişe bir dönüp bakmamız, geçmişte neyin iyi olduğunu hatırlayarak ona bugünde

bir yer ayırmamız gerekiyor. Bu yeni teknolojiler son on beş yılda hayatımıza o kadar nüfuz etti ve onu öylesine derinden değiştirdi ki; öğrendiklerimiz, bilgi edinme biçimlerimiz, iş kurma şekillerimiz, oynadığımız oyunlar ve iletişim kurma yöntemlerimiz geçmiş çağlardan farklılaştı. Bu hızlı dönüşüm çağında, iyiliğimiz için esas ve hayati olan bir şeyi kaçırpı kaçırmadığımız sorusunu daha çok sormalyız. Dijital hayatlarımız asıl hayatımızı örtmemeli. Teknoloji bizim insan olarak altımızı oymak yerine bizi insan kılan, değer verdiğimiz şeylere hizmet etmeli. Mahrem hayatlarımıza ve iş ortamımıza artık iyiden iyiye sızmış olan teknoloji, ruhsal sorunların şekillenmesinde de bire bir rol oynayabiliyor. Sohbet odalarında veya sosyal ağlarda tanışan; çöpçatan sitelerinde evlenen; siber zorbalığa maruz kalmış; kimlik hırsızlığına uğramış; Skype üzerinden okyanus ötesi bir aşkı harlı tutmaya çalışan; hiç bilmediği coğrafyalarda, sosyal ağlar üzerinden kendisine sevgili arayan; e-posta yazışmalarında veya mesaj-

larda söyledikleri yanlış anlaşılmış, sanal dünyayı bırakamayan, ekrana bakmadan duramayan yüzbinlerce insan psikoterapi veya psikiyatrik yardım alma ihtiyacı duyuyor. Çünkü ilişki elle tutulur olmasa bile uyandırdığı duygu ve hayal kırıklığı gerçek ve yakıcı. O hâlde teknolojinin bizim için ne yaptığını incelediğimiz kadar, onun bize ne yaptığını da incelemeliyiz.

Bilgisayar, günümüzde egonun bazı veçhelerini yüklenmiş durumda. Pek çok bilişsel işlevi olan bir uydu ego gibi: Tutuyor, çevreliyor, bilgi ve hatıra depoluyor, duygulanımı kontrol ediyor, rahatlatıp teskin ediyor veya uyarıyor. Kimileri bilgisayar ekranıyla bu denli yoğun bir biçimde hemhal olmamızın iletişim becerilerimizi düşürdüğünü, dikkat süremizin ve soyut düşünce yeteneğimizin azaldığını söylüyor. İnsan kimliğinin büyük bir krizle karşı karşıya olduğu dile getiriliyor.

Özellikle ergenlik çağındaki gençlerle ebeveynleri arasındaki uçurum, geçmiş nesillere oranla bugün daha fazla. Bugünün gençleri “dijital yerliler” olarak isimlendiriliyor. Onlar hayatlarının eğitimden eğlenceye, oradan sosyal ilişkilere dek hemen her alanının dijital teknolojiler tarafından biçimlendirildiği bir çağın çocukları. Genç insanlar internet dünyasının dil, görenek ve kültürünü yakından tanıyor. Bunun aksine, ebeveynleri “dijital göçmen”dir, yabancı bir kültürü öğrenmeleri gerekmiştir ve pek azı bu dili akıcı bir biçimde konuşabilmektedir. Günümüzde, ergenliğe ve oradan yetişkinliğe geçişin sıradan törenleri dijital alana kaymıştır; pek çok ergen kendilerini bu mekânda öğrenip sınımlanmaktadır. Oyunlarla kimlik

deneyi yapar, çevrimiçi pornografi üzerinden cinselliği araştırır ve savaş oyunları ile içlerindeki saldırganlığı boşaltırlar.

Suçluluk/ahlaki endişe hissi bizi tahripkâr dürtülerden koruyan bir tür ruhsal deri gibidir. Siber alanın görünürdeki anonimliği, sınır konulmamış, suçluluk hissi uyandırmayan “serbest” davranışları artırıyor. İnternette oyun ve fantezi âlemine gark olan bir kişi bir süre sonra gerçeği tam olarak gerçek hissedemiyor. Sanal karakterlerin sanal dünyası giderek daha önemli hâle geliyor. 2010 yılında yaşanan trajik bir olayda, Güney Koreli bir çift sanal dünyada sanal bir bebeği büyüttüme çalışırken, kendi gerçek bebeklerini açlıktan öldürmüşlerdi.

Herkesin önündeki ekrana baktığı bir dünyada kimse kimsenin yüzüne bakmıyor demektir. Yüze bakarak konuşmak, muhatabını ciddiye almaktır. İnsan karşısındaki insanın hâline dikkat kesilerek, mimiklerini ve ses tonunu izleyerek onun

Sosyal medyada sahte kimlik ve sınırsız yüz üretilebilmesi, kişiyi hem kendini tanımaktan, hem de sosyal yaşamın içine girebilmekten uzaklaştırır. Medya doygunluğu çağında birey hayatını bir bütün olarak değil, parçalar ve epizotlar toplamı olarak yaşamaktadır. Tamamlanamayan, kırık dökük, paramparça hayatlar.

kalbinin haritasını okuyabilir. Kalbe giden yolları bulamadığımız insanlarla oturduğumuzda, ekrana bakarız. Bu bazen bizi kendi kalbimize götüren yolları bilmediğimizde de olur. Söyleyecek bir sözümüz yoktur, ekrana bakarız. Kendimizden sıkılır bakarız, dünyadan sıkılır bakarız. Böylece karşılıklı konuş-

ma yerini mesajlaşmaya bırakır. Konuşmanın sonu.

Zihnimizi etrafımızdaki insanlardan ve şeylerden aldığımızda kendi düşüncelerimizle ilgili daha iyi muhasebe yapabiliriz. Bu herkesin yapabileceği bir şeydir. Sürekli “bağlantıda” olduğumuz bir hayatın içinde ise bu yeteneğimizi kaybederiz. İlginç bir durum yaşıyoruz günümüzde, dijital ortama bağlanmadığımızda huzursuz oluyoruz. Bağlantısızlık endişesi. İnsanlar zamanın içinde, zamanla tek başlarına ne yapacaklarını bilemeye-biliyor. Yoğunlaşmıyor, sıkılıyor, hemen akıllı telefonları açıyor, mesaj yazıyor veya oyun oynuyorlar. Bir şeyin parçası olmak istiyorlar. Birinin kapsama alanında olmak istiyoruz. Oysa sıkıntıdan kaçarak değil ancak ona katlanabilmekle içe döner ve ruhsal manada gelişiriz.

Nasıl geliştirmeli tek başınalık yeteneğini? Dikkat ve saygılı konuşmayla elbette. Çocuk, dikkatli bir ötekinin varlığında tek başınalık

yeteneğini geliştirir. Kendimizle arkadaşlık etmeyi öğreniriz tek başınlıkta, kendimizi dinleyebilmeyi öğreniriz. Yalnızlık, yalnız kalmanın sancısı iken; tek başınlık, yalnız olmayı seçmenin zafedir. Yalnızlık fiziksel ve duygusal olarak acı verir, onu en çok istediğimiz anda bizden uzak kalan bir yakınlığın yokluğunu belirtir. Tek başınlık ise bilinçli ve iradi bir biçimde yalnızlığı yeğlemektir. Tek başınlığın ruha verdiği tatmin hissini yaşayamayan kişi, yalnızlığın verdiği ıstırapı tadar. Tek başınlık, lazım geldiğinde o yalnızlıktan dışarı çıkabilmektir de.

Zihinlerimiz gezinmeyi sever, çevresinde en ilginç bulduğu şeye yönelir. Çocuklar ve gençler şu sınırlar çevrelerindeki en ilginç şeyin

telefonları olduğunu düşünüyor ve en ufak bir fırsatta elleri oraya gidiyor. Onlara iç dünyalarına da bir şans vermelerini söylemeliyiz. Evet, cihazlarımızdan eriştiğimiz her yeni bilgi kısıntısı zihinlerimizi uyarıyor ve bize bir doyum veriyor. Evet, yeni olanın zihnimizi uyarması, bize çabuk erişilebilir bir hedef sunuyor. Bizim ani doyumlara değil hayal kurmaya ihtiyacımız var oysa. Hayal kurmak, gündüz düşlerinde gezinmek sağlam bir benlik oluşumuna ve yeni çözümlere imkân tanır. O hâlde elimiz telefona uzandığı her seferinde soralım: Neden gizleniyorum ben? Hangi endişeden kaçıyorum? Çok çalışmamı isteyen iyi bir fikirden mi? Üzerinde mesai harcamamı gerektiren çetrefilli bir sorudan mı? Kendimle baş başa kaldığımda

ortaya çıkabilecek gerçeklerden mi? Bu soruyu soralım ve gerçek hayata dönelim. Kendi nefislerimizi terbiye ederken çocuklarımızı da ihmal etmeyelim. Çocuklarımızı sıkılmaları için fırsat verelim ve onların boş zamanlarını tıka basa etkinlikle doldurmayalım. Çocuklarımızın sıkılmakla tek başına kalma yeteneklerini geliştirebileceklerini, sükûnet ile kendi kimliklerini bulabileceklerini unutmayalım.

Konuşma devam etmeli zira yüz yüze konuşmak bizi insan kılar. Kendi incinebilirliğimizle başımızın hoş olması, üretkenlik ve mutluluk için kaçınılmaz. Sosyal medya ise bizden ne kadar incinmez, nasıl da “vurdu mu devirir” olduğumuzu göstermemizi bekliyor. Kendi sahici benliklerimizi mi ifade edeceğiz yoksa en iyi benliklerimizi mi çevrim içi doluşma sokacağız? İşte bu gerilim, sosyal medyanın sık kullanılması nedeniyle daha çok depresyon ve toplumsal endişeye yol açtığını da anlatıyor. Bazı araştırmalar sosyal medyayı çok sık kullanan insanlarda, hem kendilerinin hem başkalarının duygularını okuma yeteneğinin azaldığını gösteriyor.

Sohbet iyileştirir. Yüz yüze konuşmak kendimize ve başkalarına daha çok saygı duymamızı, başkalarıyla daha güzel bir biçimde ilgilenmemizi mümkün kılar. Konuşmak birbirimizi işitmek ve birbirimizle ilişki kurmak için elimizdeki en büyük imkân. Gözler kalbin aynasıdır. Yüzde gördüğümüz şeyi hissedersiniz. Ahlak yüzde başlar, çünkü yüz “Beni öldürmeyeceksin!” der.

Şimdi elindeki o telefonu usulca yere koy ve konuşmaya başla dostum. ■

Özellikle ergenlik çağındaki gençlerle ebeveynleri arasındaki uçurum, geçmiş nesillere oranla bugün daha fazla. Bugünün gençleri “dijital yerliler” olarak isimlendiriliyor. Onlar hayatlarının eğitimden eğlenceye, oradan sosyal ilişkilere dek hemen her alanının dijital teknolojiler tarafından biçimlendirildiği bir çağın çocukları.

SANAL DÜNYA VE DEĞİŞEN TOPLUMSAL/BİREYSEL İLİŞKİLER

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN | İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Medya bireysel ve toplumsal hayatımızda olumlu ve olumsuz yönleri ile belirleyici olmaya devam etmektedir. Ulaşılan yeni teknolojik gelişmeler ve iletişim araçları ile gelecekte bu belirleyiciliğin devam edeceğini ve hayatımızda daha başka değişimlere de neden olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kültür ve toplum arasındaki ilişkiler her zaman için sosyal bilimlerin ilgi çekici konuları arasında yer alagelmıştır. Kültür, insanoğlunun hayatını kolaylaştırmak için geliştirdiği ürünlerin toplamını ifade etmede kullanılır. Kültürü oluşturan birçok kavramdan söz edilse de aslında en can alıcı kavram “iletişim” kavramıdır. Çoğumuzun sadece karşı ile haberleşme anlamında anladığı iletişim aslında “kültürel ve sosyal gerçekliğin” en etkin oluşturunusudur.

İnsan, gerçekliğin inşasını ancak karşılıklı etkileşimli davranışlar vasıtası ile yapar. Başkaları ile etkileşime girmez ve iletişim kurmazsa varlığını sürdüremez ve insan hayatı için bir rahim görevi gören toplum ya da kültür dediğimiz olgunun varlığı mümkün olmaz. İbn Haldun’un Mukaddime’nin daha başında insanın toplumsallığının zaruri oluşundan bahsetmesi bu nedenledir. İnsanın hemcinsleri ile iletişime geçmesinin sırf bir ihtiyaç karşılamının ötesinde varoluşsal bir anlamı vardır. Dolay-

ısıyla iletişim, sadece karşı ile kurulan bir aracı işleve değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel gerçekliği oluşturan, onu düzenleyen ve yeniden üreten bir işlevsellığe de sahiptir.

Yazımın başında ağır ontolojik bir değerlendirme yapma niyetinde değiliz. Burada amacımız iletişim olgusunun insanoğlunun ilk dönemlerinden itibaren bir “gerçeklik oluşturma” işlevine dikkat çekmektir. Bunu da bir “kültür” oluşturmakla yapar. Ancak burada şu soruya cevap

aramak gerekir. Şayet içinde yaşadığımız dünyayı yani sosyal gerçekliği oluşturma iletişime bağlı ise, “iletişimin şekli değiştikçe toplumun kültürü ve dolayısıyla sosyal gerçekliği de değişime uğramaz mı?” bu soruya cevap şüphesiz “evet” olacaktır. Nitekim insanoğlunun tarihî sürecinde iletişim teknolojisi farklılaştıkça kültürler de farklılaşmıştır. Örneğin yazı öncesi ilk dönemler sözlü kültür olarak anılmaktadır çünkü yazı daha kullanılamamaktadır ve kültür sözlü iletişim üzerine bina edildiği için de bu isimle anılmıştır. Daha sonra yazının icadı ile yazılı iletişime geçilmiş ve yazılı kültür ortaya çıkmıştır. Yazılı iletişimin icadı ile ortaya çıkan dönem tarım ve sanayi toplumu olarak adlandırılan uzun bir dönemi içerisine alır. Bir iletişim aracı olarak yazı, eskisinden farklı ve yeni bir kültür ve sosyal gerçeklik oluşturmuştur. İletişim bilimciler ve sosyologlar günümüzde yeni ve farklı bir iletişim evresine geçildiğini ifade etmektedirler ki buna telekomünikasyon ve medya iletişimi ismi verilmektedir. İletişimin ileri teknolojik ve elektronik aygıtlar eli ile eskisinden oldukça farklı bir hâl almaya başlaması ilk endüstri toplumunda olsa da modernliğin geç dönemlerine doğru daha kitlesel ve sanal bir karakter kazanmaya başlamıştır. İletişim araçlarının teknolojik gelişiminin geldiği noktada kültür iletişim araçları vasıtası ile olabildiğince “kitleselleşmekte” ve bir “endüstri” halini almaktadır. Artık ileri teknolojinin etkisinde gelişen yeni iletişim tarzları, eskisinden (yazılı kültürden) farklı bir “kültür” ortaya çıkarmaktadır. Bu kültür ya da biraz önce ifade ettiğimiz şekilde söyleyecek olursak “sosyal gerçeklik”, yazıdan ziyade “görsel” bir kültürdür. Bu kültürde yazı gittikçe önemini kaybedecek, görsellik, görüntü önem kazanacak ve ön plana geçecektir. Ayrıca bu kültür, ilk başlarda endüstrinin

seksenli yıllardan sonra da yüksek teknolojinin imkânlarını kullanarak gittikçe “kitleselleşen ve küreselleşebilen” bir kültürdür.

“Medya kültürü” adı verilen ve yeni iletişim teknolojilerine dayalı oluşan bu kültür, internet ve üçüncü boyut teknolojilerin gelişmesi ile günümüzde “Sanal kültür” adını almaktadır. Sanal kültür adı altında oluşan bu yeni sosyal gerçeklik, kültürün bir “endüstri” hâlini almasını ve “her zaman ve her yerde bulunmasını” ifade etmektedir. Modernitenin klasik zaman ve mekân algıları geçerliliğini yitirmekte ve daha farklı bir zaman ve uzam algısı etrafında şekillenen bir sosyal gerçeklik oluşmaktadır. Bu bağlamın, konunun daha iyi açılması anlamında açılması gerekmektedir. Burada üç ifade veya kavramlaştırmam önem kazanmaktadır: “Medya kültürü ve medyatikleşme”; “Sanal kültür veya sanallaş(tır)ma” ve son olarak “bu yeni kültürün her zaman ve her yerde bulunması”. Bu üç husus önemlidir. Çünkü bunlar bireysel ve toplumsal hayatımızda köklü dönüşüm ve değişimler getiren bu yeni kültürün üç boyutunu-niteliğini ifade etmektedir. Burada birinci ve üçüncü kavramları yer darlığı nedeniyle bir arada dolayısıyla iki kısımda değerlendirmeye çalışacağız.

1. “Medyatikleşme”, “kültürün medyatikleşmesi” anlamına geliyor. Bu kültürün eski döneme göre oldukça değiştiğini ve “kültürün dolayımlanması”nı yani küresel ölçekte sürekli ve yaygın biçimde dolaşmasını ifade etmektedir. Bu dünyada inançlar, tutumlar değer üzerine değil sembolik biçimlere ve bunların dünyadaki üretimi ve dolaşımına odaklanmaktadır. Özellikle milenyumla birlikte daha yaygın bir dolayımlandırmadan bahsedilebilir. Medyatikleşme ya da dolayımlandırma sadece eğlence ve haberleşmede değil “inanç, kültür

ve geleneklerde” de kendisini göstermektedir. Herhangi bir inanç ve kültür çıktığı yerden medya ile başka yerlere kolayca iletilebilmekte, daha önce sadece belli bir mekân ve toplulukta gerçeklik ve anlam ifade eden inanç ve gelenekler artık birçok farklı hatta küresel ilginin muhatabı olabilmektedir. Bu medya iletişimi sayesinde mümkün olmaktadır. Dolayımlandırma anlamının bir metinden bir başkasına, bir söylemden bir diğerine, bir etkinlikten bir başkasına hareket etmesini ifade etmektedir.

Medyatikleşme bu bağlamda “medyatikleşen kültürler ve dünyalar” ortaya çıkarmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri ve medya medyatikleşen kültürleri oluşturmaktadır. Bu kavram, “teknolojik gelişmeler sayesinde medyatikleşmiş dünyaların çok geniş bir alana ulaşabilmesi ve komplike bir hâl alması nedeniyle bu şekilde adlandırılmaktadır. ‘Medyatikleşen dünyalar’ kavramı, küçük yaşam dünyası olarak medyatikleşen sosyal dünyaları kapsamaktadır. Tek tek medya kültürlerinin bakış açısından medyatikleşen dünyaların çeşitliliklerinin özellikleri anlaşılır hale gelir. Burada medyatikleşme biçimleri, bir medyatikleşen dünyadan diğerine değişkenlik gösterir. Bazı ailelerin medyatikleşen dünyalarını tipik olarak televizyon, cep telefonu, e-posta, sanal sohbet odaları, sosyal ağlar ve bilgisayar oyunları oluştururken, başka aileler için bu dünyalar, televizyon, radyo, gazete ve sinema şeklinde tanımlanabilir. Eğer medya kültürlerinin çok farklı medyatikleşen dünyalar içinde somutlaştığını göz önüne alırsak, o zaman medyatikleşen kültürlerle dair genel eğilimleri tanımlamanın da ne kadar zor olduğu kolayca anlaşılacaktır. Ancak bu tarz zorluklar bir yana, medyalaşan yani medyanın etkisini üzerlerinde taşıyan ve kültür ve değerleri, tutumları dolayımlandırmada yardımcı

olan bu dünyaların mevcudiyeti ve yeni ve farklı işlevsellikleri sosyal bilimsel açıdan çok ilgi çekicidir ve ileriki dönemlerde araştırmayı hak etmektedir. Çünkü medyatikleşmiş dünyaların yaygınlaşmasıyla birlikte, medyanın nüfuz ettiği alan ve kişi sayısı da artmaktadır. Medyatikleşen dünyalarda etkin olan iletişimsel ağlar ve bu ağların nüfuz ettiği sosyal ağlar hayatımızın her metrekaresini kaplamaktadır.

2. “Sanallaştırma”, üzerinde durulması gereken bir diğer yeni olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanallaştırma, bir fiziksel kaynağı birden fazla mantıksal işleme “bölerek” fiziksel kaynağı daha verimli hâle getirme anlamına geliyor. Örneğin bilgisayar bir yazılım ile bölünerek birden fazla kullanıcıya aynı anda hizmet eder hâle getiriliyor. Ya da bir imaj bölünerek veya iki boyutluluktan çıkarılarak olduğundan farklı bir yerde veya durumda gösterilebilir.

Sanallaştırma haberleşmeden eğitime, siyasetten eğlenceye hatta son zamanlarda sosyal hayatın birçok alanında nüfuz etmeye ve bireysel ve toplumsal hayatımızda köklü değişiklikler yapmaya başlamış durumdadır. Günümüzde özellikle “sosyal kurumların sanallaşması” ile karşı karşıya gelmekteyiz ki bunun en önemli nedeni şüphesiz medyatikleşmenin yaygın etkisidir. Burada bir diyalektik ilişki olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Örneğin medyatikleşme birçok yerel kültürel değerın küresel ölçekte dolayımlanması neden olarak sanallaştırma ile birlikte tersine genel ve hatta kamusal kurumların domestikasyonuna da sebep olabilmektedir. Başka bir deyişle sosyal kurumların sanallaşması, bu kurumların domestikasyonu ile yan yana gitmektedir. Örneğin, ev ve aile diğer kurumların etrafında cirit attığı bir odağa dönü-

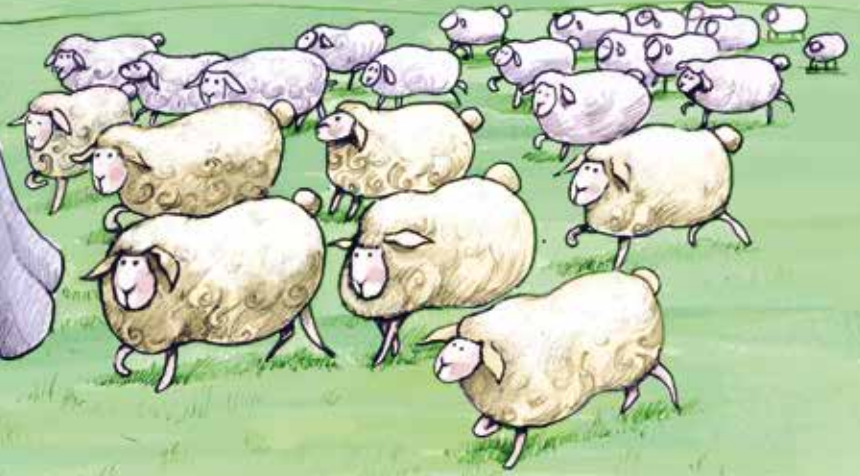
şebilmektedir. Birçok sosyal kurum sanallaştırma sürecinde ev merkezli bir nitelik kazanmaktadır. Gazete, radyo ve TV siyaseti veya başka bir kültürel ifadeyi-anlamı evin içine kadar getirebilmektedir. Ev ofisler işi ailenin ayağına getirmektedir. Bu sayede sanayi toplumunda arası açılan ev ve iş-fabrika, yeni süreçte tekrar yakınlaşmaktadır. Buna göre özellikle bazı dezavantajlı grupların (örneğin, kadınlar, engelliler vb.) açısından çalışmak daha kolay bir hâl almış olacaktır. İnternet ise “kamusal” ve “özel” alanları ev rahatlığında bir araya getirmeyi mümkün

Sanallaştırma haberleşmeden eğitime, siyasetten eğlenceye hatta son zamanlarda sosyal hayatın birçok alanında nüfuz etmeye ve bireysel ve toplumsal hayatımızda köklü değişiklikler yapmaya başlamış durumdadır.

kılmaktadır. Bütün bunlar ev ve ailenin zenginliği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bunlar ev ve aileyi de değiştirmektedir. Birey fiziksel olarak evde olsa da zihinsel olarak bütün kurumlara ayak uydurabilecek konumda olmaktadır.

Ancak diğer taraftan “sanallaştırma”, ailenin bazı kabiliyetlerini yitirme anlamında olumsuz bazı işlevlere de sahiptir. Kurumların sanallaşması ailenin bazı işlevlerini kaybetmesini getirebilir. İş ya da eğitimin sanal ortamda evde icra edilmesi aile bireylerinin atomizasyonuna neden ola-

bilecektir. Başka bir deyişle aile, fertlerini bir araya getirme işlevini tam yerine getiremeyecektir. Bu diyalektik, medyatikleşme olgusunda da söz konusudur. Medyatikleşme veya kültürlerin dolayımlanması bir taraftan inanç ve geleneklerin farklı toplumlara ulaştırılmasına imkân sağlarken; diğer taraftan bireylerin çok sayıda farklı inanç ve kültürlerle sürekli muhatap olmasını sağlayacaktır. Çünkü eski geleneksel kültürel yapıda birey sadece kendi değerleri çerçevesinde ve kendi inancını merkeze koyan bir dünyada yaşamakta idi. Bu da birey için, kendi yerel kimliğinin veya inancının sağladığı dünyada güvenli ve huzurlu bir yaşam anlamına geliyordu. Ancak medya kültürünün hâkim olduğu postmodern yeni toplumsal durumda ise bireyler, kendi inanç ve değerlerinden farklı inanç ve kültürle karşılaşmakta ve zaman zaman bunun gerilimi de haliyle yaşamaktadır. Günümüzde çok kültürlülük, çok inançlılık, çok kültürlü din eğitimi vb. kavramların sık kullanılması medyanın postmodern çoğulcu anlayışa yakın olması ile alakalıdır. Küreselleşme olgusu da bu durumu beslemektedir. Postmodernitenin modernliğin akılcılık, üniter ulusal birlik, tek kültürel yapı, tek din vb. gibi belirleyici kavramlarına karşı mitik düşünce, çoğulculuk, çok kültürlülük-inançlılık, etnisitelere önem verme, küreselleşme gibi kavramları ön plana çıkarırken medyanın mantalitesinden ve yarattığı sanal durumdan yararlandığını akıldan çıkarmamak gerekir. Sonuç olarak medya bireysel ve toplumsal hayatımızda olumlu ve olumsuz yönleri ile belirleyici olmaya devam etmektedir. Ulaşılan yeni teknolojik gelişmeler ve iletişim araçları ile gelecekte bu belirleyiciliğin devam edeceğini ve hayatımızda daha başka değişimlere de neden olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. ■

Sanal âlemdeki iletişim gerçek bir iletişim değil, adı üzerinde sanal ve eksik bir iletişim. İnsanların mesajlarını muhatabına sadece sözle anlatmadığını beden dilinin de iletişimde önemli bir unsur olduğunu düşündüğümüzde sanal âlemde nasıl bir iletişim olduğunu tahmin edebilirsiniz. Ne tür hataların yapılacağını kestirebilirsiniz.

SANAL ÂLEMDE ETİK NASIL VE NE KADAR MÜMKÜN?

Doç. Dr. Ali AYTEN | Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Internet ve sanal âlem özellikle 2000'li yıllardan sonra kaçınılmaz olarak gündelik hayatımızın önemli bir parçası hâline gelmiştir. Günümüzde iyi ve kötü yönleriyle, insana kazandırdıkları ve kaybettirdikleriyle, etik problemleriyle en çok tartışılan hususlardan biridir. Facebook'un yeni yeni ülkemizde yayılmaya başladığı günleri hatırlıyorum. Heyecan vericiydi. Yıllarca görüp konuşmadığı-

mız arkadaşlarımızı bulup arkadaş akdimizi sanal âlemde yeniliyorduk. İşlem basitti ekliyordum, kabul ediliyordu. Yıllarca görmediğimiz izini kaybettiğini düşündüğümüz arkadaşların resimlerini bugünkü hâllerini görmek gerçek hayattaki yakınlığımıza bağlı kalarak farklı yorumlar eklemek çok hoştu. Merak duygumuzun giderildiğini hissetmek, gönlümüzün bir köşesinde belli belirsiz hatıraları yeniden can-

landırmak vefa duygumuzu güçlendiriyordu. Bunlar sosyal medyanın ilk görünüşte deneyimlediğimiz olumlu yanlarıydı. Ancak bir de zamanla anlaşılan olumsuz tarafları ortaya çıktı. İnsanlar gerçek hayat-taki hesaplaşmalarını ve kavgalarını oraya taşıyorlardı. Herhangi bir doğrulama ihtiyacı hissetmeksizin edindikleri her türlü bilgiyi fütursuzca orada paylaşıyorlardı. Herhangi bir hassasiyet gözetmeden başkalarının

mahremiyet alanına destursuz girebiliyorlardı. Zorbalığın sanal olanını, insan tabiatının o kötü tarafını bütün teknolojik imkânları da kullanarak orada sergiliyorlardı. Kitleleri oradan manipüle ediyorlardı. Bu olumsuz yönlerini gördükçe sanal âlem ve sosyal medyayla ilgili soru işaretlerimiz zamanla arttı.

Seneler geçtikçe insanlar gerçek hayatta tanımadıkları herhangi bir hukukları olmayan insanlarla sanal arkadaşlıklar kurmaya başladılar. Gerçek arkadaşlarının arkadaşlarıyla sanal arkadaş, sanal kanka oldular. Normalde gerçek hayatta insan ilişkileri sosyal normlarla çevrilmiş, bir anlamda insanların hak ve hukukları bu normlarca bir dereceye kadar korunmuştur. Ancak sanal âlemde böyle bir sosyal normlar örüntüsü henüz bütünüyle geliştirilmemiştir. Belki ilerleyen zamanlarda olumsuz tecrübeler insanları bu tür sanal bir normlar sistemi geliştirmeye itecektir kim bilir. Ancak günümüzde ahlakın şekillendirdiği sosyal normlar insanların bireysel olarak taşıdıkları kadar var. Yani bilgisayarın başında oturan, akıllı telefonu elinde tutanın tanıdığı, bildiği kadar ahlakı ve normları var sanal dünyanın. Bunların da müeyyidesi neredeyse tamamen bireysel bilgi ve eğitim derecesiyle sınırlı. İşte bu özelliklere sahip olan sanal âlem bir taraftan insanların birbirine ulaşmasını kolaylaştırıp hızlandırırken diğer taraftan da normları esnetiyor ve onları sadece bireylerin vicdanıyla sınırlandırıyor. Bir yönüyle iletişim aracı olan internet, kaçınılmaz olarak pek çok iletişim kazalarına sebep olabiliyor.

Burada ayrıca sanal âlemin ya da sosyal medyanın “sosyallığı” sorgulanmaya değer. Çünkü herkesin birey olarak var olduğu ve kendi

normalini kendisinin belirlediği bir dünya ne kadar sosyal olabilir. Bu normların esnekliği internetin en büyük kullanıcı kitlesi olan gençlik döneminin kaypaklığıyla birleşince pek çok ilişki biçimi herhangi bir norm olmaksızın kendi seyrinde akıp gidiyor. Sanal âlem, gençliğin kaypaklığını besleyen araçlar sunuyor. Kurallar ve insanların söz ve davranışlarının sonuçlarına katlanmalarını sağlayan bağlayıcılık özelliği sanal âlemde en zayıf noktaya iniyor. Diğer taraftan sanal âlem insanlara sahte bir cesaret duygusu veriyor. İnsanların yüzüne, gözlerinin içine bakarak söyleyemeyeceğiniz çoğu şeyi klavyenin tuşlarıyla tuşlayabiliyorsunuz. Sanki o sözleri sizin zihniniz üretmiyor ve sizin ağzınızdan çıkmıyor gibi. Gerçekten de söz ağzınızdan çıkmıyor hani derler ya “söz ağızdan bir kez çıkar.” Çünkü o çıktı mı bir bağlayıcılığı vardır. Sözümüz sözdür icabında. Ancak sanal âlemde durum hiç de öyle değil. Herhangi bir sosyal norm yok, kişiyi muhatabına ve topluma karşı sorumlu hâle getirecek şahitler yok. ‘Eller ne der, gören olur, el âleme nasıl anlatırız durumu’ gibi dertler hiç yok. Peki, ne var? Sadece kendimiz ve sınırlandırılmaya muhtaç isteklerimiz; bir de sınırsız internetimiz. Bütün bunlar bireyciliğin tavan yaptığı, herhangi bir kural ve kaidenin sınırlandırmadığı postmodern bir zihnin vicdanına terk edilmiş bir âlemde nelerin olabileceğinin habercisidir.

“Yüz yüze bakacağız” anlayışı her insanda az ya da çok var olan kötülük yapma güdüsünün kontrolünde yardımcı olabilir. Kişi sahte bir hesap kullanmasa da mekânsal olarak uzak olduğunu düşündüğü ve o an için yüz yüze görmediği, belki de hiçbir zaman karşılaşmayacağını varsaydığı kişiyi rencide edecek,

aşağılayacak ifadeler yazmaktan çekinmeyebilir. Bu yönüyle internet insanın kolayca saldırganlık eğiliminin ortaya çıkmasına ciddi bir zemin hazırlayabilir. İnsanları internet üzerinde rencide etmeyi, taciz etmeyi, bir yönüyle trollemeyi, ahlaki anlamda bir problem olarak görmeyen veya dindarlığıyla ilişkilendirmeyen bir nesil mi yetişiyor? Bu gerçekten özellikle genç neslin bozulduğu anlamına mı geliyor? Yoksa bugünkü teknolojik imkânların ve özellikle internet ortamının bir tür ayna görevi gördüğünden zaten var olan toplumsal ve ahlaki problemlerin görünürlüğü mü artırıyor? Günümüzde tüm bu sorular cevaplarını bulmayı bekliyor.

Sanal âlemdeki iletişim gerçek bir iletişim değil, adı üzerinde sanal ve eksik bir iletişim. İnsanların mesajlarını muhatabına sadece sözle anlatmadığını beden dilinin de iletişimde önemli bir unsur olduğunu düşündüğümüzde sanal âlemde nasıl bir iletişim olduğunu tahmin edebilirsiniz. Ne tür hataların yapılabileceğini kestirebilirsiniz. Yanlış anlamalardan, fevri yazılan mesajlardan ötürü nice kalplerin kırılacağını nice arkadaşlıkların heba edilebileceğini varın siz hesaplayın.

Aslında bugünün gençliği dünün gençliğinden daha iyi ya da daha kötü değil. Gençlik aynı gençlik. Ancak bugünün gençliğinin daha rahat davranmasını sağlayan şey, kendisini sınırlayan ve sorumluluklar yükleyen sosyal normların biçim değiştirmiş olmasıdır. Teknolojik gelişmeler ve şehirleşme yepyeni bir kültür oluşturmakta, insanlar sorumluluklarını ve ahlaki ilkelerini aynı hızla güncelleyememekte ve yeni oluşan bu alana aynı hızla aktaramamaktadır. Gerçek karşılaşma alanlarının ve sosyal örüntülerin azalması nede-

niyle bireyselliğin arttığı ve ötekini anlamının azaldığı ortamda kalbin kalbi anlaması da zorlaşmaktadır. Artık günümüzde insanoğlu herhangi bir kişi ya da grupla ilişkide bulunurken daha korunmasız durumda. Nesiller arasındaki farklılık çok hızlı değiştiği için ebeveyn ile çocukların dünyaya bakışı ve ilişki kurma biçimleri birbirinden oldukça farklı. Aileler çocuklarının yanlışlarını düzeltmek hatalarını onlar için en az zararlı hâle getirmek için çaba sarf etmekte. Ancak bazı aileler için sanal âlem henüz bir bilinemezler dünyası.

Sanal âlemin bu her şeyi kolaylaştıran insan üzerindeki sorumluluk ve bağlayıcılığı azaltan veya bazı durumlarda ortadan kaldıran yönü gençlerin duygusal dünyasına da yansımaktadır. Sanal âlem hız konusunda iyi olsa da bir insanı gerçekten tanıma hususunda aynı imkânı sunamaz. İnsanlar başkasının duygularını nasıl anlayabilsin. Henüz duygular internette aktarılmıyor. İnsanlar gerçekte ne kastettiklerinin o anda hangi hâletiruhiye içerisinde olduklarının ne kadarını anlatabiliyor, aktarabiliyorlar. Zaman ilerledikçe sanal âlemde kendi içinde bir tür sanal normlar geliştiriyor ve bunlar iletişimin düzelmesi için uygulanıyor. Aynı konu sanal mahremiyetin gerekliliği konusunda da söylenebilir. İnsanlar farklı mekânlarda bulunduğu için aynı mekânda bulunmanın ve yüz yüze konuşmanın oluşturacağı mahremiyet durumunu yeterince hissedemeyebilirler. Bu da onları her konuda daha cüretkâr kılabilir.

Dinî motiflerin ve mukaddes söylemlerin de sanal âlem ziyaretçileri tarafından kullanılması ve istismarı söz konusudur. Ancak bu söylemler gerçek hayatta olduğundan daha

az ya da daha fazla kullanılmıyor. Yukarıda da bahsedildiği üzere farklılık söylemlerde değil söylemin kullanıldığında sanal âlemde bir bağlayıcılığının olup olmamasındadır. İnsanlar gerçek hayatta iletişim esnasında da muhatabı etkilemek için dinî ve manevi söylemleri kullanıyorlar. Ancak sanal âlemin dezavantajı karşıdaki kişinin gerçekten söylediğini ne kadar hissettiğini bilme ya da bu konuda bir fikir edinme ihtimaliniz gerçek hayattakinden

Sanal âlem insanlara sahte bir cesaret duygusu veriyor. İnsanların yüzüne, gözlerinin içine bakarak söyleyemeyeceğiniz çoğu şeyi klavyenin tuşlarıyla tuşlayabiliyorsunuz. Sanki o sözleri sizin zihniniz üretmiyor ve sizin ağzınızdan çıkmıyor gibi.

çok daha düşüktür. Bir insan dinî argümanları da kullanarak iyi edebi bir metin oluşturabilir. İkna edici cümleler kurabilir. Ancak bunu ne kadar hissettiğini ve hayatına ne kadarını yansıttığını takip etmeniz sanal âlemde daha zordur. Aynı zamanda insanı makineden daha doğrusu bir bilgisayardan ayıran en temel özellik duyguları yani kalbidir. İnsan sadece pek çok bilgiyi öğrenen onları depolayan ve onlara göre tepkiler geliştiren bir varlık de-

ğil aynı zamanda hisseden, şefkat ve merhamet gösteren, empati kuran, etkileyen ve etkilenen bir varlıktır. Sanal âlemde bu kapasitelerinden özellikle duygu içerenleri kullanması çok mümkün değildir. İletişim o kadar sınırlı ki, kişiler bazı durumlarda karşıdaki kişiyi kırdığı, incittiğinin farkına bile varamıyorlar.

Bireylerin, özellikle gençlerin herhangi bir hayal kırıklığı kalp kırıklığı yaşamamak için gerçek hayatta tanımadığı bilmediği insanlarla sanal âlemde iletişime geçmemesi yararlı olabilir. Daha çok beğenilme daha çok arkadaşı olma arzusunu bırakarak nitelikli arkadaş edinmeyi tercih etmek yararlı olacaktır. Sanal mahremiyet fikrinin ve sanal âlemde yapıp edilen her şeyin sorumluluk yükleyeceğine dair bilincin kazandırılması gerekmektedir. Ancak bu bilincin kazanılması zaman alacağından herkesin bireysel olarak kendi özelini koruma hususuna dikkat etmesi faydalı olabilir. Sanal âlemin, gerçek hayatın sınırlarından sıkılan bazı kullanıcılar için bir kaçış alanı, kurallar ve ilkelerin dışına çıkma isteklerini tatmin ettikleri bir mecra olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. En nihayetinde sanal âlem hukuku ve sanal âlem fıkhnının oluşturulması yakın gelecekte gerçekleştirilmesi gereken bir hedef ve zorunluluk gibi gözüküyor. Sosyal medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi ve bunun yaygınlaştırılması elzemdir. İnsanların ahlakını bozduğu ve daha kötü varlıklar hâline getirdiği şeklinde suçlanmaktadır. Ancak internetin ve sanal âlemin insanlık için bir ayna olma yönü de unutulmamalıdır. ■

(Yazarın "Gençliğin Sanal Alemle İmtihanı" (Mutluluğun Peşinde, Çamlica Yayınları, 2017) başlıklı yazısının gözden geçirilmiş ve eklemeler yapılmış halidir.)

SANAL DÜNYA, DEĞİŞEN ALIŞKANLIKLAR

Yrd. Doç. Dr. Yahya TURAN | Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Teknoloji bizi değil, biz teknolojiyi yönetelim. Şunu unutmayalım ki değişen alışkanlıklarımız bizlerin köklerini geçmişimizden alıp götürmektedir. Geçmiş ile bağları kopan, yalnızlaşan ve hastalıklı hâle gelen bir insan yığınının dönüşmemek için teknolojiyi doğru bir şekilde kullanmayı öğrenmeliyiz.

Internetin, ilk icadıyla hayatımızda yer etmesi, bir alışkanlığa dönüşmesi çok uzun zaman almamıştır. İnternetin yaygınlaşması sadece belli bir yaş ya da ilgi grubu ile sınırlı kalmamış,

yediden yetmişe her yaş ve kesimdeki insan interneti yoğun bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Bazı kullanım alışkanlıkları, bağımlılık düzeyine, dolayısıyla tedavi gerektirecek boyutlara ulaşmıştır.

İnsanları internete cezbeden şey nedir acaba? Neden insanlar aynı masa etrafına oturup ellerinde cep telefonları ile internette, sosyal medyada tabiri caizse sörf yaparlar? İnternet ve sosyal medya nasıl

oluyor da insanları, önemli olan işlerini, görevlerini yapmaktan alıyorsa?

İnternet bir teknoloji ürünü olarak insanlığın birçok alanda ihtiyaçlarını karşılayan işlerini kolaylaştıran çok önemli araçtır. Ucuz ve anlık iletişim imkânı sunmasıyla tercih edilen bir araç olmasının yanında, insanların ihtiyaç duyduğu her şeyin internette olması, internet kullanımını hızla yaygınlaştırmıştır. Acaba internet hayatımızdaki hangi alışkanlıklarımızı nasıl değiştirmiştir?

Herkesin internette bir sanal kimliği bulunmaktadır. Sanal kimliğine ekli arkadaşları, dedikodular, haberler her şeyi bu kimliği ile gece gündüz izleyebilmektedir. Mutlu olduğumuz her haber bu kimliğimizle sanal âlemde oluşturulan sosyal ortamımızla paylaşıyoruz. Doğum günlerimiz Facebook üzerinden kutlanır, birbirimize gif denilen hediyeler göndeririz. Bayramlarımızı buradan tebrik ederiz. Bir davete mi katıldık, yediğimiz yemekleri, baktığımız manzarayı giydiğimiz kıyafeti her şeyimizi buradan elektronik arkadaşlarımızla paylaşır onların beğenisini alırız. Birisi bizim paylaşımlarımızı beğendiğinde mutlu oluruz. Sık sık paylaşımlarımıza bakar beğenilenlerin kaç kişi olduğunu, kimlerin beğenip kimlerin beğenmediğini takip ederiz. Yapılan yorumlara anında cevap vererek bu ortamda sosyalleşiriz. Sevinçli olaylarımızı olduğu gibi acı, mutsuz haberlerimizi de buradan paylaşıyoruz. Cenazelerimiz için başsağlığını sosyal ortamdan alır, üzüntülerimizi paylaşıp, taziyelerimizi iletiriz. Bütün başarı ve başarısızlıklarımız “zaman tüneline” kaydolur. Günlük

yaşantımızda karşılaştığımız her şey zaman tüneline akışımız içerisinde yerini alır. Aynı Kiramen Kâtibin meleklerinin insanların iyi veya kötü bütün davranışlarını yazdığı gibi yaptığımız her şey zaman tüneline eklenir. Böylece sosyal medya mecrasında yıllar sonra da dönüp bakabileceğimiz sanki bir amel defteri oluşur.

Sabah kalktığımızda Facebook’umuzu açar biz uyurken neler ol-

Kimliklerimiz gitgide artıyor. Sanal kimliklerimiz sayesinde farklı farklı bireyler olarak ortaya çıkıyoruz. Teknoloji artık bizim aracımız olmaktan çıkıp bizi esir almaya doğru yöneliyor. İşte bu bağlamda teknolojinin iyi yönlerinin yanında kötü taraflarına da bakmamız gerekiyor.

duğunu takip ederiz. Beğenilecek haberleri beğenir, yorumlarımızı yaparız. Gazete mi okuyacağız. İnternet üzerinde online gazeteleri açar manşetleri, detayları inceleriz. Günün değerlendirmesini yaparız. Maillerimizi açıp o gün için işimiz veya beklediğimiz mektupların gelip gelmediğine bakarız.

Eskiden aile fertlerinden uzakta olanlara mektuplar yazardık. Bü-

yük bir duygu yükü ve hasretle mektuplarımızı tamamlar, postaneye gider adresine postalardık. Mektuplarımızın ulaşmasının ardından karşıdan yazılacak mektup için postacıyı beklerdik. Mektup geldiğinde heyecanla mektubu açar ve hasretle satırlarını okurduk. Tabii şimdi o duygular kalmadı, sıradanlaştı. İstedığımız kişi ile internet üzerinden görüntülü konuşabiliyor, anlık mesajlaşma programları ile sanki yanımızdaymış gibi sohbet edebiliyoruz. Günlük yaşamını Facebook aracılığıyla anlık takip ediyoruz. Tabii ki bunun sonucu olarak eskiden kullanılan kartpostallar, mektuplar birçok geleneksel iletişim araçları tarihe karışmış oldu. İnternet sayesinde dünyanın neresi olursa olsun her türlü yazı, dosya, resim, video daha birçok şey aynı saniye içerisinde muhatabına ulaştırılabilmektedir.

İşyerimize vardığımızda, bilgisayaramızı açar açmaz mail kutumuzu, Facebook hesabımızı ve yakinen takip ettiğimiz haber sitelerini inceleriz. Çayımızı yudumlarken ülkemizde, dünyada olan olayların hepsini gözden geçiririz. Bir taraftan da Whatsapp’tan gönderilen mesajlara cevap yazarız. Karşı masadaki veya yan odadaki arkadaşımızla konuşmamız mı lazım, yerimizden kalkmamıza artık gerek kalmadı. Whatsapp üzerinden sohbete başlar, konuşulacakları konuşur ve sonra işimize geri döneriz. Öğle yemeği veya iş çıkışı bir yerlerde birileriyle mi buluşacağız, anında kurulan Whatsapp grubundan gerekli konsorsiyum sağlanarak gerekli planlamalar yapılır.

Akşam eve giderken evin ihtiyaçları evin hanımından Whatsapp

üzerinden alınır. Unutulan bir şey kalmasın diye. Eve geldiğimizde ailecek yemek yendikten sonra herkes eline bir cihaz alır. Cep telefonu, bilgisayar veya tableten internette sörf başlar. Ailecek çay içilirken herkes farklı mecralarda dolaşır. Farklı sosyal gruplara katılır, çıkar. Facebook, Instagram vb. sosyal medya araçları baştan aşağı bir şey kaçırılmayacak gibi irdelebilir. Paylaşımlar hakkında yorumlar yapılır, beğenilecek paylaşımlar beğenilir. Ailecek keyifli (!) bir gece böylece geçirilmiş olur.

Bazen arkadaşlarımızla yüz yüze buluşma ihtiyacı hisseder nihayetinde bir yerde dostlar olarak bir araya geliriz. Selamlaşma, sarılma sonradan herkes masanın üzerindeki cep telefonlarını eline alır. Arada arkadaşlar şu telefonları bırakalım uyarıları ile tekrar masaya dönen grup üyeleri sık sık internet üzerinden sosyal mecralara dalmaktan kendisini alamaz.

Bazen anılarımız depresir ve eski hatıralarımızı yad etmek isteriz. Facebooklar açılır. “Bak geçen sene şuraya gitmiştik, ay ne güzeldi”, “geçen sene kızımız ne kadar küçükmüş” ...Doğal olarak cebimizde, çantamızda taşıdığımız cihazlar artık hem video kamera hem de fotoğraf makinesi işlevlerini üstlendikleri için evimizde bakacağımız bir albümümüz bulunmaz. Her şey artık bilgisayarlarda elektronik ortamlarda saklanır hâle gelmiştir.

Böyle bir tasvir zannediyorum ki birçok kişi tarafında normal karşılanacaktır. Artık teknolojik araçlar, sosyal medya herkesin yaşam biçimi hâline gelmiş, hayatının bir parçasına dönüşmüştür. Teknoloji elbette yararlıdır, ancak her şeyin

bir ölçüsü ve sınırı olmalıdır. Artık sanal âlemde yüzlerce takipçisi olan yalnız insanlara dönüşüyoruz. Gerçek sosyal ilişkilerimiz sanal sosyal ilişkilerimiz yüzünden yok olup gidiyor. Kimliklerimiz gitgide artıyor. Sanal kimliklerimiz sayesinde farklı farklı bireyler olarak ortaya çıkıyoruz. Teknoloji artık bizim aracımız olmaktan çıkıp bizi esir almaya doğru yöneliyor. İşte bu bağlamda teknolojinin iyi yönlerinin yanında kötü taraflarına da bakmamız gerekiyor.

Herkes için internette bir şeyler vardır. Okuma yazmayı yeni öğrenen çocuklar dahi internette kendisine göre bir şey bulabilmektedir. Küçük çocukların internet oyunlarına bağlanması, yasal hesap açma yaşı 18 olmasına rağmen daha 10’undan 12’sinden itibaren Facebook, Instagram, Twitter vb. sosyal medya araçlarında hesaplar açmaları, küçücük çocukların ellerinde akıllı olarak tabir edilen telefonların bulunması internet konusunda hangi düzeyde olduğumuza ışık tutacaktır.

İnsanların davranış ilkelerinden hareketle bağımlılık oluşturacak nitelikte hazırlanan oyunlar çocuklar için tehlike saçmaktadır. Tıbbi açıdan “tedavi gerektirecek” düzeyde, oyunlara bağımlılık geliştiren çocuk ve yetişkinler bulunmaktadır. Bunun dışında her yaştan birçok kişinin bağımlılık düzeyinde sosyal medya kullanıcıları olduğu görülmektedir.

Günlük internet kullanımı üzerine yapılan araştırmalarda günlük olarak, kişi başına 3-5 saatten daha fazla internete bağlı kaldığı konusunda bulgulara varılmıştır. Dolayısıyla internet kullanım saa-

tinin artması, insanların daha önce yaşantısında zaman ayırdığı bazı alışkanlıklarında değişiklik yapmasını gerektirecektir. Ders çalışmak, mesaisinin gerektirdiği işleri yapmak vb. profesyonel işlerini azaltarak sosyal medyaya zaman ayrıldığı gibi, boş zaman vakitlerini değerlendirme alışkanlıkları da bu süreçte değişime uğramıştır. Kitap okumanın, aile içi sohbetlerin yerini internet almaya başlamıştır.

Aile fertlerinin internet ve sosyal medya alışkanlığı çocukların hayatlarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Çocuklar, ya teknoloji bağımlısı olmaya doğru itilmekte ya da ilgi ve sevgi yoksunu olarak yetişmektedir. Bu durum sağlıksız bireylerin yetişmesine, gelecek nesillerin bazı sosyal uyumsuzluklar ile donanmasına, başka bir ifade ile sorunlu bir geleceğin yetişmesine yol açacaktır.

Gençlerimiz sosyalliği farklı bir boyutta yaşamaktadır. Bir masa etrafına oturan bireyler ellerinde mobil telefonlar ile internette sosyal ağlarda sosyalleşirken yüz yüze, canlı ve sıcak ilişkilerden uzaklaşmaktadır. Topluluk içerisinde yalnız, bir cihaz ile sohbet eden, dertlerini paylaşan, gülen, ağlayan vb. bireyler çevremizde hızla artmaktadır.

Sonuç olarak, teknolojinin esiri olmayalım. Teknoloji bizi değil, biz teknolojiyi yönetelim. Şunu unutmayalım ki değişen alışkanlıklarımız bizlerin köklerini geçmişimizden alıp götürmektedir. Geçmiş ile bağları kopan, yalnızlaşan ve hastalıklı hâle gelen bir insan yığınına dönüşmemek için teknolojiyi doğru bir şekilde kullanmayı öğrenmeliyiz. ■

SOSYAL MEDYA: ÇOCUKLAR, BÜYÜKLER VE GERÇEKLER

Yrd. Doç. Dr. Ekmel GEÇER | Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi

Kaçınılmaz olarak kendi egemenliğimizin altında olduğu yanılgısına kapıldığımız “sanal” dünyanın kuralları neyse ona göre davranıyoruz. Kelimeleri kısaltıyor, takipçi sayısını yahut beğenileri artırmak için gerekli paylaşımları yapıyor, olmadı her şeyi bilen “Google”dan “copy-paste” yaparak “geçici bir bilgelik hayali”yle sarhoş oluyoruz.

Geniş çerçevede yeni teknolojilerin, daha dar anlamda sosyal medyanın iletişim yöntemlerimiz üzerindeki ciddi etkisi yadsınmaz. Çevrim içi dünyada konuşma biçimimiz, kullandığımız kelimeler ve hatta kişiliğimiz hızla başkalaşıyor. Elbette sadece olumsuzlukların var olduğunu iddia etmek hatalı olacaktır. En çok kullanılan sosyal medya mecrası olan Facebook sayesinde her gün onlarca kişiyle irtibata geçebiliyor, yakınlarımız ve arkadaşlarımızın neler yaptıklarını görebiliyoruz. Yine Twitter kullanılarak haberleri daha aktif takip edebiliyor, etkilendiğimiz kişilerin paylaşımlarıyla günlük entelektüel kazancımızı elde etme çabası içinde görünebiliyoruz. Sanatsal faaliyetlerden farklı mecralardaki aktifliğimizle haberdar oluyor, kültürel etkinliklere katılarak bu endüstrinin sadece elitlere ait olduğu kompleksinden kurtulabiliyoruz. Diğer taraftan, yeni teknolojilerle iletişim yapısal olarak hızlandığı ve iletişim metotları anlık gelişim gösterdikleri için, çevrim içi de olsa iletişim kurma sorumluluğumuza sadık kalabiliyoruz.

Bütün bunların yanında kafamı kurcalayan çok şey var. Her gün kullanıp da yakındığımız şu ucube uygulamalara neden “sosyal medya” dediklerinden başlamak gerek... Neden sahi? Yani onları kullanan daha mı “sosyal” oluyor? Kullanmayınca hayattan kopuyor muyuz? Ne olup bittiğini sadece “sosyal medya uygulamaları” üzerinden mi öğrenebiliyoruz? Belki de bütün bu sorular bize dikte edilen bir “algı yönetimi” biçimidir, ne dersiniz? Yani bu teknolojileri üretenlerin amacı “ismini ‘sosyal medya’ koyalım ki, kullanmayan kendi-

ni ‘dışlanmış’ hissetsin” olabilir mi? Bir reklam spotu gibi düşünün. İhtiyacımız olmayan bir ürünü; “almazsanız hayatınız çok zorlaşır” ya da “eskiler zaten işe yaramıyordu” gibi mesajlarla almaya mecbur bırakıyorlar sanki.

Oysa pekâlâ sosyal medyayı kullanan herkes sosyalleşmiyor. Etrafımızda bunun onlarca örneği var. Telefona gömüldüğümüz için kaçırduğumuz hayatlar var mesela. Çocuklar, yani melekler, etrafımızda bıcır bıcır büyüyor da; Instagrama,

“Peki, nasıl mı yapmalı”? Sosyal medya hesaplarımızı kapitalizm mi? Elbette ki “hayır” ...Her konuda olduğu gibi burada da temel ölçü “yerrinde, zamanında ve dozunda” olmalı.

Snap-chate saatlerce bakmaktan gözlerindeki o neşeli ve masum parlıtyı göremiyoruz. Bizimle beraber oynamak istediklerinde yaptığımız en iyi şey, onlara telefonu vermek ya da İpadden bir şeyleri seyretmelerini istemek oluyor. Dolayısıyla çocuklar, hayal dünyalarını sadece o ekranlara bakarak geliştirebiliyorlar. Ya da yapılabilecek en iyi şeyin telefon veya diğer teknolojilerle zaman geçirmek olduğunu sanıyorlar. Yeşillik ve parklardan arındırılmış betonarme

bir çevrenin yokluğunun ıstırabını dindirmek yerine, onları hepten yalnızlıklara bırakıyoruz.

Oysa onlar daha çocuklar. Bütün uzuvları ve zihinleri gelişime fazlasıyla açık... Ancak biz onları “akıllı” bildiğimiz araçlarla “aptallaştırma-yı” tercih ediyoruz. Böylesi daha kolay geliyor çünkü. Parklar ve salıncaklar boş artık. Güneşli havalarda koşturan çocukların sayısı her geçen gün daha da azalıyor. Hatta çocuk civıltılarını dahi duymak zorlaşıyor. Ne “Laleli Belkis” şarkısıyla ip atlayan uzun saçlı şirinler ne “yendik şişirdik, dolma yaptık pişirdik” sözleriyle rakibini iğneleyen haylazlar ne de “yağ ve bal satarak” ölmüş ustalarının işini üstlenen çocuklar görüyoruz.

Hangisi çocuklarımızı daha çok geleceğe hazırlıyor acaba? Okuldan dönüşlerinde ellerine tutuşturduğumuz akıllı telefonlardaki oyunlar mı, yoksa ağaçlara tırmanarak eskittikleri ayakkabılar ve düşe kalka kirl ettikleri elbiseler mi? Sonra, hangisi kas gelişimlerinin daha sağlıklı olmasını sağlar? “Yakalamaç” ya da “dokuztaş” gibi yarışlar mı, yoksa mobil teknolojilerdeki silahlı oyunlar mı? Ya da hangisi duygusal zekâlarını ve sosyalleşme güdülerini daha anlamlı kılar? “Kutu kutu pense” veya “aç kapıyı bezirgânbaşı” gibi birliktelikler ve dokunsallıklar mı yoksa saatlerce ekrana bakarak vakit geçirdikleri ve çevrimiçi imkânlarla konuştukları için “iletişim” kurabildiklerini sandıkları video-oyunlar mı?

Başka bir açıdan bakalım. Çocuklar ya da büyükler bilgisayar oyunlarından tekerleme öğrenebiliyorlar mı? Önceleri üç aşağı beş yukarı bütün çocuklar “iğne battı canımı

yaktı” ya da “altı kere altı otuz altı” gibi kafiyelileri bilirlerdi. Hatta bir kısmı ninnileri dahi okurlardı. Sadece çocukları suçlamak yanlış olmaz mı? Ne babaları onları, “kuzu kuzu me, bin tepeme, haydi gidelim Ayşe teyzeme” tekerlemesiyle evde sırtlarına alıyor ne de anneleri miniklere “Çamlıbel’den çıktım yaya” türküsüyle zorluklara direnmeyi öğretiyor.

Allah aşkına en son ne zaman karşılıklı oturarak “hu hu komşu komşu, oğlun geldi mi” atışmasıyla oyun oynayan çocuklar duydunuz? Hiç evinizde “bezirgâna kapıyı aç-

masını” söylediniz mi? Düşünsenize birçoğumuz çocukların o keyifli aksanlarıyla “ingili mingili kukiki kukiki” diye okudukları tekerlemelerle oyuncu seçmelerini bile bilmiyoruz. Çoktandır “çatlak patlak, kremalı börek, sütlü çörek, çek yavrum çek, arabanı yoldan çek”le, o nazenin elleriyle size dokunuşlarını hissettiğiniz oldu mu? Peki, yakın zamanlarda, “ooooo piti piti” şarkısıyla, size geldikleri için bitlenip daha sonra hamama giderek temizlendiklerini söylediler mi?

Söylesenize, kaç tane bilgisayar oyunu çocukların edebi zevklerini

böyle geliştirebilir? Kaç tanesi onlara “ip yarışındaki” üst üste düşme eğlencesini sunabilir ve kaç tanesi dolaptaki pekmezin çok lezzetli olduğunu anlatabilir? Ya da hangi teknolojik uygulama onlara “üşüdüm üşüdüm, daldan elma düşürdüm” şarkısıyla hasta “ablalarına varıp tasta çorba” ikram etmeyi öğretir?

“Maziye bir bakıver, neler neler bıraktık.”

Değil mi?

Yalnız küçükler mi etkileniyor bu “gerçek dışı” dünyadan. Ya internet bağımlılığımız nedeniyle bizim kaçırığımız fırsatları ne yapacağız? Her gün okumamız gereken onca kitap karşımızda dururken, telefonlarımızda vakit geçirmeyi yeğliyoruz. Önceleri uzun yolculukları “kitap okuyacağız” heyecanı ile seerken, şimdilerde kilometrelerce yolu etrafı görmeden ve bir cümlecik öğrenmeden bitiriyoruz. Belki kafamızı kaldırsak yanımızdaki koltukta oturanla bitmeyecek bir arkadaşlık başlatacağız. Ah o periscope’taki canlı yayınlara dalmasak, çantamızdaki kitapla yeni bir dünyanın kapılarını aralayacağız.

Ya sanal evrenin bize öğrettiği kelimeler ve sabun köpüğü duyguları nasıl tolere edeceğiz?

Sosyal medya; “arkadaşlıktan çıkar”, “takipleşmek”, “selfie”, “twit atmak”, “layklamak” gibi kelimelerle dilimizi her geçen gün daha da değiştiriyor. Günün büyük bir kısmını bilgisayarda, telefonda yahut İpadde geçirdiğimiz için kullandığımız teknolojik kelimeler hızla hayatımızı sarmalıyor.

Şüphesiz bunun farklı sebepleri de var. Sosyal medya dilini biraz “fast

Oysa onlar daha çocuklar. Bütün uzuvları ve zihinleri gelişime fazlasıyla açık... Ancak biz onları “akıllı” bildiğimiz araçlarla “aptallaştırmayı” tercih ediyoruz. Böylesi daha kolay geliyor çünkü. Parklar ve salıncaklar boş artık. Güneşli havalarda koşturan çocukların sayısı her geçen gün daha da azalıyor.

food”lara benzetebiliriz. Tamam, kullanıcılar bu mecralarda çok vakit geçiriyorlar ama aktarılacak konuların kısa ve öz olması buraların temel özelliklerinden. Yüz kırk karaktere sığdırmaya çalışıyoruz her şeyi. Daha uzununu okumaya takatimiz yok. Çünkü ilgilenecek onlarca hesabımız var. Hepsine laf yetiştirmeyi becerebilmeliyiz. Varlığımızı online kanallardaki “like”-larımıza, takipçilerimize, “retweet”lerimize bağlayınca, kaçınılmaz olarak statümüzü kaybetmek bize çok korkunç geliyor. Hele kendimizi başka bir alanda uzmanlaştırmamış ya da sanatsal bir performansta ustalaşmamışsak, sosyal medya, var olmanın en kolay yolu gibi görünüyor. Bir siyasi tweetimize “mention” ya da “retweet” almışsak veya Facebook paylaşımımıza “alkış emoji”si gelmişse artık kendimizi “buraların hâkimi” bilmeye başlıyor, aslında “hiç de fena olmadığımızı” inanıyoruz.

Kaçınılmaz olarak kendi egemenliğimizin altında olduğu yanlışlığına kapıldığımız “sanal” dünyanın kuralları neyse ona göre davranıyoruz. Kelimeleri kısaltıyor, takipçi sayısını yahut likeleri artırmak için gerekli paylaşımları yapıyor, olmadı her şeyi bilen “Google”dan “copy-paste” yaparak “geçici bir bilgeliğin hayali”yle sarhoş oluyoruz. Böylece gururlanıyor ve yakınlarımızdan aynı saygıyı görmediğimizi düşünerek zamanla, bu çevrimiçi âlemde yalancı kimlikler de geliştirerek şanımızı yücelttiğimizi sanıyoruz. Çünkü artık gerçek dünyadaki zorunluluklar, sorumluluklar, takdir kazanma uğraşısı çok yorucu geliyor. Çevrim içi kanallarda, yüzlerce kişi tanıdığımızı düşünsük de, aslında yalnızlıklarımızı çoğaltıyoruz. :) gibi emoji-ler,

Hayat sanal dünyada kaybolacak kadar uzun değil ki. Hadi o zaman: “Kaldır kafanı telefondan, etrafına bak.”

“kib” gibi kısaltmalarla girdiğimiz “fast food” büfesinden, “OK, bye” diyerek ayrılıyor.

Karşımıza, bizi yok sayanlar da çıkabiliyor ama. “Troller” var bu dünyalarda cirit atan. Kendinden olmayanlara hakaret ediyor, onları tehditlere boğuyor ve kullandıkları galiz ifadelerle itibar sağladıklarını düşünüyorlar. Aslında, sözlükte, “mizahi tarzda kişilik” olarak nitelenseler de, söz konusu karakterler “sahte çevrim içi kimlik”lerle korkak kahramanlıkların dayanılmaz cazibesine kapılıyorlar. Muhafazakar terminolojide “klayve mücahitleri” olarak da bilinen bu kişiler online alemi kin ve nefretle daha da kirletiyorlar. Çete gibi davranıyorlar. Kendi inançlarına ve dünya görüşlerine karşı olduğunu düşündükleri her iddiayı, bir araya gelerek çürütmeye çalışıyor; paylaşım sahibini

çeşitli ithamlarla ötekileştiriyorlar. Onlar ürküttüklerini sansalar da, “edep” kaygısına kapılan “güzel söz sahipleri” sessizliğe sarmalanarak sanal ortamın kirliliğine karşı bir koruma geliştiriyorlar.

“Peki, nasıl mı yapmalı”? Sosyal medya hesaplarımızı kapatalım mı? Elbette ki “hayır” ...Her konuda olduğu gibi burada da temel ölçü “yerinde, zamanında ve dozunda” olmalı. Tümüyle kapatmak size de biraz “iradeyi kontrol edememe korkusu” gibi gelmiyor mu? Aksine güçlü olmalı. Her yerde var olmalı fakat prensiplerimize sanal âlemde de sahip çıkmalıyız.

Hem hayat sanal dünyada kaybolacak kadar uzun değil ki. Hadi o zaman:

“Kaldır kafanı telefondan, etrafına bak.” ■

SANAL DÜNYA VE DEĞİŞEN MAHREMİYET

Murat KALIÇ | Din İşleri Yüksek Kurulu Uzman Yardımcısı

Çağdaş insan, sosyolojik evrilmenin karşı konulamaz neticesi olan kırsalın kent hayatı ile orantısız buluşmasıyla, kendinden öncekilerden görüp davranış hâline getirdiği sahil toplumsal dinamikleri tarumar etmiş ve kayda değer bir mahremiyet dönüşümü yaşamıştır.

Gerçek hayatın ruh taşımayan yansıması meşabesindeki sanal mecra, bugün zengin-fakir/genç-yaşlı ayırt etmeksizin herkesin evine ve cebine konuk olmaktadır. Kişinin ilk çocukluk evresinden, hayatının son demine kadar beraberinde getirdiği algı ve ihtiyaçlarının yön verdiği eğilimler, kulağı çınlatılan bu yatılı misafiri ağırlamanın boyutlarını tayin etmiştir. Buna göre, kuytu köşelerde veya kalın duvarlar arasında gerçek hayattan kaçamak yaparak bağlanılan sanal odalar, süreli tatminlerle kişiyi oyalamakta ve avutmaktadır. Az maliyetle, sermayesiz bir şekilde oturulduğu yerden yürütülen bu meşgale; haberleşme, bilgi edinme, hayatı kolaylaştırma gibi faydalı alanlara kapı aralamakla birlikte, genelde Hz. Peygamber'in (s.a.s.), kişinin aldandığı iki nimetten biri olarak belirttiği boş zamanın (bkz. Buhari, Rikâk, 1; Tirmizi, Zühd, 1; İbn Mace, Zühd, 15; Nesai, Rikâk, 56; Darimi, Rikâk, 2; Ahmet b. Hanbel, Müsned, V, 277.) tescil edilmiş en büyük düşmanıdır.

İçinde bulunduğumuz enformasyon çağından onlarca yıl öncesine giderek, o vakti yaşayan insanlara bugünkü sözü edilen fotoğrafın gösterilme imkânı olsa, bunun ancak hayal olabileceği şeklindeki tepkiyi kestirmek çok da zor değildir. Dolayısıyla, müşterek aklın hayali bir boyut olarak değerlendirdiği bu ortama bakıldığında, uyku hâlindeki rüya gerçekliği gibi, sabit bir mekândan birçok pencereye açılan harikulade manzarayı görmek mümkündür. Bu açıdan, bir yolcu otobüsü şoförünün aslında taşıdığı yolcuları da gideceği yere götürdüğü hâlde, sürüş esnasında bulunduğu sınırlı mekândan dola-

yı kendisini tek başına algılaması gibi, sanal yolculuğa çıkan kişi de birçok değişik kişilik profili ile mukabele ve muarefede bulunmasına rağmen, içinde bulunduğu fiziki sebeplerden ötürü kendisini yalnız ve savunmasız hisseder.

İşte, söz konusu algıdaki derinliğin kaybolması hâli, insanın yalnızken gerçekleştirdiği iş ve işlemleri, huzurda da aynıyla belki daha fazlasıyla icra etmesine sebep olmaktadır. Binaenaleyh, temas edilen algı ve ihtiyaçlar doğrultusunda sanal merkezlere başlangıçta güvercin tedirginliği ile birbirinden farklı ve özenle seçilmiş fotoğraflar veren dijital insan, sonrasında Hz. Peygamber'in; "...Kötülük, kalbine rahatsızlık veren ve insanların mutali olmasından hoşlanmadığın şeydir." (Müslim, Birr ve Sıla, 14 (2553); Tirmizi, Zühd, 52.) hadisine muhalif olarak normal şartlarda "asla!" dediği her şeyi, çok daha fazlasını elde etmek ve(ya) daha vurucu olanı yakalamak için hoyratça ortalığa saçmıştır.

Toplumsallaşmadan bireyselliğe geçişin en bariz yansıması olan bahse konu mecrada kişi, en ideal ve mükemmel olanı ortaya koyma adına hırslı bir yarışa girerek, gerçek hayattakinden çok farklı bir profil çizmektedir. Bu bağlamda, Avusturyalı psikolog Sigmund Freud'un sistematize ettiği psikanaliz yönteminin odak noktasını teşkil eden bilinçaltı süreçleri, zikredilen tutumda aktif rol oynamaktadır. Zira baskıcı uygulamalara tabi tutulduğundan dolayı edilgen kişilik yapısına bürünen sıradan birey; beğenilme, takdir edilme, özgür olma vb. isteklerinin sonucunda, bilinçaltında hayalini kurduğu imajı piyasaya sürerek,

gündüz hizmetçilik yapan külkedisinin gece prenses oluşu gibi, gerçek hayatta gerçekleştiremediklerini var edebilmenin saman alevi sevincini yaşamaktadır. Dolayısıyla, irili ufaklı ekranlarda sınırlı karakterle namütenahi bir kimlik inşasına soyunan gerçeküstü insanın bu rüyadan uyanması, çok da uzun zaman almayacaktır.

Denetim ve yönetimin etkin olmadığı vizyonel süreçlerde kusursuzluğu yakalamak isteyen güncel insanın PR çalışmalarının kaynağını, vakti zamanın Firavun'unda gözlemlemek mümkündür. Zira Firavun'un, tebaası üzerindeki tanrılık iddiasının bir sonucu olarak lavabo ihtiyacını gidermemesi ve sonunda ölümle yüzleşmesi, bu konudaki analitik bir örnektir. Bu itibarla, beşere ait hiçbir tasvir mükemmel değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in, Hristiyanların ilahlaştırdığı Hz. İsa ve annesinin yemek yediğini hatırlatması şeklinde zihinlere arz ettiği basit ve muhkem önermesi (Maide, 5/75; ayrıca bkz. Enbiya, 21/8.), Allah dışında kemal sıfatları haiz hiçbir varlığın bulunmadığını göstermesi açısından sarsıcı bir temsildir. Bu meyanda, internet ortamında takip edilip beğenilen bir avatarın ete kemiğe bürünmüş şekliyle karşılaşıldığında çoğu zaman verilen "bu muymuş?" tepkisi, yapılan analizi haklı çıkaran oldukça manidar bir durumdur. Tam da bu noktada, günümüzde sanal zihinlerin karizmatik lider aradığı ortamlarda, Kur'an-ı Kerim'in tüm olağanüstülüklerden arındırılmış sade bir insan olduğunu hatırlattığı Hz. Peygamber'in (bkz. İsra, 17/93.) vizyonunun en sahici kimlik olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Teknolojik yaşamın etkilediği en

Kulak, göz ve kalbin bizzat sorumlu olduğu bu dijital röntgenciliğin devam eden süreçte beğeniyle taçlanması neticesinde de kişinin sanal kalibresi ortaya serilmektedir.

önemli manevi süreçlerden biri olan mahremiyet ise gizemli, anlamın bozulmadığı, savunmasız bir alandır. Hâl böyleyken, toplumdaki hâkim gizem ve haz kültürünün zorunlu neticesi olan tecessüs marazı, Kur'an-ı Kerim'in; "...Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın..." (Hucurat, 49/12.) mutlak emrine rağmen, bu aslı sağlam yapının genetiğini bozan kanser hücresidir. Yeri gelmişken ifade etmek gerekirse, inorganik sosyal platformlarda merak duyusunun tetiklediği takip hissi, kişiyi geçici iyilik haline sevk etmektedir. Kendisine şah damarından daha yakın olan Rabbini (bkz. Kâf, 50/16.) unutan insan, gerçek hayatta bir kimse tarafından takip edilme ihtimalinde bile en hafifinden rahatsızlık duyarken, bu konuda her nedense anlamakta zorlanılan

paradoksal bir tavır takınmaktadır. Kulak, göz ve kalbin bizzat sorumlu olduğu (bkz. İsrâ, 17/36.) bu dijital röntgenciliğin devam eden süreçte beğeniyle taçlanması neticesinde de kişinin sanal kalibresi ortaya serilmektedir.

Diğer taraftan yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka verip gönderdiğinden başka, bu dünyaya dair bir aidiyet numunesi bulunmayan insanın (bkz. Müslim, Zühd ve Rikâk, 3 (2958); Nesai, Vesaya, 1; Ahmet b. Hanbel, XXVI, 234.), modern zamanlarda yiyip içtiğini veya giydiğini fizikötesi mecralarda itina ile gözler önüne sermesi, prim yapmayan bir alana yatırım yaptığının dikkate şayan göstergelerindendir. Anı yaşamaktan ziyade onu yavaşlatıp durduran, "Acaba buradan servis edilecek nasıl bir resim çı-

kar?" düşüncesiyle eşya ve hadiseye mekânîk yönden yaklaşan insan, heybesinde yaş-kuru ne varsa paylaşımına sunmaktadır. Zikredilen sistematik ve(ya) dağınık popüler kültür pratiklerinin, aileler içinde ve arasında onulmaz problemlere, mevcut maddi-manevi imkân ve gayelerin istiap haddini zorlamaya, kişiyi iyilik yarışında geri bırakan kin, haset vb. duyguların tahrik edilmesine zemin hazırlayıp kişisel ve toplumsal dezenformasyona götürdüğü aşikârdır.

Çağdaş insan, sosyolojik evrilmenin karşı konulamaz neticesi olan kırsalın kent hayatı ile orantısız buluşmasıyla, kendinden öncekilerden görüp davranış hâline getirdiği sahil toplumsal dinamikleri tarumar etmiş ve kayda değer bir mahremiyet dönüşümü yaşamış-

tır. Bu bağlamda, realitede bireysel manada güçlü bir varlık alanı ikame edemeyen kişi, sanal düzlemde yardımcı unsur olarak eşini ve dostunu yanına almakla, ahlaki duyumsama eşliğini kaybetmiş ve bilerek ya da bilmeyerek büyük bir şer girdabının içine düşmüştür.

Meseleye, dinî açıdan özenle konumlandırılmış kadın unsuru açısından yaklaşıldığında, bu nazenin konudaki mütevatir birikimin, günümüzün sanal dehlizlerindeki aşırı ses ve görüntülerin ortaya çıkardığı tabloyla taban tabana zıtlık arz eden bir husus olduğu müşahade edilmektedir. Zira gizlemenin/gizlenmenin asıl olduğu mahremiyetin, konunun başından beri vurgulanan saiklerden dolayı fütursuzca ifşa ve ifsat edildiğini ve “Güleriz ağlanacak hâlimize” şeklinde tebarüz eden bu trajik neticenin, birilerinin bizleri gözetlediği online ortamlarda matlup bir karşılığı olduğunu üzülerek belirtmek gerekir. Bu aşamada, kişinin hal ve tavırlarının nirengi noktasını, utanma duygusu oluşturmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber’in; “Utanzmazsan istediğini yap!” (Buhari, Edeb, 78; İbn Mace, Zühhd, 17; Ahmet b. Hanbel, XXVIII, 325.) sözü, sükûn ve hareketin doğuştan getirilen hayâ hasletiyle anlam kazanacağını çağlar öncesinden algılara sunmuştur. Öte yandan, müspet şeridin ihlal edildiği durumlar, gerçek hayatta tövbe süreciyle tolere edilip zihin ve belleklerden kalıcı olarak silinirken, sonradan pişmanlık sebebi olan sanal âlemdeki ifade ve tasvirler, geri dönüşüm kutusuna atılmadığından dolayı, zaman tünelinin karanlık ve sisli kıvrımlarında kişiyle birlikte güncel yolculuklara kaldığı yerden devam etmektedir.

Bahse konu sosyal ve ahlaki çöküntüyü yıllar öncesinde müşahade eden üstat Necip Fazıl’ın “Muhasebe” şiirindeki;

“Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!

Üst kat: Elinde tesbih, ağlıyor babaannem,

Orta kat: (Mavs) oynayan annem ve âşıkları,

Alt kat: Kızkardeşimin (Tamtam) da çığlıkları.”

dizeleri (Necip Fazıl Kısakürek, Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2000, s. 403.) de günümüzün elektronik alışkanlığının evirip çevirip yozlaştırdığı toplumsal yapının ilk çözül-

me adımlarını göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Özetle, dört duvar arasında bir başkasının duvarını gözetleyerek mahremiyet duvarını inceltip içindekileri şeffaflaştıran çevrimiçi insan, her geçen gün kötülük binasına bir tuğla daha koymaktadır. Bu donuk dünyadan el etek çektiğinde nefes aldığını hissedecek ve böylelikle kendine gelip istikamet çizecek olan yaratılmışların en seçkini, merkeze yerleştiği yeni yaşamında çevresine daha dengeli yaklaşacaktır. Bu da asıl dünya ile sanal dünya arasındaki kıyasıya rekabette, gülen tarafın ev sahibi olacağını şimdiden göstermektedir. ■

MÜCAHİT KÜÇÜKYILMAZ:

"Fıtrat sanal çağın üstesinden gelecek."

İnternetin yaygınlık kazanmasıyla beraber son on beş-yirmi yıl içinde alışkanlıklarımızı altüst eden bambaşka toplumsal süreçlerle karşılaştık. Kelimenin tam anlamıyla bir sanal çağa uyandık. Sanal dünyayı hayatımıza getirdikleri ve götürdükleri açısından değerlendirilecek olursanız neler söylersiniz?

Medya ilk insanın varoluşundan beri başvurduğu araçların adı. Sesimiz dâhil, kullandığımız her türlü iletişim aracı birer medya. Latince medyumdan geliyor; ortadaki, aradaki, araç anlamında. Zaten medyumlara da metafizik âlemden haber verdiklerini, fizik ve metafizik âlem arasında aracı olduklarını iddia ettikleri için bu ad veriliyor.

Cenab-ı Hakk'ın insana bahşettiği ses, kelimeler, yazı... Söz ile başlıyor her şey, önce söz vardı. Sözlü kültürden yazılı kültüre, oradan görüntülü kültüre geçtik. Şimdi bunların hepsini bünyesinde toplayan komplike bir iletişim ortamındayız. Araçlar etrafımızı kuşatmış durumda. Bizim inancımıza göre araç, yani nesne insanın emrine musahhar kılınmış. Biz ise Kur'an'ın ifadesiyle yeryüzünün halifesiyiz. İnsanın buradaki vaziyeti aslında özne konumunu teşkil ediyor. İnsanın etrafında nesneler var. İnsan ile eşya arasında, nesneyle özne arasında bir hiyerarşi var. Varlıklar penceresinden baktığımız zaman bu ontolojik hiyerarşiyi görürüz; burada insan, eşyadan üstündür. Çünkü her şeyden evvel Cenab-ı Hak bunu böyle tayin ediyor. İletişim bilimi ya da geçen yüzyılda yaygın olan siberetik açısından baktığımız zaman da böyledir. Ancak modern dönemde eşya insanın hayatında çok öne çıktı. Mal eşyadır ve Kur'an'da insanın malın kölesi olmaması gerektiği vurgulanır. "Malı biriktirmeyi ne de çok seviyorsunuz" ifadesi de esasen buna matuftur. Mallar ve evlatların dünya hayatının süsü olduğunu ve aynı zamanda fitne olduğunu beyan eder ayetler... Bu neye göre belirleniyor? İşte o, eşya karşısında özne olan insanın özneliğini bilmesi ve kullandığı eşyanın da nesne olduğunu idrak edebilmesi gerekiyor. Yani eşyanın ve kendimizin ontolojik yerini bulmamız gerekiyor. İletişim araçları da adı üstünde araç, yani bu çerçeveden bakılınca eşya kategorisinde.

Bozulan özne-nesne ilişkisini yeniden düzenleyecek, insanı eski mevkiine koyacak yeni bir ahlak anlayışı nasıl ve ne şekilde gelişecek?

İnsan ile onun ilk defa ilişki kurduğu nesneler arasında birtakım sorunlar doğabiliyor. İşte o sorunların çözümü için etik var, ahlak var ve bunlar ilk evvel devreye giriyor. Daha sonra genellikle hukuk devreye giriyor. İnsan eşya ile her daim bir münasebet içinde. Bir iletişim aracının ilk kez ortaya çıkışı sırasında -bizim bir insan olarak, birey olarak yaşamız, eğitimimiz çok önemli değil- o eşya, o nesneye, o iletişim aracına karşı biz aslında reşit değiliz. Temel sorun buradan çıkıyor. Neden? Çünkü onu tanımıyoruz. Belki icat eden, üreten kültürler onun neye yarayacağını da tayin ettikleri için onu tanımıyorlar.

Mesela televizyonun niçin kullanılacağını Batılılar daha iyi biliyorlardı, çünkü onu üretenler onlar. Radyonun orada bir hikâyesi var. Gazetenin bir hikâyesi var. Başlangıçları orada. Fakat onunla ilişki kurma konusunda, onu üretmemiş, icat etmemiş diğer toplumlar o araca karşı reşit olmakta zorlanıyorlar ve vakit kaybediyorlar. Yani o rüşdün ortaya çıkması birtakım sıkıntıların da yaşanmasından sonra oluyor. Daha açık konuşmak gerekirse; mesela bundan yirmi otuz sene önce televizyona ne denirdi? Aptal kutusu. Çocuklar on saat televizyon izliyor, televizyon çocuklar için çok zararlı, denirdi. Hakikaten de öyleydi. Veya "göz cikleti" denirdi televizyon için. Fransız sosyolog iletişimci Ignacio Ramonet'nin "Le chewing-gum des yeux", yani "Göz Cikleti" diye bir kitabı var. Yani insanlar şuursuz bir şekilde, bazen tadı kaybolursa da ciklet çiğner gibi televizyon izliyorlar. Televizyon seyretmek de öyle bir eylem. Gözleriniz aktif ama şuursuz bir şekilde onu algılamaya, oradaki algıya maruz kalmaya devam ediyor.

Fakat bugün biz televizyon için bu kadar tehlikeli tabirler kullanmıyoruz. Birincisi televizyon ile kurduğumuz ilişki normalleşmeye başladı. Artık günde 10 saat televizyon izleyen çocuklar yok. Yetişkinler de yok. İkincisi daha önemli. Televizyonun yerini dolduran yeni iletişim araçları ikame edildi. Artık tabletler, telefonlar

var. Cep telefonu ile insanın kurduğu ilişkiyi hatırlayın. Türkiye'ye ilk telefon girdiğinde sokakta birbirine çarpa çarpa sürekli konuşan insanlar vardı ve kabarık faturlar... O alete müptela olmak durumu vardı. Zamanla ne oldu? Artık cep telefonu bizim muhabbet edeceğimiz bir araç değil, onun yerine işimizi göreceğimiz bir araç oldu, maslahat konusunda işimizi görececek bir noktaya gelmeye başladı. Zamanı, sağlığı alıyor, dostlarınızla kurduğunuz ilişkinin samimiyetini zedeliyor. Aynı ortamda bulunduğunuz insanlarla muhabbet edemiyorsunuz, zira telefonla meşgulsünüz.

Peki, televizyon ve telefon örneğinde sözünü ettiğiniz normalleşme veya sizin ifadenizle reşit olma durumunun internette de gerçekleşeceğini düşünüyor musunuz?

Bugüne kadarki eşyanın tabiatı bize şunu gösteriyor; bu reşit hâle gelme, normalleşme, eşyayla insanın ilişkisinin yerine oturması iki temel faktör üzerinden oluyor. Birincisi biz hakikaten ona karşı bilinç kazanıyoruz, yerini tespit ediyoruz. Teyin ediyoruz. Hayatımızda ona belirli, kısıtlı yer ayırıyoruz. Hayatta yapacak daha önemli şeyler var, diyor ya İsmet Özel, bunu fark ediyor ve ona göre pozisyonumuzu alıyoruz. İkincisi, başka bir şey icat ediliyor onun yerine, başka bir eşya; o eşyayla kurduğumuz münasebet daha oyalayıcı hale geliyor bizim için. İnternet yavaş yavaş başka bir şeye dönüşüyor. Ama internetin şöyle bir niteliği var. İnternet entegre bir iletişim mecrası. Adı üstünde, mecra, çoklu ortam. İçerisinde pek çok unsur barındırıyor. İletişim araçları temel olarak ya sese dayalıdır, ya görüntüye dayalıdır. Ya kulağa ya göze hitap eder. Kokuya, dokunmaya dayalı da olabilir elbette. Fakat temelde işitme ve görme duyuları üzerine oturuyor. İnternette bunların hepsi var. İşitme var, duyma var, görme var, yazma var, görüntünün alt formu olarak yazı var, bir taraftan ses var, renk var, hareket ve durağan görüntü var, çoklu ortam dediğimiz şey karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla onunla insan fitratının düzenli bir ilişki kurabilmesi çok kolay değil.

Televizyona göre daha komplike bir olgu. Dolayısıyla insan burada kendisini nasıl konumlandırarak? Belki daha da çeşitlenerek devam edecek bir süreç. Belki hayatımıza etkisi öncelilerden daha uzun sürecek gibi.

Tabii ve kendi formlarını üretiyor. Sosyal medya diye bir şey var. Önceden sadece web sayfası vardı. Web 1.0 döneminde tek yönlü kurulan bir ilişki vardı. Daha sonra çift yönlü ilişki, interaktivite dönemi ortaya çıktı. Şimdi web 3.0 döneminde biz nesnelerin internetinden bah-

sediyoruz. En başta özne-nesne arasındaki hiyerarşinin tersyüz edilmesinden bahsetmiştik. Şimdi nesneler size hükmedecek şekilde bu ortamda var olmaya başlıyor, üretiliyor. Doktor Frankenstein'in kara ütopyası, bir anlamda distopyası gerçekleşiyor. Kendi ürettiğimiz nesne bize hükmetmeye başlayacak mı? Böyle bir risk var. Fakat orada her şeyden önce Cenab-ı Hakk'ın yarattığı insanın fitratına bizim güvenmemiz gerekiyor. Çünkü insan o kadar güçlü bir öznelliğe sahip ki, bir süre sonra özne oluşunun gereğini yapmaya çalışıyor ve mücadeleye de giriyor. Ne yapıyoruz, eğitim sistemimizi dönüştürüyoruz ona göre. Uyarıcı sosyal sorumluluk projeleri başlatıyoruz. Boş durmuyoruz, bir taraftan mücadele eden kamusal ve özel sektör söz konusu. İnsan burada bir tehlike olduğunu fark ettiği zaman önlemlerini de almaya başlıyor. Bunun sevki ilahî ile ilgili yönü de var. Tedbirimizi alıyoruz. Ne oluyor sonra, etik ve hukuk, yani yaptırımlar devreye giriyor.

Sosyal medya üzerinden gidecek olursak, sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle birlikte tamamen farklı bir mecrayla karşılaştık insanlar. Her şeyde olduğu gibi buna da hazırlıksız yakalandılar. Siz burada da bir etğin olması gerektiğinden bahsediyorsunuz ki, bu da çok yeni bir kavram. Sosyal medya etğinden söz eder misiniz?

Etik eski Türk filmlerindeki Türk polisi gibi. Vaka olduktan sonra olay yerine intikal eder ya. Şaka bir yana, etik, doğal olarak biraz geriden geliyor, sorun ortaya çıktıktan sonra devreye giriyor. Çünkü ister istemez bir mevzuda ahlaki bir sorun olmadığını anlamak için önce o sorunu yaşamak ve tespit edebilmek gerekiyor. Önceden kestirdiğiniz bazı şeyleri, hani kızı suya göndermeden önce terbiye etmek gibi, engelleme imkânınız yok. O, Nasreddin Hoca fıkralarında mümkün ama gerçek hayatta mümkün değil. Kendi çocuğunuzu terbiye ederken bile, mesela "Bu sıcak, buna yaklaşma!" demenize rağmen, sizin demenizle değil dokununca, canı yanınca öğrenir. Onun küçük bir hasar ile o badireyi atlattığına şükredersiniz. Etik de sorun çıkınca devreye giriyor. Ne oluyor? Sosyal medyada anonim hesaplar, çoğu zaman etik bir sorun doğurur mesela. Çünkü anonim hesaplar insanın gerçekte söyleyemeyeceği şeyleri söylemesine, yazamayacağı şeyleri yazmasına yarıyorsa eğer, burada bir riyakârlık, ikiyüzlülük söz konusudur. Ve etik sorun vardır ama siz bu etik soruna karşı bir yaptırım uygulayamazsınız. O anonim hesaplarda bir suç unsuru oluştuğu zaman hukuk ise devreye girer. Hukuk ise yaptırım uygulayabilir. Çünkü etik yazısız, yaptırımsız

Araçlar etrafımızı kuşatmış durumda. Bizim inancımıza göre araç, yani nesne insanın emrine musahhar kılınmış. Biz ise Kur'an'ın ifadesiyle yeryüzünün halifesiyiz. İnsanın buradaki vaziyeti aslında özne konumunu teşkil ediyor.

kurallardır. Etik dışı davranan biri kınanır, ayıplanır veya en fazla mahalle baskısıyla karşılaşır. Ama bir yerde kriminal bir unsur belirmişse, mesela sosyal medya mecrasında, o zaman hukuk devreye girer, girmeli.

Ama hukuk devreye girdiği zaman, karşısında bugüne kadar tanımlanmamış bir yapı buluyor. Niye? Amerika'da, Kaliforniya'da, Silikon Vadisi'nde bir şirketle karşılaşıyorsunuz. Şirket size diyor ki, ben Amerika'dayım. Benim merkezim burası, dolayısıyla senin ülkeneye karşı sorumluluğum yok. Siz diyorsunuz ki, ama senin müşteri olarak hizmet verdiğin kişi senin hizmet mecrasında suç işledi. O suç benim ülkemi ilgilendiriyor. O mecra hangi coğrafyaya ait? Adını koyalım, Twitter, Youtube, Facebook hangi coğrafyaya ait? Mekân üstü veya mekân dışı bir şeyden bahsediyoruz. Coğrafyayla sınırlı değil. Orada sanal ortam olduğunu anlıyoruz. Sanal ortamda bir suç işlendiği zaman bunun coğrafyası, mekânı nedir, nereye aittir. Burada bir tartışma var. Ben senin ülkende ofis açmak zorunda değilim, diyor çünkü açarsa biliyor ki vergi kanunlarına tabi olacak. Açmazsa herhangi bir yaptırım yok. Kapitalizm size diyor ki, serbest teşebbüstür, hürdür, dolayısıyla başka topraklarda bir ürün ortaya koymuş. Onu sizin vatandaşınız satın almış, bu ilişkiye ancak müşteri ile satıcı arasındaki ilişki çerçevesinden bakabilirsiniz. Hukuki açıdan bakmak isterseniz, size, devletin ve kamunun bir fonksiyonu yok, diyorlar. Ama biz biliyoruz ki o sosyal medya mecrasının arkasında bir ideolojik tasavvur var, bir dünya görüşü var, bir devlet aklı var. Ama o bilinç, tasavvur, devlet aklı bizim devletimize ait bir akıl değil. Ama sonuçları bizi etkiliyor. Bu sınır aşan suçlar çerçevesinde değerlendiriliyor, işte basın suçları çerçevesinde değerlendiriliyor fakat aslında tam olarak hiçbirine de sokulamıyor. Yani buradan neyi anlıyoruz? Etik devreye girmeye çalışıyor, hukuk bir taraftan devreye girmeye çalışıyor ama yeni nesil bir nesleyle karşılaşmış durumdayız. Bu konuda mevzuat bina etmesi gereken hukukçular genelde de orta yaşın üzerinde. O araçla gerçek anlamda bir ilişkiye girmiş değiller. Pek çoğu, onu torunlarından veya çocuklarından tanıdıkları kadar biliyorlar. Etiğin ve hukukun devreye girmesi konusundaki temel sıkıntı da insanın o nesneye karşı henüz reşit olamamasıyla ilgili bir durum. Bir süre sonra toplumlar bilinç kazandığı zaman, sivil toplum bunun yan etkileriyle yüzleşmeye başladığı zaman bir kolektif şuur geliyor. Bu da ister istemez hukuku, o konuda önlemler almaya zorlayıcı bir etki yapacak. Burada her zaman ezeli tartışmayı, sansür ve düşünce hürriyeti ikilemini yaşayacağız.

Biraz önce insan fitratının kendi yolunu bulabileceğini, Cenab-ı Allah'ın insanı bu donanımla yarattığını söylediniz. Baktığımızda internetin hayatımıza girmesiyle birtakım bağımlılıkların, hastalıkların, fobilerin, internetsiz yapamamaların yaşandığını görüyoruz. Bunları nasıl aşabilecek insanoğlu?

Bu az evvel ifade ettiğim sosyal bilinçlenmeyle olacak bir şey. Zararlarıyla insanlar yüzleştikçe, bunu görmeye başlayacak. Somutlaştıracak olursak; mahremiyet kavramı ile yaşadığımız ilişki. On dört, on beş yaşlarında bir insanın mahremiyet kavramına bakışı ile kırk-ellili yaşlarda bir insanın bakışı arasında ciddi fark vardır. Dolayısıyla mahremiyet kavramı da yaşla ve zamanla dönüşebilen bir şey. Daha katılaşabilir veya gevşeyebilir. Ama genelde gençler sosyal medyada yaptıkları işlerin sonuçlarını aldıktan sonra bununla yüzleşmeye başlarlar. Yani siz bir süre sonra, on yıl sonra yirmi yıl sonra iş hayatına atıldığınızda, öğrenciyken edindiğiniz mahremiyet anlayışınız aynı kalmayacak. Hele bir de sosyal sorumluluk veya kamusal sorumluluk üstlendiğinizde, bir yöneticilik veya benzeri bir statüye sahip olduğunuzda mahremiyet anlayışınız biraz daha sıkılaşacak ister istemez. Ve o zaman bu aygıtların, araçların, sosyal medya gibi ortamların yapısını sorgulamaya da başlayacaksınız. Maalesef burada arada kayıplar olacak, yani hasarlar, zayıflar yaşanacak. Bu kaçınılmaz bir süreç ama ben uzun vadede iyimserim. İnsan tabiatının mutlaka eşyaya galip geleceğine inanıyorum. Eşyanın kölesi olamaz insan son tahlilde.

Mahremiyet konusu üzerinde biraz daha duralım ister-seniz. Aslında hiçbir şeyimizin gizli olmadığını görüyoruz. Kişisel hesaplarımızdan satın aldığımız ürünlere, beğenilerimize kadar pek çok şeyimiz bir yerlerde depolanıyor, birileri tarafından listelenip belki de piyasaya sürülecek ürünler için bir veriye dönüştürülüyor. Bu açıdan ne kadar güvendesiniz?

İnsanın ontolojik güvenlik arayışının yanında bir de ontolojik özgürlük arayışı var. Uçak metaforuyla anlatılır; uçarken özgürsünüzdür, ama aynı oranda güvensizsiniz de... Burada da insanın kendi mahremiyetinin sınırlarının çizilmesine müsaade etmesi biraz o özgürlük ve güvenlik ihtiyacı ile bağlantılı. Mesela güvenlik ihtiyacımız arttığı zaman bizi izleyen kameraları biraz daha hoşgörülle karşılamaya başlarız. Ama güvenlik ihtiyacı azalınca bu sefer özgürlüğü hatırlarız. O zaman bizi gözetleyen aygıtlara tepki göstermeye başlarız. Bu biraz ontolojik güvenlik algımızın konjonktürel durumuyla ilgili. Karşımızda yapay zekâya sahip nesneler var. Mesela siz, Instagrama girdiniz ve birkaç kere tekrar edecek şekilde otomobillere baktınız, size bir süre sonra otomobillerle ilgili bildirimler gelmeye başlıyor. Siz zannediyorsunuz ki çok özgür bir şekilde, kendi isteğimle internette dolaşıyorum, sosyal ağlarda dolaşıyorum; siz birkaç sporcu takip ettiniz, size aynı kategoride hemen yeni sporcu önerileri geliyor. Demek ki bir beyin sizi bir tür ticari pazarlama nesnesi olarak sürekli gözetliyor. Çoklu medya ortamında bir yapay zekâ ile karşı karşıyasınız. Bu ciddiye alınması gereken bir şey. İnsan tabiatı açısından da risk oluşturuyor. Ama insan akıllı bir varlık ve bu riski

fark ettiği andan itibaren yavaş yavaş buna uygun önlemleri de almaya başlıyor. Mesela bu gün internet bundan on yıl önceki kadar serbestlik içinde, her bilginin, her görünümlünün at koştuğu bir ortam değil. Neden? Biraz daha denetim mekanizmaları artmış durumda. İnsanlar kendileri için olmasa bile çocukları için endişelenmeye başlıyorlar. Çünkü herkesin, her yaş, cinsiyet ve kültürel seviyenin aynı şekilde tepki vereceği bir ortamla karşı karşıya değiliz. Farklı seviyelerde farklı eğitim kültür ve yaş cinsiyet seviyelerindeki insanlara farklı etkilerde bulunacak daha komplike bir ortamla karşı karşıyayız. O yüzden onun yavaş yavaş bir hukuku oluşuyor. Bu da aslında bir normalleşme süreci doğuruyor. Bugün sosyal medya hukukundan bahsediliyor. Nasıl olacak bunun parametreleri? Bunun geleneksel medya hukukundan epey farklı bir ruhu olacak. Geleneksel medyada mesela sizinle ilgili olumsuz, yanlış, yalan bir haber çıktığı zaman yapacağınız şeyler bellidir. Kötü bir şeydir ama bununla mücadele edebileceğiniz araç ve yöntemler oluşmuş durumdadır. Ne yaparsınız, noterden tektip metni gönderirsiniz ya da avukatınızla gönderirsiniz, tektip yayınlanmadığı zaman mahkemeye gidersiniz, yazı işleri müdürüyle veya muhabirle bir şekilde hukuken hesaplaşırsınız, haklıysanız geç de olsa sizin lehinize bir karar çıkar ve düzeltme yayınlanır. O düzeltme haber kadar büyük olmaz. Manşet pabuç kadarsa düzeltme kartvizit kadar olur ama neticede sizin kendinizi ifade etme yöntemleriniz hukuki açıdan mevcuttur. Sosyal medyaya geldiğiniz zaman muhatap bulamıyorsunuz karşınızda. Fakat bu on sene öncesine kadar daha kötü durumda değil, daha iyi durumda. Oradaki ortam çeşitleniyor, sosyal medyadaki öngörülemez riskler artıyor belki ama mücadele konusundaki bilinç, irade ve yöntemler de geliyor.

Modern insan, sesini duyurmayı amaç edindiği bir iletişim dünyası var etti. Çok seslilik, çok renklilik için yola çıkıldı fakat süreç sadece kendi sesini duymaya dönük bir bencillığe evrildi. İnsanlar artık başkalarını dinlemekten ziyade kendine hayran, kendine kulak kesilmiş durumda. Bunu narsistik emareler diye yorumlayan sosyal bilimciler bile var. Siz bu çok seslilik hakkında ne düşünüyorsunuz?

Andy Warhol'un "Bir gün herkes on beş dakikalığına şöhret olacak" diye bir ifadesi var. Bugün her insanın medyası var. Bu kişiselleştirilmiş medya araçlarının ilk ortaya çıktığı dönemleri hatırlarsanız, insanlar etraflarını fotoğraflarlardı, çevrelerini, güzel manzaraları paylaşırlardı. Şimdi kendilerini yayınlıyorlar. İlginçtir, bu daha çok beğeni alıyor. Siz muhteşem bir tabloyu paylaşıncaya bunun alacağı reyting kendi fotoğrafınızdan daha düşük oluyor. Böyle garip bir durum var. Bu, suya bakarken kendi aksini seyrederken göle düşen Narkiso'sun Yunan mitolojisindeki halini anlatıyor. Herkes aynadaki aksini seyretmeye me-

yilli. Bu insan fitratında da olan bir şey. Kendini beğenme ileri dereceye vardığı zaman bir hastalık olarak kodlanır. Mesela birkaç sene öncesine kadar kendi fotoğrafımızı çekmek ayıp sayılırdı. Kazaen kendisini fotoğraflardı belki insan. Selfie diye, özçekim diye bir şey çıktı ve kendini çekmek birden muteber hâle geldi. İnsanlar kendilerini gülünç hâle düşürecek şeyleri de paylaşmaya başladı.

Sosyal medyanın bir demokratikleşme imkânı olduğu kısmen doğru ama o demokratikleşmenin aynı zamanda bir kakofoni yani karmaşık sesler korosu doğurduğunu unutmamak lazım. Bu kakofoni daha ifrata gittiği zaman bir anarşiye de yol açabiliyor. Biz anarşi ile demokrasi arasında ince çizgide yürüyoruz sosyal medya ortamında. Düşünsenize, önceden klasik medya ortamında kitle iletişim araçları vardı. Bunlar da pratikte iletişim değil iletim aracıydılar. Bir televizyonla iletişim kuramazsınız; zira televizyon söyler, siz dinlersiniz; gösterir, izlersiniz. Cevap verme gibi bir imkânınız yok. Ama sosyal medyada öyle değil, sürekli bir karşılıklık var. Bir interaktivite, etkileşim söz konusu. Ama bu etkileşim klasik medya araçlarında, sözgelisi telefonda olduğu gibi değil. Telefonda avizenin bir tarafında siz, diğer tarafında başka biri var, ikiniz interaktif diyalog gerçekleştirirsiniz. Bu klasik iletişim sürecini de aslında tam ifade eden bir durum. Klasik temel iletişim süreci neydi? Bir tarafta kaynak vardır, diğer tarafta da hedef... Kaynak hedefe mesaj gönderir onu kodlayarak, hedef o kodu açar ve algılar. Daha sonra tekrar kodlayarak cevap gönderir. Daha önce kaynak olan şimdi ise hedefe dönüşen adres, o cevabı mesajın kodunu açar ve burada temel iletişim böyle işler. Sosyal medyada kaynak hedefe doğru bir mesaj gönderiyor. Fakat daha o mesaj hedefine varmadan hesaplanmamış başka bir hedefe ulaşıyor. Sizin mesajınız hedefine gitmeden, anlamını bulmadan başka birisi onu görmüş oluyor ve yanlış anlıyor veya bilerek kasıtlı olarak manipüle ediliyor, oradan başka bir iletişim doğuyor. Onun aldığı veya algıladığı cevap size ulaşmadan bu sefer yine başka birisine ulaşmış oluyor ve aynı anda milyonlarca hedef ve kaynak birbirine giriyor. İşte bu demokrasi midir, anarşizm midir, yoksa hani daha apolitik bir kavram koyacak olursak kakofoni midir, siz karar verin.

Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Son olarak, özellikle insanın neslini muhafaza arzusunun çok kuvvetli bir arzu olduğunu düşünüyorum. Hele belli bir yaştan sonra başlar bu kuvvetli duygu. İnsan, kendinden vazgeçer, çocukları için yaşamaya başlar. Yarıdan'ın insana verdiği önemli hususiyetlerden birisidir bu. İşte bu duygu bizi kurtaracaktır, diye umuyorum. İnsanın, insanlığını ve neslini muhafaza etme arzusu, bahsettiğimiz sosyal medya ile diğer bilimum tehlike ve risk içeren araçlarla kurduğumuz ilişkinin de daha makul bir norma kavuşmasında faydalı olacaktır.

AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ VE CAMİ SALDIRILARININ ARKA YÜZÜ

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN | Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mevlana Camii, Almanya, 2014

Batı'da özellikle Almanya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde, Yunanistan gibi Balkan ülkelerinde ve Avustralya'da son zamanlarda İslam'a, Müslümanlara ve Müslümanların inanç ve kutsal değerlerine, ibadet mekânları olan camilerine yönelik İslamofobi nitelikli saldırılar giderek artmaktadır.

Bilindiği gibi İslamofobi, kelime anlamı olarak "İslam korkusu" demektir. Müslümanlara ve İslam dinine karşı sürdürülegelen önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. İslam ve Müslümanlara karşı duyulan irrasyonel nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin besleme anlamına gelmektedir. İslamofobi kelimesi ilk kez 1991 yılında kullanılmış olup, 11 Eylül 2001 Newyork'daki ikiz kule

saldırılarıyla gündeme getirilmiştir. Günümüzde İslamofobi kavramından İslam dinini tanımaktan ve öğrenmekten kaynaklanan bir korku anlaşıldığı gibi bu korkuya dayanarak Müslüman bireylere karşı ayrımcılık ve düşmanlık yapılmasının meşru görülmesi de anlaşılmaktadır.

Basından öğrendiğimize göre kayıtlara geçmiş Almanya'da son üç yılda

gerçekleşen İslamofobi içeren saldırılar 141 adettir. Bu saldırılar bazen başörtüsü takan Müslüman hanımların başörtülerine yönelik fiili saldırılar şeklinde gerçekleşse de genelde Müslümanların ibadet mekânları olan cami ve mescitleri hedef alınmakta, cami kapılarına kesik yabancı domuzu kafası bırakılması, cami kapı ve duvarlarına kırmızı boya ile haç işareti çizilmesi, bazı ev ve camilerin duvarlarına ırkçı sloganlar yazılması, camilerde bulunan Kur'an-ı Kerimlerin yakılması, camilerin önlerine ve içine hayvan dışkılarının bırakılması, camilerin kundaklanması, tahrip edilmesi ve namaz kılanlara küfredilmesi ve fiili saldırılar biçiminde gerçekleştirilmektedir. Neredeyse her üç haftada bir Müslümanlara ait olan camiler yakılmak amacıyla saldırıya uğramıştır. Federal Almanya'nın Başbakanı Angela Merkel (CDU), partisinin göç konulu bir konferansında "İslam Almanya'ya aittir." ve "Camilere ve sinagoglara yapılan saldırılar bizim değerlerimize yapılmış saldırılardır." dese de Almanya'da yapılan bir araştırma her üç Alman'dan birinin toplumda Müslümanları istemediklerini, onlarla komşuluk dahi düşünemediklerini ortaya çıkarmıştır. Leipzig Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırmaya göre de Almanların %36'sı Müslümanların Almanya'ya göçünün yasaklanmasını istiyor. Aynı araştırmaya katılanların %43'ü ise Almanya'da yaşayan Müslümanlar yüzünden bazen kendilerini kendi ülkelerinde yabancı hissettiklerini belirtmişlerdir. Allensbach ve EMNİD enstitüleri tarafından Almanya'da yapılan bir araştırmada Müslüman Türkler Almanların %5'i tarafından sempatik bulunurken %46'sı tarafından antipatik bulunmuştur. Almanya'da yayınlanan haftalık haber ve magazin dergisi Focus, kapağına kara çarşafı bir kadın fotoğrafı basıp "İslam'ın

Karanlık Yüzü" başlığını atarak okuyucularını İslam'a ve Müslümanlara karşı antipatiye yönlendirmektedir. Yine Almanya'da yeni kurulan "Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Avrupalı Vatanseverler" adlı İslam karşıtı Pegida örgütü, insanları yabancılara ve İslam'a karşı galeyana getirip korku ve endişeleri körüklemekte ve tek çağrısıyla binlerce insanı İslam'a ve Müslümanlara karşı sokağa dökmektedir. Bunlar Almanya'nın Dresten şehrinde yaptıkları İslam ve göçmen karşıtı sokak gösterilerinde "Kendi Almanya'mızı özledik", "Almanya'nın Müslümanlaşmasına Karşıyız" şeklinde sloganlar atmışlardır. Bu sistematik İslam ve Müslümanlara yönelik ötekileştirmenin, hoşgörüsüzlüğün, nefret ve düşmanlığın, İslami değer ve kutsallara saldırının nedenleri nelerdir ve nasıl bir İslam algısıdır? Bu sorunun cevabı aranacaktır.

Batı'nın İslam'a ve İslami değerlere karşı duruşunun sebepleri

Son zamanlarda Avrupa, Amerika ve Avustralya'da İslam'a ve Müslümanlara yönelik İslamofobik saldırı ve eylemlerin sebebi olarak son on beş-yirmi yılda (11 Eylül 2001'de ikiz kule saldırısından itibaren) birtakım sosyoekonomik ve siyasi nedenlerle ortaya çıkan hak alma yöntemi olarak şiddet ve öldürme eylemleriyle tanınan bazı selefi cihadist Müslüman örgüt, yapı ve grupların (İŞİD, el-Kaide, Boko Haram, Ensar el-Şeria gibi) İslam'a uymayan eylem ve söylemleri gösterilse de Batılı Hristiyan din ve kültür havzasında yaşayan insanların İslam'a yönelik bu nefret ve ötekileştirme yaklaşımlarının sebebi daha başkadır ve İslam dinine yönelik olumsuz din algılarının dışavurumundan ibarettir.

Günümüz Batılı insanının ve kamuoyunun İslam dinine ve peygamberi

Hız. Muhammed'e başka bir deyişle İslam inanç, kültür ve medeniyet değerlerine yönelik saldırılarının altında yatan yegâne etken, tarihlerinin derinliklerinden günümüze kadar getirdikleri İslam ve Hız. Peygamber tasavvurlarının genelde menfi yönde yoğunlaşmış olmasıdır. Batıların olumsuz İslam ve Hız. Peygamber algılarının oluşmasında kendi aydın ve entelektüellerinin (oryantalistler, şair ve edipler) rolü çok fazladır.

Yine Avrupa ve Amerika'da yaşayan Batılı kültür ve medeniyete sahip bu insanlar tarihleri boyunca tek tip bir inanç ve yaşam biçimine alışık oldukları için farklı din, kültür ve medeniyete sahip insanları ve onların yaşam biçimi ve değer algılarını ötekileştirmekte ve onlarla birlikte yaşamaya rıza göstermemekte hatta karşı koymaktadırlar. Bu ötekileştirme tavrı en çok farklı inanç ve kültürel değerlere sahip olduklarına inandıkları Müslümanlara gösterilmektedir. Yakın zamanda Bertelsmann Vakfı tarafından yapılan bir araştırmada Almanya'nın batısında araştırmaya katılanların %51'i İslam dinini daha çok bir tehdit olarak görürlerken, Doğu Almanya'da kentlerinde bu oran %57'ye çıkmaktadır. Almanların %19'u Yahudiliği de bir tehdit olarak görmektedir. Yine katılımcıların %60'ı toplumdaki din çeşitliliğini bir zenginlik görürken, daha yüksek bir oran yani %64'lük bir kesim toplumdaki birçok çatışmaya din farklılığının neden olduğunu düşünmektedir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika ve Avusturya'da yaptığı araştırmaya göre bu ülkelerde uzun süredir yaşayan Türklerin %70'inden fazlası, bulunduğu ülkede kendisini dışlanmış hissetmektedir.

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde İslam ile ilişkin yapılan çalışmaların bir çoğunda İslam dini ve medeniyeti önceki dinlerin yeni bir adaptasyonu olarak sunulmuş, orijinal bir şey getirmemekle ve sapkın olmakla itham edilmiştir. Oryantalistlerin çoğunca Kur'an ilahî vahiy olarak değil, Hz. Muhammed'in sözü olarak algılanmıştır.

Avrupalı Hristiyanların bilinçaltılarında İslam hak bir din değil, Arap örf ve âdetleriyle (Arap monoteizmiyle) Yahudilik, Hristiyanlık ve Haniflik (İbrahimi etki) inançlarının bir araya getirilmiş eklektizminden oluşmuş sapkın bir dindir.

Batılı Hristiyan dünyasının İslam dinine, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara yönelik olumsuz tasavvurlarının şekillenmesinde Bizans'la dört halife döneminde başlayıp Emeviler ve Abbasiler hükümrânlığında devam eden siyasi ve askerî ihtilaflar da önemli bir rol oynamıştır. Siyasi olarak Hristiyanların elinde olan toprakların ve Kudüs, Şam, Anadolu ve İstanbul gibi bazı şehir ve bölgelerin Müslümanların eline geçmesi ve Hristiyan halkın Müslüman oluşu Hristiyanların İslam'a ve Müslümanlara yönelik tepkilerini daha da artırmıştır.

Batı'da doğru İslam ve Hz. Peygamber algısı

Batı'da İslam dinine yönelik bu olumsuz algıyı oluşturan çalışmalarla birlikte İslam ve Hz. Peygamber algısını olumlayan, Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği mesajların orijinalliğini belirten, Hz. Peygamber'in önceki dinlerden etkilendiği tezini eleştiren, Hz. Muhammed'in şahsiyetine ve din kuruculuğuna dikkat çeken, çevresinde ona inananların müspet durumunu ve on yıl içerisinde Arabistan'ı ve dünyayı değiştirmesine

vurgu yapan çalışmalar da bulunmaktadır. Johann Fuch (1894-1974) ve Annemarie Schimmel (1922-2003)'in çalışmaları, batı kamuoyunun Hz. Muhammed'i ve mesajını önyargılardan uzak, doğru anlamasına yönelik çalışmalardır. Alman şarkiyatçı Annemarie Schimmel'in Muhammed adlı eseri bu türden bir çalışmadır. O, İslam coğrafyasında Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve saygıyı Batı kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır. Alman şairi Johann Wolfgang von Goethe (ö. 1832) de Maho-

Günümüz Batılı Hristiyan insanı, İslam'ı, Hz. Peygamber'in hayatı ve davasını kendi bilginlerinin yanlış ve yanlış olarak yazdıkları İslam'a yönelik bu çalışmalardan öğrendiklerinden İslam'a ve Müslümanlara hoşgörüsüz yaklaşmakta ve ötekileştirmektedirler.

mets Gesang/Muhammed'in nağmesi adlı şiirlerinde İslam'dan ve Hz. Peygamber'den sevgi ve övgüyle söz etmektedir. Ancak bu tür çalışmaların Batılı kamuoyunun çağdaş İslam ve Hz. Muhammed tasavvuruna etkisi az olmuş, yukarıda belirttiğimiz selefi-cihadist Müslüman grupların olumsuz İslam söylem ve eylemleri, Batılı insanların bilinçaltılarına kodlanan "sapkın İslam ve sahte Hz. Peygamber algılarını" yeniden tetikleyerek Müslümanlara yönelik saldırılar

olarak gün yüzüne çıkmıştır.

Avrupa'da yaşayan Batı kültür ve medeniyetine sahip insanların İslam'a yönelik İslamofobi içerikli saldırılarının ortaya çıkmasında Batı'da gelişen sekülerleşmenin kutsala saygıyı azaltmasının da rolü olduğu kabul edilmelidir. Annemarie Schimmel de sekülerizmin bu etkisine dikkat çekmiştir.

Günümüz Batılı Hristiyan insanı, İslam'ı, Hz. Peygamber'in hayatı ve davasını kendi bilginlerinin yanlış ve yanlış olarak yazdıkları İslam'a yönelik bu çalışmalardan öğrendiklerinden İslam'a ve Müslümanlara hoşgörüsüz yaklaşmakta ve ötekileştirmektedirler.

Bu durumun yani Batı kültür ve medeniyetine sahip Avrupa insanının İslam'a ve Müslümanlara yönelik bu olumsuz bakış açılarını olumlu bir istikamete döndürmek için biz ilahiyat fakültesi hocalarına bir görev düşmektedir ki o da asırlardan beri İslam'ı ve Hz. Peygamber'i yanlış anlatmaya yönelik çalışmalarını kendi dillerinden okuyup onlara ilmî cevaplar vermektir. Bu durum makul düşünen Avrupalı Hristiyan insanının gerçek İslam'ı tanınmasına katkı sunacaktır.

İslam'ı ve onun tebliğcisi Hz. Muhammed'in mesajlarını doğru anlamak ve anlatmak, içinde yaşadığımız dünya barışına anlamlı katkılar sağlayacaktır.

Bize göre son zamanlarda Batı'da Müslümanlara yönelik İslamofobik eylem ve cami saldırılarının altında ki neden geleneksel olarak Hristiyan kültür ve medeniyetinde oluşturulan sapkın İslam ve sahte peygamber algılarının günümüz şart ve olgularına uydurulmuş bir yansımasından ibarettir. ■

ASLI GİBİDİR

Hülya H. ERGÜN

N

e kadar çok seviyoruz yalanla oyalanmayı. Bize bu dünyanın üç günlük olduğunu hatırlatanlardan ne kadar hızlı uzaklaşıyoruz; uzaklaşıyoruz ki, mezarlar artık şehirlerarası yol mesafesinde kalıyor. Genç ve formda kalmak için üstün performans sergiliyoruz. Saçlarımızdaki beyazlarla barışık değiliz, kırışıklara taham-

mülümüz yok, dünya aslını bağırıp dururken bizler artık dünyadan da hızla uzaklaşıyoruz.

Çocukken gazoz kapağı toplardık. Çocuk dünyamızda bu kapaklar o kadar değerliydi ki büyüklerimize anlatamazdık. Dünyamızda ölüm yoktu, kötülük yoktu, altın ya da gümüş yoktu. O gazoz kapakları hiçbir işimize yaramazdı, karnımızı doyurmazdı ama yine de oynar,

toplar ve birbirimizle yarışırdık.

Bir zamanlar dizi izlerdim. Her nasılsa insanlar birbirine ısrarla yalan söylemeye devam ediyor, dürüstlikle bir anda çözülmeyecek olaylar büyüdükçe büyüyordu. Dizi izlerken yaşadığım duygular gerçikti; onlarla gülüyor, onlarla ağlıyordum. Kötü karaktere, hele ki Ceyar'a nefret besliyor, kahramana da sempati duyuyordum. Bazen,

senaristlerin usta dokunuşlarıyla dün nefret ettiğim kötü karakterle bugün empati yapmaya başlıyordum. Dizi izlemeyi de bu yüzden bıraktım, dizi izlerken beynimde her şey gerçekten olup bitiyordu. Bir gün, “üzüntüden kanser olacağım” diyerek dizilere isyan ettim. O gün bugündür de dizi izlemeye gayret ediyorum.

Bundan altı yıl önce internette bir çiftliğim vardı. Her gün düzenli olarak oyuna giriyor, tarlayı suluyor, lahanalar ekip biçiyordum. Ara sıra komşuların çiftliklerini geziyor, onlarda gördüğüm villalara gıpta ile bakıyordum. Giderek daha çok param birikiyordu, çiftliği büyütüyordum. Ben de villalar aldım zamanla, kabaklar, lahanalar, koyunlar, inekler derken vakit öyle hızlı geçiyordu ki, bir oyunun başında altı saat harcadığıma kendimi inandıramıyordum. Sonra film koptu. Saatlerimi harcadığım oyunda yaşadığım duygular gerçektir; hırs yapmıştım, komşularımın çiftliklerini kıskanıyordum, daha çok param olmalıydı, daha çok süt toplamalıydım. Oyundan kazandığım parayı gerçek hayatta harcamıyorum, ettiğim lahanaları gerçek hayatta yiyemiyorsam, kendimi kaptırdığım bir oyun yahut sosyal medyadaki bir tartışma gibi zaman öldürdüğüm bu yerde ne işim vardı ve dünyadan neden kaçırıyordum?

Sonra bir gün Twitter hesabım oldu. Her tartışmaya dalıyor, takipçi sayımı artırıyor, bazı twitlerim yüzünden on takipçi birden takibi bırakıyor, ben de twitlerimi beğeniye göre ayarlamaya çalışıyordum. Kendimi oyundan kurtarmışken bu sefer de sosyal medyada bir ürün olmuşum. Anlaşılan o ki, sanal âleme elimi versem kolumu kapırıyordum.

İnternet benim için bir siyasi, kültür ve kimlik alanı idi. İnternette bilgi magazinleşmiş, basmakalıp düşünceler, görseller, bilgiler karşısında savunmasız kalmıştım. Bilgi toplumuna doğru koşmuyorduk. İstisnaları hariç tutarak söylemeliyim ki, internette paylaşılan Mevlana imzalı çoğu paylaşım Mevlana'ya ait değildi ve bunu kimse sorgulamıyordu. Bilgi kirliliği had safhaya ulaşmıştı ve yüzeysellik ön plandaydı.

Oynadığım çiftlik oyunu nasıl boş bir uğraştan ibaretse, bu dünya hayatı da tıpkı Farmville oyunu gibi bir oyalanma alanı. Bu bağlamda sanal çağ tam olarak dünyanın kendini ortaya koyduğu bir çağ olarak karşımıza çıkıyordu: Çünkü hiçbir çağ, geçiciliği, sevmenin de nefret etmenin de propaganda ile değişebildiğini, hissettiğimiz duyguların, fikirlerimizin, düşüncelerimizin birer propaganda yatağı olduğunu bu kadar net vurgulamamıştı. Dünya bu çağda kartlarını açık oynuyor, kendisinin geçiciliğinden dem vuruyor, sahici olmanın nerede ve ne zaman olduğu sorularını ısrarla soruyordu.

Batılılaşmamızdaki hızı göz önüne alırsak; yerellikten uzak diziler, filmler, televizyon yapımları bizim düşüncelerimiz, duygularımız, fikirlerimiz üzerinde küçük kaydırmalar veya uyarımlar yaparak yerel taklidi yapıyor, yerelin yerine geçiyordu. O küçük kara kutunun propaganda hususundaki marifeti, günümüzde giderek sosyal medya, Youtube gibi kanallara yayılıyor. Sosyal medya da, tıpkı dizi karakterleri gibi onlara olan kızgınlığımız ya da sempatimizle bizi ele geçiriyor. Sosyal medyaya dâhil olan her birey, diğer sosyal medya bireylerince layklanan, bir anlamda satın alınan

birer ürün hâline geliyor. Televizyonun olduğu dönemde bireyler sadece alıcı iken sosyal medya ile birlikte hepimiz birer ürün haline geliyoruz. Bu da yaşadığımız çağın sanal olduğu düşüncesini perçinliyor.

“Biliniz ki, dünya hayatı, yalnızca bir oyun, bir eğlencenin, çoluk-çocuk sahibi olma zevkinin, aranızda itibar kazanma ve övünme vesilesinin, çok mal-servet ve evlat sahibi olma yarışının yapıldığı bir yerdir. Tıpkı, toprağı suya doyuran yağmurun bitirdiği, çiftçinin hoşuna giden ekinlere benzer. Sonra o ekinler coşar, gürleşir. Daha sonra onların sapsarı olduğunu görürsün. Sonra onlar tarlada çer çöp hâline gelir. Ahirette, ebedi yurttan da dehşetli bir azap vardır. Allah tarafından bağışlanma, O'nun rızası ve rızasına ulaşma mertebesi de vardır. Dünya hayatı sadece aldatıcı bir zevkten ibarettir.” (Hadid, 57/20.)

Sanal ortam dünyanın aslı gibi ise, dünya da ahiretin aslı gibiydi. Asla asıl olan değil.

Dünyada ne varsa sanal ortamda da o vardı. Dünyada kimliklerimiz, sanal ortamda nicklerimiz, sloganlarımız, sözde kalan erdemlerimiz... Dünyada terör propaganda aracı olarak nasıl Müslümanlara yönelik sanal nefret pompalıyorsa, sanal ortamlarda da çoğu zaman teröre maruz kaldığımız oluyordu. Sanalla gerçeğin arasındaki perde giderek inceldikçe, gerçeğin yerine sanal olanın yerleştiği, asıl olanın tespitinin bilgi kirliliğinden dolayı güçleştiği günümüzde, bir zulüm çağı olarak da karşımıza çıkıyor sanal çağ. Sloganlarla saldıran, sloganlarla savunan, sloganlarla konuşan insanların bir arada olduğu sosyal medya, asıl olana kastedilen bir alan olmaya başlıyor. Çünkü ne

Dünyada terör propaganda aracı olarak nasıl Müslümanlara yönelik sanal nefret pompalıyorsa, sanal ortamlarda da çoğu zaman teröre maruz kaldığımız oluyordu. Sanalla gerçeğin arasındaki perde giderek inceldikçe, gerçeğin yerine sanal olanın yerleştiği, asıl olanın tespitinin bilgi kirliliğinden dolayı güçleştiği günümüzde, bir zulüm çağı olarak da karşımıza çıkıyor sanal çağ.

sloganların ne de terörün empati yeteneği vardır. Sloganlar esnemez, kıvrılmaz, genleşmez ya da donmaz. Orada slogan gerçeğin yerini almış, dil yozlaşmış, hakikatin katledildiği bir ortam doğmuştur. Dindarlığımız dahi ayet ve hadis paylaşmaktan öteye gitmez olmuş, dindar tanınmak için eylem zorunluluğunun ortadan kalkmış olduğu yanılması, sosyal medya

hesaplarının çoğunu esir almıştı.

Kur'an-ı Kerim, bireyin hayatından çok toplumun hayatı, refahı ile ilgilendir. Allah bir topluma bireyin kötülüklerinden dolayı değil, kötülüğün toplumsal olmasından dolayı felaket verir.

“İnsanın önünde ve arkasında, Allah'ın var ettiği ve koruduğu düzenin gereği olarak kendisini

koruyan kanunlar, korumalar ve davranışlarını zapta geçirmek için nöbet tutan melekler vardır.

Bir millet, sahip olduğu ilahî-insanî değerleri, benliğini, kendilerindeki yüksek hasletleri değiştirmedikçe, Allah o milletin elinde olan nimetleri değiştirmez, sosyal, siyasi ve ekonomik düzenlerini bozmaz. Allah toplumların başına hak ettikleri bir felâket getirmek, onları cezalandırmak istediği zaman da, artık bu felâketin, bu cezanın geri çevrilme imkânı yoktur. Onların Allah'ın dışında, kulları durumundakilerden velileri, koruyucuları, yardım edenleri de bulunmaz.”

(Ra'd, 13/11.)

Sanal ortamda dilimiz giderek yozlaşırken, sanal kimlikler arası iletişimde sorumluluk hissetmezken biz nasıl sahici olacağız? Bu sorunun yanıtını Kur'an ışığında ararsak, dünyada sahici olmanın yolu nerden geçiyorsa sanal ortamda da aynı yoldan gideceğiz. İyilik yaparak sahici oluruz Kur'an'a göre, kötülükten men ederek sahici oluruz, güzel öğütte bulunarak, tahriklere kapılmayarak, nazik konuşarak, dürüst ve erdemli olmaya devam ederek hem bu dünyada hem de sanal ortamda sahici olabilir, sahici kalabiliriz. Sanal dünyadan gerçek dünyaya kalan tek şey nasıl bir tebessümse, dünyadan da ahirete kalacak olan odur.

“O ülkelerin halkı inansalar ve saksinsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık.” (Araf, 7/96.)

Dünya yürüyüp giderken, zihnimi yan komşudan yükselen bir ezgi kaplıyor: Ah yalan dünyada, yalan dünyada, / Yalandan yüzüme gülen dünyada... İşte Anadolu irfanı, vesselam... ■

"Bilgisayar devrimi dünya tarihinde yaşanan en sesli devrimdir, komik olan onun etkilerini hâlâ küçümsememiz."

Herman Kahl

CAM EKRANA BAĞIMLI YALNIZLIKLAR... /MI?

Muhammed Kâmil YAYKAN

Yıl 1962... "Ya nükleer bir saldırı sonrası telefon hatları zarar görürse! Biz insanlar nasıl iletişim kuracağız birbirimizle?" sorusunu soruyordu J. C. R. Licklider, tartışmaya açtığı "Galaktik Ağ" kavramında. "Böyle bir durumda insanlar bilgisayarlar ile iletişime geçebilir." teziyle cevabı yine kendisi veriyordu ve günümüz dünyasının vazgeçil(e)mezi olan internetin temellerini atıyordu...

İnternet... Uçsuz bucaksız, sınırlarını dahi tespit edemediğimiz bir dünya. Sanal olduğundan daha gerçek, gerçekliğinden de kat be kat sanal yepyeni bir dünya... Peki, nereye götürecek bizi bu yeni dünya? Asıl, bize getirdiklerinin yanında bizden neler götürecek?

İnsanoğlu fitratı gereği yeni kar-

şılaştığı herhangi bir şeyi, eylemi veya durumu kabul etmekte zorlanır. Bu durum tarih boyunca icat edilen pek çok yenilik karşısında da gösterilen tepkilerle karşımıza çıkmıştır, çıkmaktadır. Yalnızca icat edilen nesnelere değildir türümüzün tepkileri, yaşanan olaylara da çeşitli tepkiler göstermek hepimizin kodlarında vardır aslında... Bu tepkilerin en önemlilerini belki de ölüm karşısında veririz. Yas sürecinde bu tepkilerimiz pek çok farklı evreden geçer. Psikologlar bu durumu "Yasın Beş Evresi" diyerek kurumsallaştırır bir bakıma. Ama bu beş evre yalnızca yas ile ilgili, ölüm karşısında gösterdiğimiz tepkilerle ilgili değildir. Fitratı gereği yeni karşılaştığı herhangi bir şeyi, eylemi veya durumu kabul etmekte zorlanan insanoğlu; beş evreyi sürekli olarak tekrar tekrar yaşamaktadır. Süreçler sonunda denge profiline ulaşarak yenilikten azami

düzeyde yararlanmayı da başaran insanlık, kendini yeni icatlarla yeni süreçlere defaatle sürüklemeyi şiar edinmiştir:

1. İnkâr

Bu süreç karşımıza çıkan durum ne olursa olsun onu idrak edememe daha doğrusu etmeme sürecidir. İnkâr sürecinde tepkiler kısıtlı ve genellikle aynıdır. Tasarladığı prototip otomobilin üretimi için bir banka müdüründen ödenek isteyen Henry Ford'un aldığı "Atlar her zaman kullanılacaktır. Otomobil ise ancak geçici bir moda olabilir." yanıtı inkâr sürecinin en tipik örneklerinden biridir aslında.

2. Kızgınlık/öfke

İnkârından sonuç alamayan insanoğlu bu kez de karşılaştığı "şey"e kızgınlıkla yaklaşır. Ona öfkesini göstererek kabullenmeme yolunda

tepkisini daha da güçlendirmeye başlar. “Alalım da, ne işimize yarayacak?” ya da “Boş yere para veriyoruz şunlara” gibi tepkiler kızgınlığımızı daha da pekiştirir.

3. Pazarlık

Bu evre kaçınılmazla karşılaştığımız evrenin ta kendisidir aslında. Savaşımızın en büyüğünü bu evrede veririz bir bakıma. Eskisiyle idare edemediğimizi bildiğimiz halde inkâr eder, yenisine de gerek olmadığını ısrarla hâlâ savunuruz. Kendimizi “Biraz daha zaman geçsin sonra sahip oluruz” moduna aldığımız devredir pazarlık evresi. İmkânımız olduğu hâlde bulaşığı elde yıkamaya devam ettiğimiz ya da tabloları ısrarla el ile hazırladığımız evre...

4. Depresyon

“Bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.” “Eyvah akıllı cihazlar insanlığın sonunu getirecek.” “Bilgisayarlara bağımlı olduk ve bu bağımlılık hiçbir zaman bitmeyecek.” cümlelerinin sarf edildiği evre depresyon evresi. Tanıdık cümleler aslında bunların hepsi. Acaba bu evre içinde olduğumuzdan mıdır bu cümleleri sık sık duymamızın sebebi?

5. Kabullenme

“Şey”den maksimum düzeyde faydalandığımız, onun sebep olabileceği problemleri minimuma indirdiğimiz evredir bu evre. Biz yenilikle yaşamaya alışmışızdır, yenilik de bize alışmıştır bu dönemde. Bu evrede müsriflik tamamen ortadan kalkmış vaziyettedir. Televizyonlar saatlerce açık kalmaz, sırf para harcamak için satın alınan t/ onlarca gereksiz eşya kıyasıya eleştirilir. Bilinir ki mücerret ve müstakil olan yalnız insan ve insanlıktır. Unutulmamalıdır ki eşya insana

yalnızca hizmet için var edilmiştir.

Konunun kavramsal çerçevesini belirlemeyi bir kenara bırakıp hem iğneyi hem de çuvaldızı kendimize batırmaya başlayalım. Yüzlerce arkadaş bir o kadar da takipçisi olan, yaptığı her paylaşıma binlerce “like” alan birinin içinden çıkamadığı yalnızlıktan; birbirine sosyal mecralarda her türlü güzel sözü söyleyen aile bireylerinin ev ortamında iki kelimeyi yan yana getiremediklerinden başlayalım. Kabul, bizim ya da bizden öncekilerin çocuklukları gibi geçmeyecek yavrularımızın çocukluk yılları. Gelin bunu yeniden imar ve inşa etmekle başlayalım.

Licklider “ağ” kavramını iletişim kurmak adına ortaya atmıştı. Ama bizler bundan çok öteye geçtik. Çevrimiçi olmak gayesi sardı benliğimizi. Yaşadığımızı dahi cam ekranlardaki etkinliklerimizle kanıtlama derdine düştük. Sofralarımızı kamera pikselleriyle, çeşitli filtrelerle daha zengin gösterirken aç olarak yatan komşumuzu düşünmedik. Birbirine ceviz kabuğunu doldurmuyacak nedenlerle saldıranları, basit bir selektör meselesi yüzünden birbiriyle kavgaya tutuşanları yalnızca kayıt altına aldık. Kendinden kütlece birkaç kat büyük olan bir akbabadan saklanmak için bir taş misali yere kapaklanan, karnı sırtına yapışmış Afrikalı çocuğa odaklanan objektiflerimizle en doğru açıyı yakalamak ve tam zamanında deklanşöre basmak için çaba harcadık. Ne kavgaya edenlere “Yahu yapmayın, ayıptır.” dedik ne de akbabayı korkutup kaçırmak için öne atıldık.

Peki, hep mi kötü şu meret. Hepten mi gereksiz. Sadece sorun mu yaratıyor, ağrısız başımızı mı ağrıtıyor? Hayır. Her gün icat edilen pek çok buluş dertlilere derman oluyor. Hastane koşelerinde inle-

yen, çaresizliğin bitirip tükettiği niceleri tırnak kadar kapsüllerin içindeki eczayla ayağa kalkıyor. Gönlünde engel olmayan pek çokları yeni “pencereler” açarak dünyanın yalnızca odalarındaki pencere açısı kadar küçük olmadığını, hayal edebildikleri kadar geniş olduğunu tecrübe ediyor. Dünyanın öbür ucunda araştırmacısını bekleyen bir bilgi kırıntısı tek “tık”la kocaman bir resmin tamamlayıcı parçası hüviyetine bürünüyor. Gözde tütenler, hasretinden burun direği sızlatanlar kâh bir fotoğraf kâh bir görüntülü arama ile yanı başımızda hissediliyor, uzaklar yakınlaşıyor. Doğup büyüdüğümüz, yürüyüp nefes aldığımız fiziksel dünyamız sanalıyla iç içe geçiyor ve her ikisi de birbirini iyiye doğru besliyor.

Nereye gider bu macera, bu iki dünya külliyen mi birleşir yoksa tamamen mi ayrışır bilinmez. Ama bilinen bir şey var o da şimdilik bu iki dünyanın birbirinden bağımsız düşünülmeceği. İkisinden herhangisi birinin şimdilik bırakın ortadan kaldırılmayı inkıtaya dahi uğraması namümkün.

Bize burada düşen elimizden düşür(e)mediğimiz, gözümüzü al(a)madığımız, yokluklarına katlan(a)madığımız cam ekranlara gereğinden fazla kıymet vermemek olsa gerek. Bağımlılıkların bizi yalnızlığa, yalnızlıkların ise yokluğa ittiği sanal örüntülerle dolu bu modern çağda gökyüzünün mavisindeki, çimenin yeşilindeki, uçan kuşun kanadındaki güzelliği tekrar fark etmemiz... Henüz bebek sayılabilecek ve emekleme dönemini yaşayan yeni teknolojilere karşı içinde bulunduğumuzu sandığımız “depresyon” evresinden “kabullenme”ye geçiş yapmamız. Ve bu başlangıçla birlikte yepyeni gelişmelere ve bizi heyecana sevk edecek yeniliklere doğru yelken açmamız... ■

İSLAM'IN HEDEFİNDE İNSAN VARDIR

Prof. Dr. Muammer ERBAŞ | Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Hak uğruna mücadele eden, ancak kendisi için mücadele etmiş olur.

Doğrusu Allah, âlemlerden müstağnidir.” (Ankebut, 29/6.)

Meşhur bir söz vardır: “Bugün Allah için ne yaptın.” Bu sözün tam olarak doğrusu şudur: “Bugün Allah rızası için ne yaptın.” Çünkü aciz bir kul olarak insanın Allah için; yani O’nun fayda ve menfaati için bir şey yapması söz konusu değildir. Zira Allah Teala’nın zati sıfatlarından biri Kıyam bi Nefsihi; yani O’nun kendi kendisine yeterli olmasıdır. Dolayısıyla Allah’ın kimsenin yardım ve desteğine ihtiyacı yoktur.

Bilakis aciz ve muhtaç olan insandır. Bu nedenle Allah Teala, onu yaradılışından itibaren destekleyip yardım etmiştir. Öncelikle onu fitrat üzere; yani duygu, düşünce ve davranış itibarıyla İslam üzere yaratmıştır. Ardından bu asli hasletlerin zorlu dünya hayatında bozulma ihtimaline karşı onu ilahî kaynaklı vahiyleriyle desteklemiştir.

İlahî vahiyleri içeren suhuf ve kitapların hedefinde insan; onun dünya ve ahiret mutluluğu vardır. Bu bağlamda insana doğru düşünce, düzgün amel ve güzel ahlak gerekir. İslam dini iman, amel ve ahlak olmak üzere bu üç boyuttan oluşur. Dolayısıyla İslam dininin merkezinde Allah Teala, hedefinde ise insanoğlu; onun başarı ve mutluluğu vardır.

İslam âlimleri, Kur’an ve sünnetten hareketle İslam’ın koruyup güvence altına almayı hedeflediği temel insani değerleri beş başlık altında toplamışlardır. Buna göre her insanın canı, aklı, inancı, malı ve iffeti dokunulmazlık arz eder.

Her insanın canı dokunulmazdır. Zira Allah Teala, her bir insanı bilerek ve isteyerek yaratmış ve ona yaşam hakkı tanımıştır. O, bir başkasının canına kastetmediği sürece, kimse onun canını haksız yere alamaz. Çünkü bu, Kur’an’da Allah’ın bizlere kesin emridir: “Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın muhterem kıldığı cana kıymayın.” (İsra, 17/33.)

Can dokunulmazlığı sadece Müslümanların değil, bilakis bütün insanlığın sahip olduğu temel insani bir haktır. Zira Kur’an-ı Kerim’de bu hususta şöyle buyrulur: “Kim bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur...” (Maide, 5/32.)

Canına kastedilen bir Müslüman olduğunda ise, durum çok daha vahim bir hâl alır. Zira Kur’an’da, haksız yere kasten bir Müslümanı öldürmenin cezası, küfrün karşılığı olan ebedî cehennemdir: “Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük azap hazırlamıştır.” (Nisa, 4/93.)

Can dokunulmazlığı sadece Müslümanların değil, bilakis bütün insanlığın sahip olduğu temel insani bir haktır.

İnsanın canından sonra en değerli varlığı aklıdır. Zira insanı diğer varlıklardan ayrı ve üstün kılan husus budur. Bu nedenle Kur’an’da pek çok ayetin sonunda akla atıfta bulunulur. Bununla adeta Kur’an vahyinin bizlere, ancak onu doğru bir şekilde anlayıp özümsemişimiz takdirde fayda vereceği ifade edilir: “Onlar Kur’an’ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?” (Muhammed, 47/24.)

Aklın gıdası doğru bilgidir. Bunun yolu ve yöntemi ise, okumak ve araştırmaktır. Bu noktada Kur'an bizlere her konuda doğruya ulaşmak üzere iki farklı ayetten bahseder. Bunlardan ilki Kur'an ayetleri; yani doğru dinî veriler, ikincisi ise evrendeki ayetler; yani doğru bilimsel verilerdir: "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardından gelmesinde, ...düşünen kimseler için deliller vardır." (Bakara, 2/164.)

İnsana düşen görev ve sorumluluk, sahip olduğu akli potansiyeli en iyi şekilde kullanmak suretiyle her konuda doğruya ulaşip ona göre hareket etmektir. İslam'da buna engel olacak her şey yasaklanıp haram kılınmıştır ki, bunların başında içki ve kumar gibi akli devre dışı bırakan ve bağımlılık yapan hususlar gelir: "Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz." (Maide, 5/90.)

İnsanın bir diğer dokunulmazı, inancıdır. Allah Teala, cüzi irade sahibi olarak yarattığı insanoğluna inanma veya inanmama hürriyeti tanımıştır. Bu noktada hiç kimsenin bir başkasının inancına müdahale etme veya onu zorlama hakkı yoktur. Zira zorla iman ettirilen kimse, mümin değil bilakis münafık olur. Münafık ise, dinen kâfirin de altında en düşük insan tipolojisini temsil eder: "Rabbini dilesen, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacak-sın?" (Yunus, 10/99.)

İnsanoğlunun inancını değerlendirme işi Allah'a aittir. Bu konuda Müslümana yaraşan tavır, tıpkı Hz. Peygamber örneğinde olduğu üzere doğru ve güzel bir yol ve yöntemle İslam'ı tebliğ etmektir. Bizatihi Allah Teala, bizlere başkalarının kutsalına hakaret etmeyi yasaklamıştır: "Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilgisizce, düşmanca Allah'a söverler..." (En'am, 6/108.)

İslam'da dokunulmaz olan bir başka husus, insanın emek ve alın teridir. Bu nedenle hiç kimsenin, bir başkasının kazancına veya birikimine dokunması caiz değildir. Bu bağlamda Kur'an'da adi hırsızlığın yanı sıra resmî hırsızlık da açık bir şekilde yasaklanmıştır: "Aranızda mallarınızı hak-

sızlıkla yemeyin; bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu hâkimlere aktarmayın." (Bakara, 2/188.)

Son olarak her insanın iffet ve namusu dokunulmazdır. Kimse, bir başkasının bu değerlerine dokudu, gıybet, vb. yollarla dil uzatamaz. Nitekim bu husus, Kur'an'da çarpıcı bir misalle şu şekilde ifade edilmiştir: "Ey inananlar! Zannın çoğundan sakının, zira zannın bir kısmı günahıdır. Birbirinizin suçunu araştırmayın, kimse kimseyi çekıştırmesin; hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksiniyorsunuz; Allah'tan sakının, şüphesiz Allah tövbeleri daima kabul edendir, acıyandır." (Hucurat, 49/12.)

Netice itibarıyla İslam dini bütün inanç, ibadet, muamelat ve ahlak esaslarıyla insanın bu temel değerlerini koruyup güvence altına almayı hedeflemiştir. Dolayısıyla zarurat-ı diniye bizlere çok önemli bir dinî değerlendirme kıstası sağlar. Buna göre şayet bir söz, eylem veya tutum insanoğluna ait bu beş değerden herhangi birine fayda sağlıyorsa İslami, yok zarar veriyorsa bu durumda gayr-i İslami olur.

Maalesef bugün için onlarca-yüzlerce Müslüman, İslam'ın özünü oluşturan bu temel esaslardan habersiz olarak pervasız bir şekilde birbirinin canına, malına, düşüncesine, inancına, iffet ve namusuna saldırmaktadır. İşin acı yanı, bunu diline doladığı bir ayet veya hadisle Allah adına yapmaktadır. Bu durum akla; "Yarım doktor candan, yarım din adamı dinden eder." sözünü getirmektedir. Doğrusu bu sorunun temelinde cehalet yatmaktadır. Ortalıkta şekli Müslüman, sloganı İslam, fakat düşüncesi, eylemi ve tutumu gayr-i İslami olan çok sayıda kimse dolaşmaktadır. Bu kimseler, her an için art niyetli kimse ve kesimlerin tuzağına düşmeye ve kullanılmaya hazır bir konumdadır.

Allah Teala, cüzi irade sahibi olarak yarattığı insanoğluna inanma veya inanmama hürriyeti tanımıştır.

Bu durumda milletimize, bil-hassa da gençlerimize sağdan soldan gelme ve kulaktan dolma yarım yamalak değil, bilakis ehlinde doğru ve sağlam bir dini eğitim vermek durumundayız. Aksi takdirde İslam adına ortaya çıkan bu gayr-i İslami yanlışların önüne geçmek mümkün olmayacaktır.

HZ. PEYGAMBER VE KUR'AN AHLAKI

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

قَالَ سَعْدُ بْنُ هِشَامٍ فَقُلْتُ يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْبِئِي عَنِ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ أَلَسْتُ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ
قُلْتُ بَلَى قَالَتْ: «فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ الْقُرْآنَ.»

Sa'd b. Hişam diyor ki: Ben:

- Ey müminlerin annesi, bana Rasulullah'ın (s.a.s.) ahlakını anlat, dedim. O (Âişe):
- Sen, Kur'an okuyorsun değil mi? diye sordu. Ben:
- Evet, okuyorum, dedim. Bunun üzerine o:
- İşte Allah Elçisi'nin (s.a.s.) ahlakı Kur'an idi, dedi.

(Müslim, Müsafirin, 139.)

Açıklama

Hadisi rivayet eden Âişe (r.a.), Hz. Ebu Bekir'in kızıdır. Ümmü'l-müminin olma vasfını kazanan Hz. Âişe, Rasul-i Ekrem'e karşı derin sevgi ve saygı duyar, ilim, ibadet ve tefekkürle meşgul olurdu.

Hiz. Âişe, çoğu doğrudan Peygamber'den (s.a.s.) olmak üzere 2210 hadis rivayet etmiş ve çok hadis rivayet eden (müksirun) yedi sahabiden biri olmuştur. O, hadislerin doğru anlaşılmasına ihtimam göstererek onları yanlış anlayan ve yorumlayan bazı sahabilerin hatalarını düzeltmişti. Hadis ve sünnete dair suallerini Hz. Âişe'ye soran sahabilerin mutlaka bir cevap almaları (Tirmizi, Menakıb, 62.), onun ilmi tecrübe ve derinliğini gösterir.

Son rahatsızlığı esnasında Rasul-i Ekrem, diğer zevcelelerinden izin alarak Hz. Âişe'nin odasına geçti ve mübarek başı onun kucağında olduğu halde Refik-i A'lâ'ya kavuştu ve onun odasına defnedildi.

Rasul-i Ekrem'den sonra kırk yedi sene yaşayan Hz. Âişe, 58/678 yılında Medine-i Münevvere'de vefat etti. Cenaze namazını Medine vali vekili Ebu Hüreyre (r.a.) kıldırdı ve vasiyeti üzerine Cennetü'l-Bakî'a defnedildi. Allah ondan razı olsun.

Hadis metninde geçen huluk kelimesinin çoğulu ahlaktır. Ahlak, insanda bir yara-

tılış gibi tezahür eden, onun iyi veya kötü olarak nitelenmesine yol açan huyları, iradeli davranışları ve refleks hâline gelen hasletleri demektir. Ahlak, "tıbb-ı ruhani; hasta veya zayıf ruhları tedavi eden bir disiplin" diye de tarif edilir. Kur'an ahlakı, Yüce Yaratıcı'nın Kur'an'da beyan ettiği yol haritasını izlemek, onun sunduğu inanç, ahlak ve hukuk ilkelere benimsemek demektir.

Hiz. Âişe, "Allah Elçisi'nin ahlakı Kur'an idi." derken, onun Kur'an'ı rehber edinip onunla bütünleştiğini ve aynileştiğini kasteder. Nitekim Yüce Rabbimiz, "Ant olsun ki, Rasulullah sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir." (Ahzab, 33/21.) buyururken, onun, mutlu olmak isteyenler için üstün bir rol model şahsiyet olduğunu açıklar.

Üstün ahlakı gereği Rasul-i Ekrem, her daim içten muamele ederdi. Yapabileceği işleri kendisi yapar, kimseye yük olmazdı. Onun evdeki hali Hz. Âişe'ye sorulduğu zaman şöyle cevap verirdi: "Rasulullah (s.a.s.) herhangi bir beşer (den farksız) idi. Elbisesini yamayıp diker, ayakkabılarını tamir eder, koyununu sağlar ve ev işlerinde ailesine hizmet ederdi." (Buhari, Ezan, 44.)

Yüce Yaratıcı, "Elbette sen mükemmel bir ahlak ve muazzam bir gelenek üzeresin."

**Üstün ahlakı gereği
Rasul-i Ekrem, her daim
içten muamele ederdi.
Yapabileceği işleri kendisi
yapar, kimseye yük
olmazdı.**

Hadisten öğrendiklerimiz

- Peygamberimiz (s.a.s.), hatemül-enbiya ve yaşayan bir Kur'an olarak mükemmel bir ahlak ve muazzam bir geleneğe sahiptir.
- O, sahip olduğu Kur'an ahlakı sayesinde kadın-erkek herkes için en güzel örnek olmuştur.
- Kur'an ahlakını yaşayıp mutlu olabilmek için onu anlayarak okumak ve benimsemek gerekir.

(Kalem, 68/4.) diye onu övmüş, bizzat kendisi de "Ben iyi ahlakı tamamlamak için gönderildim." (Muvatta', Husnül-huluk, 8.) hadisiyle bunu dile getirmişti. Bir taraftan "Bu Kur'an ile onlara karşı bütün gücünle mücadeleni sürdür." (Furkan, 25/52.), diğer taraftan "Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli ve sert tabiatlı olsaydın, hiç şüphesiz onlar etrafından dağılıp giderlerdi." (Âl-i İmran, 3/159.) ayetinin muhatabı bir "muallim" olarak, eğitim faaliyetlerinin tam bir azim ve kararlılık yanında yumuşak bir dil ve üslupla yürütülmesini isterdi.

Allah için sever ve Allah için buğzederdi. İzzet, adalet, şefkat ve merhamette emsali yoktu. Herkesle yakından ilgilenirdi. Davet ve tebliğ konusunda çok titizdi. Herkesin idrak seviyesine göre konuşurdu. Gereksiz sual sorulmasından hoşlanmazdı. Yanlış algılamaları önlemek için açıklama yapar, suizan ve töhmet altında kalmamak için tedbir alırdı. Çok dua ederdi. İstişareyi önemserdi. Vasat ümmetin mensubu olmanın gereği orta yolu tavsiye ederdi. Çocuk ve gençlerle özel iletişim kurarak onların ilkeli ve dengeli yetişmesini isterdi. Zayıf ve yoksulların, dul ve yetimlerin sıkıntılarını giderirdi. Cömertti, cesurdu, tedbirliydi, sabırlıydı, kararlıydı, tevekkülü tamdı, öfkesini yenerdi. Suret ve siret bakımından en mükemmel insandı.

Kuşkusuz, "De ki, ey insanlar, ben Allah'ın hepinize gönderdiği bir elçiyim." (A'raf, 7/158.) ayetinin muhatabı olan Rasul-i Ekrem, "âlemlere rahmet" bir elçi olarak gönderilmiştir. Onun tebliğ ettiği Kur'an'ın insanlığa sunduğu ahlak düzeninde adalet, merhamet, samimiyet, kardeşlik, sevgi, saygı, iyilik, cömertlik, itidal, istikamet, doğruluk ve dürüstlük, yardımlaşma ve dayanışma, emanete riayet, ahde vefa, hilim ve tevazu gibi fert, aile ve toplumu ayakta tutan ev-

rensel değerler vardır. Burada vurgulanmalıdır ki, zulüm, vahşet, savaş ve terörün yaygınlaştığı günümüz dünyasında insanlık, bu ahlak düzenine her zamankinden çok daha muhtaç durumdadır.

Ne var ki, bireysel ve toplumsal hayatta Kur'an ahlakını yaşayabilmek, onun okunmasına ve anlaşılmasına bağlıdır. Nitekim hadis ve fıkıh âlimi Nevevi, "Bilesiniz ki, Kur'an okumak en faziletli zikirdir. Fakat matlup olan şey, onu anlayıp düşünerek (te-debbür) okumaktır." der.

Esasen şu hadis-i şerif, bu faaliyetin büyük bir görev ve sorumluluk olduğunu öğretir: "Sizin en hayırlılarınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir." (Buhari, Fezailül-Kur'an, 21.) Tabiinden Ebu Abdurrahman es-Sülemi, Kûfe Mescidi'nde Kur'an öğretimiyle görevlendirilen ilk kıraat âlimi olarak orada kırk yıl Kur'an dersleri vermiş ve Hz. Peygamber'in bu hadisini zikrederek kendisini uzun süre Kur'an öğretimine içten bağlayan gücün bu hadis olduğunu belirtir.

Bu itibarla, kadın-erkek her Müslüman, Kur'an-ı Kerim'i iyi okumalı, onu anlayıp düşünmeli ve ondan ibret dersleri çıkarmalıdır. Muhammed İkbâl'in şu tespiti gayet yerindedir: "İman adamı, Kur'an'ı okurken Kur'an olabilen adamdır." Zira Kur'an, kendisini ciddiye alan muhataplarına huzur ve mutluluk verir, üstün ahlak ve kişilik, yüksek özgüven ve teşebbüs ruhu kazandırır.

Hz. Peygamber ve Kur'an Ahlakı başlıklı bu yazı, Muallim Naci'nin şu beyti ile nihayet bulsun:

"Hüsn-i Kur'an'ı görür insan olur
hayrân sana
Dest-i kudretle yazılmış hilyedir Kur'an
sana".

**"De ki, ey insanlar,
ben Allah'ın hepinize
gönderdiği bir elçiyim."
ayetinin muhatabı olan
Resul-i Ekrem, "âlemlere rah-
met" bir elçi olarak
gönderilmiştir.**

KORKU VE ÜMİT

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Sana umut ve reca kapısının açılmasını istiyorsan Hak'tan sana gelen nimetlere bak. Korku ve havf kapısının açılmasını istediğin zaman ise senden O'na karşı ettiğin isyanları hatırla!

İbn Ataullah İskenderi

Ey salık, seni nasıl bir sonun beklediğini biliyor musun? Son saat gelip çattığında rahmet-i Rahman'a ereceğinden ne kadar eminsin ya da her şeye kadir olanın seni azabıyla kahr u perişan etmeyeceğini nereden biliyorsun? Bunlar er geç her faninin kalbini ve zihnini meşgul eden can yakıcı sorulardır. Yine her faninin peygamber dahi olsa cevabını bilmediği gayp âlemine ait sorulardır. Fahr-i kâinat Efendimiz bile Allah'ın Rasulü olduğu hâlde ahirette kendisine nasıl muamele edileceğini bilmediğini buyurmuyor mu? (Mecmau'z-Zevaid, 9/302.) Diğer yandan Cenab-ı Hak rahmetinin gazabını geçtiğini de haber veriyor. Öyleyse ey salık, sonum nasıl olacak diye ne ümidin rehavet veren gevşekliğinde ne de dehşetengiz korkuların girdaplarında kal. Zira müminler; "Allah'ın rahmetini umarlar ve azabından korkarlar." (İsra, 17/57.) Ey salık unutma ki insan havf ve reca arasında kurduğu hassas bir dengede seyrüsefer eyler. Bu denge hâlini; "bir yandan korku, bir yandan ümidin varsa çift kanatlı olursun, tek kanatla uçulmaz zaten." diyerek ne güzel resmeder Hz. Mevlana.

İnsan için ne gelecekle ilgili korku ve endişeleri son bulur ne de kurtuluş umudu eksilir. Zira insanoğlu var olalı beri celal ile cemal, lütuf ile kahr, rahmet ile azap, havf ile reca arasında çalkantılı bir seyrüseferdedir. Dalgalı bir deniz misali ruhu bir halden diğer hâle girer, sakın ve huzurlu bir lîmana varma emeli ile yoluna devam eder. İnsanın seyrüseferi çok giriftir, çünkü insanın çalkantılı hâli öyle hemen nihayete ermez, rahata kavuşmaz. Tam buldum dediği anda kayıp gider ellerinden o masnavi denizin huzur ve dinginliği. Sonra yeniden çalkantılı bir fırtınanın ortasında bulur kendini.

Eğer korkarsan dehşetli fırtınadan sakın gemini

terk etme, zinhar ümitsizliğe kapılma! Bu dünya hayatının sarsıcı darbelerine ve gelgitlerine takılıp kalma. Bazen korku hâli galip gelir, ruhunun karan kıvrımlarında endişeler hüküm sürer. O zaman ameline daha çok sarılır, Rabbinin rahmetine ermek için hayır ve hasenatlarını çoğaltırsın. Bir bakarsın korkuların zail olur, ümidin tekrar yeşerir.

Hak Teala bizi korku ve ümit arasında sürekli bir şuur ve teyakkuz hâlinde yaratmasında elbette pek çok hikmet vardır. Reca, kulun Cenab-ı Hak hususunda beslediği hüsnüzdür demiş sufiler. Zira Yüce Allah kulunun zannı üzere olduğunu buyuruyor. (Buhari, Tevhid, 15.) Kul Rabbini sonsuz rahmet, mağfiret, kerem ve lütuf sahibi olarak tasavvur ederse, Rabbinin de kuluna bu zan üzere muamele etmesi umulur. Kulun sahip olduğu bu kuvvetli hüsnüzan onu güzel ameller işlemeye götürür. Ancak kötülük işlemeye devam edip, Allah'ın rahmetinden ümitli olan ise sahte bir reca içindedir. İmam Gazali, havf ve reca sahibi olan mümini, usulüne uygun olarak toprağa tohum atıp ürün vermesini bekleyen çiftçiye, temenni ve avuntu sahiplerini de çorak araziden ürün bekleyen akılsız kimselere benzetir. O, havfı yaptığı kötülüklerden pişman olan günahkâr kulun hâli, recayı ise amel ve ibadetine bağlı müminin hali olarak görür.

Ey salık, sonum nasıl olacak diye ne ümidin rehavet veren gevşekliğinde ne de dehşetengiz korkuların girdaplarında kal.

Ey salık havf ve reca müminin sıfatlarıdır. Serrac bunları biri olmadan diğeri işe yaramayan kuşun iki kanadına benzetir. Tek kanatla uçamayan kuş gibi, imanının tecellisi olan bu iki sıfattan biri kuldun çekilip alınsa onun yerini dolduracak olan ise küfürden başkası değildir. Zira aksini düşünmeden hep Allah Teala'nın rahmetini uman ve yarın için bir hazırlığı olmayan kul büyük bir yanılğı içindedir. Zamanla bu lakayt tavrı onu günah ve

Ey salik unutma ki insan havf ve reca arasında kurduğu hassas bir dengede seyrüsefer eyler. Bu denge hâlini; “bir yandan korku, bir yandan ümidin varsa çift kanatlı olursun, tek kanatla uçulmaz zaten.” diyerek ne güzel resmeder Hz. Mevlana.

isyan girdabına çeker ve küfrün karanlıklarına gömülme tehlikesi baş gösterir. Ümidi korkusundan fazla olan kişi yersiz bir güven duygusuna kapılır. O zaman Rabbin şu uyarısına dikkat et: “Ey insan, kerim olan Rabbine karşı seni mağrur eden şey nedir?” (İnfitar, 82/6.) Diğer taraftan recanın azalması da kulun korkusunu artırır. Korku ümide galip geldiğinde ise helake götüren ümitsizlik meydana gelir. O zaman da şu ilahî uyarıya kulak vermeli

“Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah’ın rahmetinden ancak kâfirler ümit kesip me’yus olurlar.” (Yusuf, 12/87.) Her iki halde de kula düşen Cenab-ı Hakk’ın lütuf ve rahmetine kuvvetle sarılırken, azabından da korku ve haşyet duymak olmalıdır.

Mutasavvıflar insanın havf ve reca hususundaki aşırılıklarına da dikkat çekmişler. Onlara göre her şey de olduğu gibi korku ve ümidin de ifrat ve tefrit hâli vardır. Kul aşırılıklardan uzaklaştıkça dengeye kavuşur. Korkunun ifrat hâli ümitsizlik ve karamsarlığa götürür ve bu tedavi edilmesi gereken bir hastalıktır. Eğer korkunun neticesinde vera, takva ve iffet husule geliyorsa erdemli bir yola girmiş olur. Büyük mutasavvıf Ebu Talip Mekki’ye göre bu erdemler bir taraftan kulun kalbine nüfuz ederek dünya menfaatlerine karşı ilgisizlik meydana getirirken diğer taraftan bedeni davranışlarına tesir ederek günahlardan uzak durmaya ve edep kaidelerine uymasını sağlar. Ebu Osman Mağribi (k.s.) derdi ki: “Nefsini hep ümitle meşgul eden tembelleşir, amelsiz kalır. Kendini sürekli korku ile meşgul eden ümitsizliğe düşer. Bu sebeple insan, hem ümit hem korku ile meşgul olmalıdır.”

Havf ve recanın imandan olduğunu söyleyen Hz. Mevlana’ya, “ümit güzel hoş da fakat korku ne oluyor” diye sual edene şöyle cevap verir: “Bana korkusuz bir ümit yahut ümitsiz bir korku gösterebilirsin! Bunlar birbirinden ayrı olmadığı halde, böyle bir şeyi nasıl soruyorsun? Mesela biri buğday ekerse, elbette buğday biteceğini ümit eder. Fakat yine de Allah esirgesin, ‘bir afet, bir engel çıkıp zarar vermesin’ diye içinde bir korku da vardır.’ Bununla anlaşılmış oldu ki korkusuz bir ümit asla tasavvur olunamaz.”

Kuş misali semada özgürce kanat çırpıp ancak korku ve ümidin dengesinde gizlidir bunu da aklından çıkarma Ey salik ve Hz. Ömer’in şu sözüne kulak ver ki ümidin ve korkun artsın da kulluğun dengeye kavuşsun vesselam! “Eğer bir kişi hariç bütün insanlar cennete girecek dense, o kişinin ben olabileceğimi düşünürüm; o kadar Allah’ın azabından, gazabından korkarım. Şayet bir kişi dışında bütün insanlar cehenneme girecek denilse, o kişinin ben olabileceğimi düşünürüm, o kadar Allah’ın rahmetinden ümitliyim.”

"HASBÜNALLAH" YA HASÎB

Fatma BAYRAM

Hasb deyince aklımıza sadece hesap tutan/gören gelse de esmayihüsna'nın pek çoğunda olduğu gibi bu ismin de türediği köke bağlı olarak birden çok anlam taşıdığını görürüz: "Hisab" mastarından gelmişse "her şeyi saymışçasına bilen ve hesaba çeken." (Nisa, 4/6.) anlamına gelirken "haseb" mastarıyla bağlantılı olarak "yüce ve şerefli" demek olur. "Hasb" kökünden geldiğinde ise "yeten, kâfi gelen" anlamındadır ve her çaresiz kalışımızda medet talebimizi iletme vasıtamız olan "hasbünallahü ve ni'mel-vekil" (Allah bize yeter! O ne güzel vekildir.) zikri bu isimle böyle bir yakınlık içindedir. Gazali'ye göre Hasb isminin anlamı yeterlilik ve ona göre "kâfi" vasfı sadece Allah Teala'ya mahsustur. Çünkü kâinata hiçbir varlık tek başına herhangi bir hususta kendi kendine yeterli değildir.

Hasb isminin ilk anlamı olan hesap tutma Allah için söz konusu olduğunda insanların hesap tutmasına benzemez. Yüce Allah'ın Hasb oluşu sayılabilecek her şeyi sınırsız ilmi ile saymışçasına kuşatması ve bu hesabın sonucunu insanlara bildirmesi demektir. Hasb olan Allah kullarının hiçbir yaptığını boşa çıkarmaz; bütün amellerini kaydeder. İyiliği mükâfatsız, kötülüğü cezazsız bırakmaz. Nisa suresi 86. ayette Allah Teala'nın kimin daha güzel selam alıp verdiğini dahi hesaba kaydettiğinin bildirilmesi buna en güzel delildir.

Kur'an-ı Kerim'de Hasb ismi

Kur'an'da Rabbimize atıfla h-s-b kökünden çok sayıda isim ve fiil bulunsa da Yüce Allah'tan bahisle Hasb ismi üç yerde gelir. Kur'an-ı Kerim'de sonu Allah'ın isimleri ile biten ayetlerde bu isimlerle ayette işlenen konular arasında müthiş bir ilişki vardır. Esmayihüsna'nın her birinin anlam derinliğini birazcık olsun anlayabilmek için bu ilişkiye dikkat edilmelidir. Mesela yukarıda bahsettiğimiz üç ayetten ikisinde Allah'ın bütün davranışların hesabını soracağı vurgulanırken (Nisa, 4/6, 86.), üçüncü ayette bu ismin kâfi gelme anlamı öne çıkmakta ve başta peygamberler olmak üzere

re ilahî emirleri insanlara tebliğ edenlerin Allah'tan başka kimseden korkmadıkları, zira Cenab-ı Hakk'ın herkese kâfi geldiği belirtilmektedir. (Ahzab, 33/39.)

Yeterli olma manası ifade eden hasb kelimesi ise inkârcıların ve münafıkların İslam dini ile mensupları aleyhine sinsi faaliyetlerine karşı Hz. Peygamber'in ve müminlerin manevi güçlerini korumalarını, ümitlerini yitirmemelerini ve Allah'ın kendilerini savunup koruyacağı şuurunu zinde tutmalarını tavsiye eden ayetler içinde yer alır. Talak suresinin 2 ve 3. ayetlerinde de eşler arasında anlaşmazlık ortaya çıktığında tarafların, özellikle erkek tarafının adilane ve insani duygularla davranması emredilmekte ve Allah'ın kendisine tevekkül eden kimseye yeteceği belirtilmektedir.

Hasb'i hesaba katmak

Rabbimizin güzel isimlerinin çoğu bir açıdan bakıldığında lütuf ve ikram ifade ederken diğer açıdan uyarı ve tehdit içerirler. Hasb ismi de böyledir. Durduğunuz yere, attığınız adıma göre Hasb ismi lehinize de aleyhinize de işler. Mesela Nisa suresi 6. ayette velilerin yetimlerin mallarına nasıl yaklaşması gerektiği anlatıldıktan sonra "Hesap görücü olarak Allah yeter!" buyurulması herhangi bir haksızlığa bulaşan herkes için bir tehditken mazlumun yüreğine su serpen bir ifadedir.

Kur'an'da geçen ifadesiyle Allah Teala "seriu'l-hisab" (hesabı çabuk gören) (Bakara, 2/202; Maide, 5/4.) ve "es-rau'l-hasibin" (hesap görenlerin en hızlısı)dir.

(En'am, 6/62.) Bunca çeşitliliğine rağmen bütün mahlukatı göz açıp kapayana kadar muhasebe eder. Hiçbir söz ve davranış hatta imalar dahi dikkatinden kaçmayan, kalplerdeki niyetlere varıncaya kadar her detaya vakıf ve bunların hesabını akla hayale gelmeyecek kadar çabucak gören bir Rab'dir O. Hz. Peygamber'in: "Ey Seriu'l-hisab olan Allah'ım! Şu bize karşı birleşmiş olan düşmanları bozguna uğrat!" şeklindeki niyazı

Gazali'ye göre Hasb isminin anlamı yeterlilik ve ona göre "kâfi" vasfı sadece Allah Teala'ya mahsustur.

Rabbimizin güzel isimlerinin çoğu bir açıdan bakıldığında lütuf ve ikram ifade ederken diğer açıdan uyarı ve tehdit içerirler. Hasib ismi de böyledir. Durduğunuz yere, attığınız adıma göre Hasib ismi lehinize de aleyhinize de işler. Mesela Nisa Suresi 6. ayette velilerin yetimlerin mallarına nasıl yaklaşması gerektiği anlatıldıktan sonra "Hesap görücü olarak Allah yeter!" buyurulması her hangi bir haksızlığa bulaşan herkes için bir tehditken mazlunun yüreğine su serpen bir ifadedir.

الحسب

(Buhari, Cihad, 96.) bu ilahî vasfın sadece ahirette değil, dünyada da tecelli edebileceğini göstermektedir. Bu da Hasib olan Allah'ı hesaba katmadan bir tek adım dahi atılmaması gerektiğini gösterir.

Yine Kur'an'da kıyametın isimlerinden olmak üzere "hesap günü" ifadesinin geçmesi, hadislerde büyük hesap gelmeden kendi kendimizi hesaba çekmenin tavsiye edilmesi hep Hasib olan Allah'ı hesaba katma yönünde ikazlardır. Bu nedenle işlerimizi planlarken, adımlarımızı atarken, duruşumuzu belirlerken ilk hesaba katılması gereken O'dur.

Hasib tecelli ederse

Bu ismin tecellileri anlamındaki çoğulluğa uygun olarak çok katmanlıdır. Öncelikle "hesaba çeken" manasını ele alalım: Nisa suresinin 6. ayetinde belirtildiği gibi "hesap gören olarak Allah kâfidir" diyebildiğimizde O'nun dışındaki bütün hesap mercilerinin baskılarından kurtulmuş oluruz. Hasib ismine bu mertebede bir iman insan onurunun en büyük garantörü ve insanı tarih üstü yapan büyük bir güçtür. Kuşeyri de Hasib ismine tam anlamıyla inanan kimsenin kıyamet gününde dünyadaki her davranışından hesaba çekileceğinin şuuruyla ereceğini ve o gün gelmeden önce kendi kendini hesaba çekeceğini söylerken bunu kast etmektedir.

Aynı zamanda Hasib isminin "her şeye kâfi gelen" manası üzerinde duran Kuşeyri bu isim bir insana ahlak olduğu zaman Allah'ın onu dünyaya tamah etmekten koruyarak elimdeki kâfi görme seviyesine yükselteceğini belirtir. Kuşeyri bu noktada Allah'ın bir insanı "kendini muhtaç görme" duygusundan kurtarmasının bu hissi verdikten sonra

ihtiyaçlarını gidermesinden daha büyük bir lütuf olduğunu söyler. Yine ona göre gerçek anlamda sadece Allah'ın kâfi geleceğine ve kendisini O'nun dışındaki her şeyden müstağni kılacağına inanan kul ihtiyaçlarını yalnız O'na sunar ve yalnız O'na güvenir. Bu inanç düzeyinin insanın onur ve haysiyeti ile ilgisi tartışılmaz biçimde açıktır. Bu hayattaki en büyük mutsuzlukların hep yetinmeme duygusundan kaynaklandığı malumdur. Allah'ın her konuda kendisine yeteceğine inanan ve O'nun içine verdiği serinlik ve kifayet duygusuyla insanların ellerinde olana özenmekten korunan bir kişinin yaşayacağı doygunluk hissini verdiği mutluluğu hiçbir şeye sahip olmak veremez.

İletişim ve insan yönetimi açısından baktığımızda Hasib ismi bize kayıt, takip ve hesap sormanın önemini gösterir. Hesap verme ve hesaba çekilmeye açık olmak bir medeniyet göstergesidir. Fakat birçok insan hesap vermeyi kendisine güvenilmeme olarak algılamakta ve hesap vermekten rahatsızlık duymaktadır. İnsanları idare etme mevkiinde olanlar hesap verme kültürünü mutlaka yerleştirmelidir. Ancak bunu insanları rencide edecek ve güvensizlik unsuru olarak algılanacak şekilde yapmamalıdır. Hesap işi tamamen bir bilgilendirme ve bilgilendirme olarak algılanmalıdır.

Bu sözün manasına göre Allah'ın kendisine kâfi olduğuna, bu yeterliliğin bütün derinliği ile inanan kul itaat ve ibadetlerini sırf Allah için yapar.

Söze "hasbünallah" ile başladık, onunla bitirelim. Bu sözün manasına göre Allah'ın kendisine kâfi olduğuna, bu yeterliliğin bütün derinliği ile inanan kul itaat ve ibadetlerini sırf Allah için yapar. Cennet ümidi ve cehennem korkusu dahi Rabbinin zatının her hususta kendine kâfi olduğu bilincinde olan kul için ikinci sıradadır. Ona Allah yetmektedir...

SULTANLAR DİYARI: ÇAD

Prof. Dr. Ahmet KAVAS | İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

frika'nın merkezi konumundaki bir coğrafyada yer alan Çad Cumhuriyeti'nin geçmiş tarihi hakkında elimizdeki bilgilerin büyük çoğunluğu İslamiyet'in burada yayılmasından sonrasına aittir. Ülkenin çöl kısmında bundan birkaç yıl önce bulunan ve Tুমay adını verdikleri bir insan kafatası üzerinden kıtada yedi milyon yıldır hayat olduğu yönünde resmî makamlarca çokça kullanılan bir söyleme dönüşmüştür. Kolayca kabul edilecek bir gerçek varsa o da kıtanın kuzey-güney, batı-doğu istikametlerindeki geçiş yollarının dün olduğu gibi, bugün, hatta yarın da bu bölgeden geçme zorunluluğudur. Hâliyle ister kendi sınırları içinde, isterse çevresindeki bölgelerde yaşayanlar için mutlaka kullanılan yol ağlarına sahipti.

Fiziki ve beşerî coğrafyası

Topraklarının genişliği itibarıyla dünyanın 21., Afrika'nın ise 5. büyük ülkesi olan Çad kuzeyinde Libya, doğusunda Sudan, güneyinde

Orta Afrika, batısında ise Nijer, göl üzerinden sınırı olan Nijerya ve Kamerun ile çevrilir. En kuzey bölgesinde kısaca BET denilen Borku Ennedi ve Tibesti isimli üç bölgesi çöllerle kaplıdır. Buralarda sınırlı sayıda çöl kasabaları bulunmakta olup bunlar Ayn Galaka kasabası dâhil 1800'lü yılların sonunda ve 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp vilayeti Fizan sancağına bağlı kaza merkezleri idiler. Bilhassa Tibesti'nin merkezi şehri Barday içlerinde en uzun süre Osmanlı idaresinde kalmış ve o dönem sömürgeci Fransızlara karşı önemli bir karakol olmuştu. Ülkenin Sudan sınırına yakın ve tarihî Veday sultanlığının payitahtı Abeşe şehri ve buradan önceki merkezleri Vara kasabasında Osmanlı dönemine ait izler olduğu yöre halkı tarafından anlatılmaktadır. Dahası diğer bazı kasabalarda burada vefat eden Osmanlıların mezarları, bizzat Abeşe'de elli yıl öncesine kadar korunan Cenine Türk denilen bahçe, burada hâlen kendilerini Türk soylu olarak ifade eden Turkay ve Remzi isimli gibi bazı aileler yaşamaktadırlar. Ül-

kenin 23 idari bölgesinden birisi de batıdaki Kânim'in merkezi Mao şehridir. Burası özellikle Orta Çağ'da Çad Gölü havzasının en önemli merkezlerinden birisi idi. Mağrip olarak ifade edilen Kuzey Afrika'daki bilhassa Cezayir, Tunus ve özellikle Trablusgarp'daki (Libya) ile sıkı bağları olduğu için daha sonradan merkezi Çad Gölü'nün güneyinde bugünkü Nijerya'nın 36 eyaletinden Bornu'ya taşınınca da karşılıklı etkileşim daima korundu. Başkent Encemine Fransız sömürgeciliğinin başladığı yıllarda kurulan bir şehir olup ilk önce adı burayı işgale gelen Fransız subayın adına Fort Lamy, yani Lamy Kalesi konsa da sonradan Arapça Encemine (N'Djamena) olarak değiştirildi. Özellikle hac ve ticaret kervanlarının Logon ile Şari nehirlerinin birleştiği noktada yer almasından dolayı burada dinlenip ihtiyaçlarını gidermeleri sebebiyle bağımsızlık sonrasında isim olarak "toplandık, dinlendik" anlamına bu Arapça kelimeyi tercih etmişler. Ülkenin doğusunda merkezi Goz Beyda olan Dar Sıla, güneydoğusunda merkezi Amtiman olan Dar Selamat

Günümüzde nüfus sayımlarının en zor yapılabildiği, çoğu zaman ulaşım, maddi imkânsızlıklar, gelişmiş teknolojik araçların temini gibi sebepler yüzünden Afrika'nın birçok ülkesi gibi Çad'da da ne kadar insan yaşadığı konusu ancak tahminlerle ifade edilmektedir. 2017 yılı itibarıyla ülke nüfusunun 15 milyon civarında olduğu ifade edilmektedir. Büyük bir çoğunluğun nüfus cüzdanı veya diğer kimlik belgelerinden birisine dahi sahip olmadığı için tam bir rakam verilememektedir.

isimli bölgeler yer almaktadır. Başkentten güneye gidildikçe verimli ve sulak toprakların bulunduğu bölgede Bongor, Sarh, Mundu, Gore gibi nüfusları kalabalık şehirler yer almaktadır.

Günümüzde nüfus sayımlarının en zor yapılabilirdiği, çoğu zaman ulaşım, maddi imkânsızlıklar, gelişmiş teknolojik araçların temini gibi sebepler yüzünden Afrika'nın birçok ülkesi gibi Çad'da da ne kadar insan yaşadığı konusu ancak tahminlerle ifade edilmektedir. 2017 yılı itibarıyla ülke nüfusunun 15 milyon civarında olduğu ifade edilmektedir. Büyük bir çoğunluğun nüfus cüzdanı veya diğer kimlik belgelerinden birisine dahi sahip olmadığı için tam bir rakam verilememektedir. Kuzeyden güneye çöl ikliminden son derece verimli topraklara sahip güneye gidildikçe kilometrekareye düşen insan sayısı artmaktadır. Başkent Encemine'de gayri resmi yaklaşık üç milyon, resmi olarak ise bir milyon civarında bir nüfusun yaşadığı dile getirilmektedir.

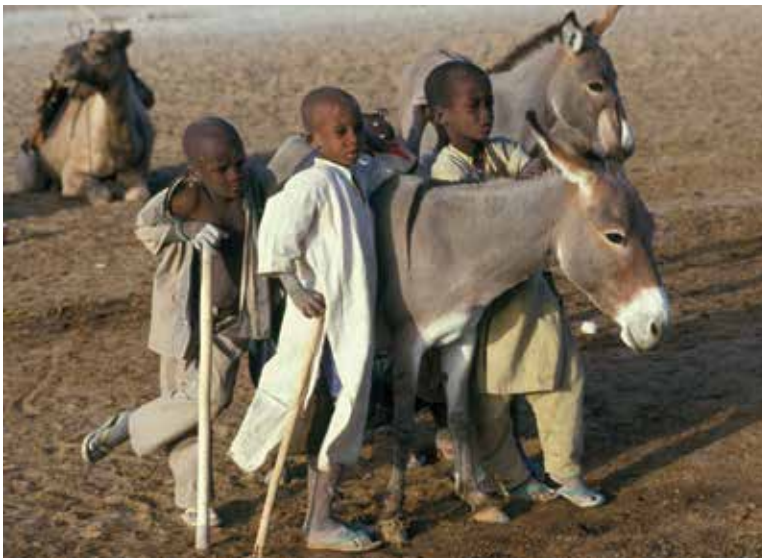
Çadlı kimliği ile bugün tanınan ülke insanları çok farklı soylardan gelen

insanların kimi bölgelerde geleneksel anlamda varlıklarını sürdürdükleri, göç ve evlilikler dolayısıyla ise ciddi anlamda birbirleri ile karıştıkları gözlemlenmektedir. Sao olarak ifade edilen belki de dünyanın en uzun boylu insanları arasında sayılan toplum bilhassa Çad Gölü havzasında yaşamaktayken artık sınırlı sayıda bir kitleyi oluşturmaktadırlar. Kimi tarihçilere göre İslamlaşma sürecinin bunlarda az olduğu, daha çok son dönemlerde İslam'ı kabul ettikleri ifade edilmektedir. Ülkenin milli takımının adı da Sao olup uzun boylu ve güçlü insanı temsil ettiği için benimsenmiş olmalıdır. Kuzeydeki Tubu, Cumhurbaşkanı İdris Deby'nin kabilesi Zegâva, Goran ve Çad Gölü'nün kuzeyini yurt edinen Kanembu toplumlarının tamamı ile Sudan üzerinden ve Libya'dan gelen Arapların tamamı Müslümandır. Kabile isimleri ile bilinen kendi yerel dilleri yanında tamamının ortak konuşma dili Arapçadır. Başkent Encimene'den güneye gidildikçe bilhassa Sudan sınırından itibaren tüm halk yine uzun zamandır İslam'ı kabul etmiş çoğu Arap olup veya yerlilerle karışmış melez toplumlardır ve yine

hepsi Müslüman'dır. Kamerun sınırında yer alan Encemine'den güneybatıya gidildikçe Ortaafrika sınırına kadar olan bölgede ise son iki asırda Kongo ve Kamerun tarafından gelip yerleşen animist toplumlar yaşıyor. Fransız ve diğer Avrupalı misyonerler bunlar üzerinde yaklaşık bir asırdır çalışıp Hristiyanlaştırmakla meşguller. Ülkenin kuzey ve orta bölgelerindeki Müslüman halk da son derece verimli toprakların bulunduğu bu bölgeye geçerek yerleştikleri için oranları her geçen sene daha çok artmaktadır.

Çad: Sultanlar diyarı

Afrika'da en köklü hanedan devleti Kânim-Bornu Sultanlığı olup Çad'ın batısındaki Kânim bölgesinin merkezi Mao şehrinde kuruldu. Hanedanın ana kolu Nijerya'nın Bornu bölgesine geçse de Çad kolu hala yaşamaktadır. Ülkenin orta bölgesindeki Bagirmi sultanlığı da 16. yüzyılda kurulan ve halen bu soyu devam ettiren sultan bulunmaktadır. Sudan sınırına yakın Abeş'deki Vedây sultanı da en köklü ve etkin hanedanlardan birisini temsil etmektedir. Encemine Sultanlığı ise Fransız işgali sırasında karşılarına çıkan Rabih bin Fazlallah'ın hayatta kalan askerlerinden birisi daha sonra sömürge idaresi tarafından istihdam edilince yaptığı hizmetleri karşılığında ona da bir sultanlık makamı verilmiş. Bugün ülkede bu dört sultan en etkili şahsiyetler olarak çoğu zaman babadan oğula geçen görevleri devlet tarafından da tanınmaktadır. Hepsinin manevi önderi olarak Nijerya'daki Sokoto halifesi olduğu da ifade edilmektedir. Bunlar dışında Çad'ın tüm yerleşim birimlerinde bir yerel sultan bulunmakta olup devlet başkanı İdris Deby Itno da halen Iriba şehri ve çevresinin sultanı unvanına sahiptir. Sultanların sayısı 300 civarında

olup çoğunluğu devletle yaptıkları anlaşma gereği maaş almaktalar ve özel saray veya benzeri mekânları bulunmaktadır. Sultan olarak tanınmaları konusunda devletin müdahale etme hakkı bulunmaktadır.

Çad Osmanlı ilişkileri

Çad topraklarında hüküm süren Müslüman hanedanlarla daha ziyade 1551 yılında Trablusgarp eyaleti kurulunca irtibat kuruldu ve Kanuni Sultan Süleyman Kânim-Bornu Sultanı İdris Elevma'ya elçi gönderdi, oradan İstanbul'a elçiler geldi. İlişkiler II. Selim ve III. Murat dönemlerinde de devam etti. Özellikle 19. yüzyılda Fransız işgali karşısında Tibesti'de Barday, Ennedi, Borku ve Ayn Galaka kazaları kurularak Fizan üzerinden Trablusgarp'a bağlandılar. Buraya sevk edilen Osmanlı askerleri ve sivil memurları görev yaptıkları gibi yerel sultanların askerlerine eğitim verdiler. Hâlen Çad'ın farklı yerlerinde Türk soylu çoğu yerellerle karışarak melezleşmiş kimselere ve onların Osmanlı kültürü adına bıraktıkları izlere rastlamak mümkündür.

Çad'da Fransız sömürgeciliği

Fransa tüm Batı ve Orta Afrika böl-

gesindeki sömürgeci emellerini 19. yüzyılın son döneminde ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde en acımasız şekilde uyguladı. Bu süreç 1920'ye kadar devam etti. 1917 yılında Abeşe şehrinde çatışmada ölen bir Fransız subayının katlini bahane ederek barış sağlama amacıyla bölgenin tüm âlimlerini toplayıp hepsini palalarla sömürge askerlerine parçalatarak ülke tarihinin en büyük katliamını yaptı. 1960 yılında Çad'dan sömürgeci olarak çekildiler ama ülke üzerindeki sıkı takip özellikle askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik olarak devam etmektedir. Arkalarında her yönüyle çökmüş, batık bir ülke bıraktılar. Halk cehalete sürüklenmiş, eğitim tamamen bitmiş, sağlık sistemi hiç tesis edilmemişti.

Bağımsız Çad

Çad devleti 1960 yılından itibaren bir iç savaşa sürüklendi ve bu savaş 2008 yılında sona erdi. İlk iki Hristiyan devlet başkanından sonra iktidarı ele geçiren Hissene Habre ve rakibi Gougouni Veddey arasındaki çatışma 1990 yılında İdris Deby Itno'nun askeri darbesiyle sona erdi. Hâlen 26 yıllık iktidarını geride bırakan Itno son yıllarda Çad'ı sadece bölgesinde değil tüm Afrika'da barış

ve güvenliğin tesisinde etkin bir ülke konumuna getirdi. Mali, Kamerun, Orta Afrika ve Nijerya'daki iç karışıklara askerî barış güçleriyle destek verdi. Önemli ölçüde başarı sağladı. Ülkenin petrol başta olmak üzere hammadde kaynaklarını uluslararası piyasalarda kullanır hale getirmesi, ekilebilir arazileri kullanıma açması, başkent Encemine dâhil kalkınma hamleleri ile kalkınma fırsatlarını yakından takip etmektedir.

Ülkedeki İslam İşleri Meclisi dinî hayat üzerinde etkin olup halkın tamamı Maliki mezhebindedir ve son iki asırdır bölgede etkin Ticianiye tarikatına mensubiyet oldukça revaçtadır. Tüm Müslümanlar çocuklarına küçük yaşlarından itibaren Kur'an-ı Kerim okumayı, kabiliyetli olanlara ezberletmeyi ve İslami ilimlerde geçmiş yıllardaki eksiklikleri telafiye çaba göstermektedirler. İslam ülkeleri arasında cemaatle namaz kılma oranının en yüksek olduğu ülkelerden birisi olan Çad'da dindarlık da yaygındır. Misyonerlerin bir asır önce büyük imkânlarla başlattıkları Hristiyanlaştırma faaliyetleri şimdiye kadar arzu ettikleri seviyeye ulaşamamıştır. Ne var ki ülkede bir asır önce bir kişi dahi Hristiyan değilken bugün milyonlarca Hristiyan Çadlıdan bahsedilmektedir. Çad fakir bırakılmış bir ülke olmasına rağmen kendi değerlerine bağlılığı sayesinde üzerlerine kurulan her türlü yabancılaştırma, din değiştirime, kültürel yozlaşma konularında tarifi imkânsız bir süreçten geçti. Ama son 15-20 yıl içindeki duruşuyla Afrika'nın yıldızı parlayan ülkeleri arasında ön sıralarda yer aldı. 2017 yılı başında yapılan Afrika Birliği Komisyonu Başkanlığı seçimini Dışişleri Bakanı Musa Faki Muhammed'in açık ara önde kazanması bunun en belirgin göstergelerinden birisidir. ■

ALAY MÜFTÜSÜ ÇORUMLU HAFİZ HACI RÜŞTÜ EFENDİ

Âdeti az söylemek, fakat sözleri hep hayırdan. Elleri, tırnakları temiz; yüzü temiz, ağzı ve dişleri temiz; gömleği, elbisesi temiz; çantasında deste ile kuru sabun ve misvak var. Çadırının içinde veya arkasında, kendinin berber leğeniyle, abdest alır ve leğenini eliyle götürüp uzakça ve zararsız bir yere döker. Havlusu, gömleği gibi tertemiz. Hafif, pek hafif belli belirsiz gülyâğı kullanır.

Ne vakit doğmuş olduğunu kendi de bilmiyordu. Fakat memleketinde icazetini aldıktan sonra Sultan Aziz zamanında tabur imamı olmuş ve Belgrad kalesinde Tuna hududunda işe başlamış, Belgrad kalesinin de boşaltılmasından (1867) sonra Girid'e ve Karadağ'a gitmiş. Hersek ihtilali zamanında taburu ile Mostar'da, Trebinye'de, Nikşık'te bulunmuş. Duka boğazından vuruşa vuruşa bir daha Karadağ'a inmiş. İskodra'dan, Üsküp'ten geçmiş; Niş'te, Zayçar'da, Timok'ta müsademeler görmüş ve yapmış. İlk demiryolunu Dedeagaç'la Pazarcık arasında görmüş. Hezargrad'da Serdar-ı Ekrem ordusuna verilmiş. Daha sonra yine Girid'e, Garptrablus'una, Hicaz'a, Yemen'e, Trabzon'a, Alasonya'ya gitmiş; Milona'larda çarpışmış, Fener Yenişehirinde (Larissa) Cemaati Kübra ile gaza namazı kıldırmış ve Dömeke'leri kuşatmış. Daha sonra eski dördüncü orduya, Van'a, Sason'a, badehu Zeytun'a gitmiş. Gitmiş, gitmiş, gitmiş... Hemen her bir gidişinden bir madalya, bir nişan veyahut omuzundan, kaburgasından, bacağından ve daha bilmem hangi beden kısımlarından bir ikiyeşer yara ile dönmüş. Yaralarının eserleri, yüzünde, kolunda

görülüyor. Gaziliğinden hoşnut, şehit olmadığından esefli; Mahmut Şevket Paşa kanunuyla (1909) alay müftülüğü ile tekaüt olup Çorum'da evine, tarlasına dönmüş. O tarihte yaşı 65'ten yukarı hesap etmişler.

Trablus ve Balkan harplerini mühimsememiş; Umumi Harpte müracaatları dinlemeyip evinde, bağında bırakılmış. Fakat kendisi, beş vaktine beş katarak devlet ve milletin selametine dualar etmiş.

Umumi Harbin bitmesiyle beraber, vatanın hududuna değil, içine, aziz Anadolu'nun batılarına yabancı silahı, yabancı ayağı girdiğini duyunca, artık dayanamayıp en büyüklere telle müracaat etmiş; "Yaşım sekseni aşkın, fakat dincim. Evvelce kırk sene hizmet ve gaza yollarında çalışmışım. Bir kaç defa yaralandım. Şimdi yine vatan yolunda çalışmak istiyorum. Dünyada emelim ve dünyaya lüzumum kalmadı. Çocuklarımı çoktan evlendirdim ve geçinecekleri kadar toprak sahibi ettim, yetmişmiş torunlarım var. İhtiyar zevceme evimi verdim, evlatları da hayırlıdır. Ben, önce hazreti Allah'tan, sonra sizden artık şehit olmak nimeti istiyorum. İzmir'e, Bursa'ya giren yabancıların def'ine ben de çalışmak is-

tiyorum. Atım, silahım hazır; lütfen beni de harbe çağırın!" demiş; istida vermiş. Bunun üzerine yine hizmete çağırılmışlar ve ...inci alayın müftülüğüne tayin etmişler (1337=1921), hakikaten iyice bir binek atı ve iyice bir tabancası vardı.

Uzun boylu, keskince yüzlü, seksen şu kadar senenin yaptığı tesirlerle daima biraz öne bükük. En saf surette dindar ve ekseriya halidane bir edep ve sükût içinde. Her şeyle temiz surette ilgili. Yokluk ve darlığı ve en ağır çalışmaları hoş gören ve tabii bulan bir hilkat. Subaylar ve erler ve bütün köylüler kendisine en büyük saygı ve sevgiyi göstermekte; fakat kendisi de onları en büyük tevazuyla karşılamakta; bununla beraber hocalık, müftülük, insanlık ve ihtiyarlık vakalarından en az bile ayrılmamakta.

Uykusu az olduğu için odasında veya çadırında hemen her gece seccadecığı üzerinde sabahlamakta.

Âdeti az söylemek, fakat sözleri hep hayırdan. Elleri, tırnakları temiz; yüzü temiz, ağzı ve dişleri temiz; gömleği, elbisesi temiz; çantasında deste ile kuru sabun ve misvak var. Çadırının içinde

veya arkasında, kendinin berber leğeniyle, abdest alır ve leğenini eliyle götürüp uzakça ve zararsız bir yere döker. Havlusu, gömleği gibi tertemiz. Hafif, pek hafif belli belirsiz gülyağı kullanır. Kolonya gibi güzel koku ikramını severek kabul eder. Renkli büyük mendilleri temiz. Her şeyi, odasının veya çadırının içi gibi, belli belirsiz gülyağı kokar. On beş günde bir izin alıp bir iki saat cenuptaki kasabanın hamamına gider, sabunlanır. Atla gider, atla gelir; çamaşır bohçacı beraber. (Hizmetine, akrabasından Çorumlu bir er bakıyor. Er de efendisi gibi temiz ve ahlaklı.)

Yardımsız eğerin üstüne çıkamıyor; fakat bir defa çıktıktan sonra atın idaresini mükemmel yapıyor ve lazımsa dört nal da yaptırıyor. Yere inmekte de yardıma ihtiyacı var. Bu yardımları ona er, subay, komutan, kim yakın bulunursa şevk ile yapıyorlar.

Az ve basit yiyip içiyor. Tütün ve kahve ile hemen hiç ülfeti olmamış. İkram edilirse nadiren bir kahve yahut çay kabul ediyor. Fakat kendisinin ıhlamuru var; sıcak ıhlamuru severek içiyor ve ikram ediyor.

Söylemesi âlimce ve hâkimce; sözü sıkımsaz. Şark adabınca harekât ve sekenatı kusursuz. Yeniliğe dost; işittiği veya hükmettiği bir lüzumun tatbikinde veya tatbikini istemekte ihmalsiz. Daima, “iyi şeyi uyutmamak lazımdır.” der.

Askere va’z ve nasihatleri basit ve kısa; fakat sözde de, tesirde de sehl-i mümteni. Her subayda, her erde bir gazi, bir mücahit görüyor ve onlara o muameleyi yapıyor. Köy camiinde her cuma köylülere

va’z ve nasihatinde istihsalin artırılmasını, kimsenin miskinliğe kapılmamasını söylüyor.

Bu yüksek yaradılışlı, yüksek emelli, saf doksanlık adam, sarığında ve cübbesinin kollarındaki yeşil renkli soluk şeritleriyle, bulunduğu yerde edep ve insanlık ve melekliliği suretlendirip yayıyordu. Herkes ona ister istemez imreniyordu. O, bazı bilen ve hissedenlere vaktiyle Vaac ve Yanık suları boylarında zeybek oyna-

Bu sevimli yaşlı kahraman, 26 Ağustos Cumartesinin arifesi olan 25 Ağustos günü Bazlar köyü camiinde cuma namazından sonra, bağlı olduğu yerlerle vedalaşmış, helalleşmiş ve sonra işittik, kaybolmuştu. Bir hafta ve daha ziyade onu düşünen olmadı.

yan, Kızılorman’da (Bukovina) ve Turla (Dinyester) boyunda kuzu çeviren, Hocabeyi, Azağı, Mahçakaleyi kuran, Şemahiler, Hemedanlar, Maskatlar, Adenler; Zeylalar; Habeşler, Çadlar, Vahranlar, Navarinler ve Banalukalarda mukabeleler dinleyen ahyar-ı eslaftan bir veli tesiri yapıyordu. Güya ki huzurunda -Kanuni Sultan Süleyman tarafından ruy-i zemine taraf taraf saldırılan- demir kuşaklı cihan pehlivanlarının

kuzulaştığı bir ârif aralarımızda bulunuyordu.

Bu sevimli yaşlı kahraman, 26 Ağustos Cumartesinin arifesi olan 25 Ağustos günü Bazlar köyü camiinde cuma namazından sonra, bağlı olduğu yerlerle vedalaşmış, helalleşmiş ve sonra işittik, kaybolmuştu. Bir hafta ve daha ziyade onu düşünen olmadı. Nihayet Turgutlu’da (Kasaba) yine görüldü. Kendi kısa hikâyesi: İlk muharebe sabahından beri muhtelif kıtaların muharebe hatlarında bulunmuş; piyadelelerin ve topçuların atış ve ateşlerini teşvik etmiş; ateş yerlerinde yaya ve atla dolaşmış; hiçbir yerde bir kurşun veya gülle parçası gelip de kendisini götürmemiş. Fakat hiç olmazsa birçok gazilere, ecel gelmedikçe insanın vurulup düşmeyeceğini, ölmeyeceğini göstermiş; hatlarda, aksakalı ve kısık sesiyle, ezan okuyup herkese gayret vermiş.

Hacı Rüşti Efendi bu harpte de kendisine şehadet nasip olmadığına yanar dururdu.

Bu muhterem zat yolda karnından mühimce hastalanıp Manisa hastahanesinde tedavi olundu ve mütarekeden sonra terhisinde saygı ve sevgilerle Çorum’a döndürüldü.

1932 Şubatına kadar dostları bayramlarda sağlık ve iyilik haberi ile hayır duasını alırlardı. 18 Şubat 1932’de sevdiği susanlara karışmıştır: Çorum’un bu hayırlı ihtiyar oğlu nur içinde yatsın ve Çorum onun bu asra uygun benzerlerini de yetiştirsinsin! ■

Ahmet Hamdi Akseki, Askere Din Kitabı, Syf: 113-116, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. İstanbul 1945.

MEHMET FATİH TUNÇ:

“Doğru din eğitimi almış, ahlaki normlarla donanmış faydalı bir gençlik için yola çıktık.”

Söyleşi: Ali AYGÜN

Sayın Hocam, Antalya İl Müftülüğümüz bünyesinde oluşturulan “Gençlik Koordinatörlüğü”nün başındasınız. Hangi niyetle yola çıktınız, anlatır mısınız?

Başkanımız Prof. Dr. Mehmet Görmez: “Nice camilerimiz var ki içerisi cemaatten yoksun olduğu için duvarları soluk, şerefeleri mahzun, safları insansızdır. Bu yüzden caminin deruni maneviyatı ile gençliğin enerjisini buluşturmak, gençliğin camiye aktif katılımını sağlamak hedeflenmelidir.” diyerek bizlere hedef

gösterdiler. Biz de bir yola çıktık. Yol yolculuk gerektirir. Mutlu bir vuslat gerektirir. Musa’nın yolculuğunda onu destekleyen emin bir feta (genç) gerektirir. Hicret eden Rasulüallah’ın yatağında yatacak ve emanetlerini teslim edecek Ali gibi genç gerektirir.

Arzu ettiğimiz imanlı, emanet sahibi gence ulaşmak için metodu ötelerde değil şanlı tarihimizde aradık. Anadolu’nun İslamlaşmasında Feteyan-ı Rum teşkilatı ve atabeylik gibi sistemler ilham kaynağımız oldu.

Bir organizasyon ve bir sisteme ihtiyacımız olduğuna inandık. Bö-

lelikle “Cami ve Gençlik” algısını ve olgusunu toplumun geneline yerleştirmek, bu sayede doğru din eğitimi almış bir gençliğe, ahlaki normlarla donanmış bir gençliğe, kendisine, ailesine, dinine, vatanına, milletine faydalı gençliğe sahip

bir toplumun oluşumuna katkı sağlamak amacıyla 21 Kasım 2014 tarihinde Gençlik Koordinatörlüğü İl Müftümüz Osman Artan hocamızın teklifiyle kuruldu.

“Gençlik Koordinatörlüğü” kimlerden oluşuyor?

Antalya İl Müftülüğü Gençlik Koordinatörlüğü bir topluluktur. Koordinatörlüğümüz il müftümüz ve ilçe müftülerimizin destekleri ile fedakâr, idealist görevlilerimizden oluşmaktadır.

Hangi faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

Koordinatörlük faaliyetleri üç seviyeden oluşmaktadır. İki seviye programlardan, üçüncü seviye Atabey projemizden oluşmaktadır. Ortak akıl ve istişare faaliyetlerimizin en önemli özelliğidir. Faaliyetlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

Birinci seviye faaliyetler; gençlerin camiye ve hocalarımıza kalbi ve duygusal bağlılığını sağlayan ve birlikteliği daha da renkli havaya sokmak için uygulanan sosyal aktivitelerdir; piknik, oyunlar, futbol vb.

İkinci seviyedeki faaliyetlerimiz; seminer, konferans ve cami gençlik halkalarını içermektedir. Akademisyen ve alanında uzman kişilerin, camilerimizde, ilgili alanlarda seminer ve konferanslar vermesini sağlıyoruz.

2015, 2016 yılları Kutlu Doğum ve Camiler Haftası'nda, ilçelerimizdeki gençlik gruplarımızın katılımı ile şehrin çeşitli merkezlerinde toplanarak mehter takımı eşliğinde marşlar, salavat ve tekbirlerle Cumhuriyet Meydanı'na yürüdük. Bununla birlikte özgün müzik konseriyle, görme engelli kardeşle-

Biz de bir yola çıktık. Yolculuk gerektirir. Mutlu bir vuslat gerektirir. Musa'nın yolculuğunda onu destekleyen emin bir feta (genç) gerektirir. Hicret eden Rasûlullah'ın yatağında yatacak ve emanetlerini teslim edecek Ali gibi genç gerektirir.

rimizin solo ve koro sunumlarıyla faaliyetimiz sona erdi. Bu faaliyet, il müftülüğümüzün Antalya tarihindeki binlerce kişiyle yaptığı unutulmaz ilklerdendir.

Merkez ilçelerin cami gençliğini, ülkemizin değerli hafızlarıyla Muratpaşa Camii'nde ayda bir, sabah namazında bir program yaparak buluşturuyoruz.

Ramazan ayına münhasır gençlik iftarları, itikâf programları ve kutusal emanetler fotoğraf sergisiyle ilçe programlarına ilginin artmasını sağlıyoruz.

Kış döneminde futbol turnuvaları, yaz döneminde de camiler arası

çeşitli spor müsabakaları düzenleyerek faaliyetlerimizi her dönem canlı ve renkli tutmaya çalışıyoruz.

Kamp programlarımızla gençlik temsilcilerimize “kitle psikolojisi, motivasyon, etkili iletişim, hitabet, sahne duruşu, sunum ve diksiyon” eğitimleri vererek onların daha etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürmelerini sağlıyoruz.

Antalya merkez ve ilçelerimizde bulunan ilk ve ortaöğretim okullarındaki öğrencilere olumlu tutum ve davranış kazandırma amacıyla yapılan çalışmalarda, İl Müftülüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü tarafından 11.01.2016 tarihinde, “Değerler Eğitiminde İş Birliği Protokolü” imzalandı. İmzalanan bu protokol çerçevesinde belirlenen okullarımızda gençlik temsilcilerimiz “Alternatif Sunum”la öğrencilerle buluşmaktadır.

Alternatif Sunum programları 2016-2017 bahar döneminde 20 bin, 2016-2017 sonbahar döneminde 24 bin 350 gencimize ulaşılmıştır.

Sunumlarımızda; bilgi, zaman ve arkadaşlık kavramlarının önemi, 15 Temmuz bilinci ve bir milletin yeniden dirilişi konuları, bir paket olarak aynı zamanda iki ar-

kadaşımızın sunumuyla gerçekleştirmektedir. Görsel materyaller kullanılmaktadır. Kum sanatı ile konularımız özetlenmektedir.

Üçüncü seviye faaliyetlerimiz atabeylik sistemi. Bu sistem Türk devletlerinde özellikle de Selçuklu devletinde uygulanmıştır. Atabeyler başarılı, bilgi ve tecrübe sahibi kişiler arasından seçilir. Atabeyler 10-12 yaşlarında şehzadelere rehberlik için bir sancakta görevlendirilirdi. Şehzadeler atabeyden hem ilim tahsil eder hem de devlet yönetimini öğrenirdi. Bu şekilde başarılı padişahlar yetişmiştir.

İmam-Hatip 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden atabey olabilecek kişiler belirlenerek ilkökul 3. ve 4. sınıf kardeşlerine ağabeylik ve rehberlik yapmak üzere bir proje hazırlandı. Bu programla gerek atabey ağabeylerin gerek ilköğretim öğrencilerinin, camileri ve Kur'an kurslarını sevmeleri amaçlanmaktadır. Bu sebeple öğrenciler haftanın belirlenen gün ve saatinde kendilerine yakın Kur'an kursunda ya da camiye eğitimlerini almaktadırlar.

Atabey, rehberlik yapacakları öğrencilerin derse olan ilgilerini artırır ve sosyal yönden gelişimlerine katkıda bulunur. Atabeyler 5'er kişiden oluşan ilkökul 3 ve 4.sınıflara rehberlik yapar. Kız gruplarına kız, erkek gruplarına erkek atabey gönderilmektedir. Atabeylerimizin eğitim bursları müftülüğümüzce karşılanmaktadır.

Atabeyler, bu programda kendilerini geliştirmek zorundadır. Gençlerimiz sahip olduğu enerjiyi harekete geçirmek, vizyonlarını geliştirmek, mesleki alt yapılarını kuvvetlendirmek için din görevlilerimizle program yapmaktadırlar. Haftalık ezber ve kıraatlerini din görevlilerine sunmaktadırlar.

Dergimiz vasıtasıyla okuyucularımıza, din gönüllülerimize iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

Söyleşimizin başında "emanet" ve "sistem" kavramlarından bahsettik. Bu kavramları tekrar vurgulamak isterim. Bizler "emanet-gençlik" ve "sistem" anlayışını ilk kez Kepez ilçemizdeki camilerimizde hayata

geçirdik. Gençlerle olan faaliyetlerimiz bizleri mutlu edince Koordinatörlük aracılığı ile tüm şehrimize yayma imkânı bulduk.

İl Müftülüğümüzün bünyesinde hayata geçirilen koordinatörlük bizlere geniş bir bakış açısı kazandırdı. Müftülüklerimizde birbirinden bağımsız ve birbirinden habersiz gençlik çalışmalarının yürütüldüğüne şahit olduk. İstisare ve ortak akıl ile oluşturulan koordinasyon ile birlikte daha faal olmayı sağladık. Kısa bir sürede birçok yerde benzer faaliyetleri yapma imkânına ulaştık. Örneğin "gençlik ve iftar" faaliyetimizi merkez ve ilçelerimizde aynı anda ve benzer temalarla daha hızlı ve etkin bir şekilde hayata geçirdik. Gençlik temsilcisi arkadaşlarımızla 20 çocuk oyununu, tüm camilerimizde uygulayarak Gençlik Hizmetleri ve Spor Bakanlığı'nın kamp havasını bölgemize taşımış olduk. Okullarımızda "Alternatif Sunum" ile sistematik bir çalışma yaptık. Antalya'mızda binlerce gencimize ulaşmada hiç zorlanmadık.

Sonuç olarak, muhterem Başkanımızın bizlere belirlediği hedefler bellidir. Bunlara ulaşmak için planlı, sistematik ve üretken olarak çalışmak zorundayız. Faaliyetlerin takibinde ve netice almada "Gençlik Koordinatörlüğü" din görevlisi arkadaşlarımız için güzel bir sistemdir.

Bizlere gençlik faaliyetlerimizi, din görevlisi arkadaşlarımızla paylaşma imkânı verdiğiniz için teşekkür ediyoruz. ■

Antalya Kepez İlçesi Uzman Vaizi Mehmet Fatih Tunç, 1977 Antalya doğumlu. İlk, orta ve liseyi Antalya'da tamamladı. 1999'de SDÜ İlahiyat Fakültesini bitirdi. 2014'te aynı üniversitede din eğitimi alanında yüksek lisansı olan Tunç, hâlen Akdeniz Üniversitesinde doktora öğrencisidir.

KARANLIĞI AYDINLATAN DOSTLUK

M. Emin GÜRDAMUR

öremeyen, işite-
meyen ve aynı
zamanda konuşa-
mayan bir insanla
karşılaşsak onunla

nasıl iletişim kurabiliriz? Bunu hayal etmek bile zor. Böyle bir insanla kurulacak iletişimde bildik iletişim kanallarının hepsinin üzerinde, gönülden gönüle bir yolun kurulması elzem. Ankara'da 73 yaşındaki bir engelli ile din görevlisinin arasında 20 yıla yakındır devam eden iletişim, görenlere hem hayret veriyor hem de sevgi dilinin ne kadar güçlü imkânlarla kapı araladığını gösteriyor.

Ankara'nın Mamak ilçesindeki Seyit Hasan Camii imamı Mustafa Kütükçü'nün, görme, işitme ve konuşma engelli 73 yaşındaki İsmet Kabasakal ile aralarında geliştirdiği özel dil hem cuma hutbesini hem de İslam'ın diğer mesajlarını aktarmasına vesile oluyor.

İmam ve cemaat arasındaki bu iletişim, yakın zamanda cami cemaatından birisi tarafından sosyal medyada paylaşılmca gazeteler ve televizyonlar bu sıra dışı olayı görmek ve haberleştirmek için caminin yolunu tutmuşlar. Bu olaya benzer bir hikâye daha önce Helen Keller'in otobiyografik romanı Yaşadığım Dünya'da anlatılmış ve defalarca beyaz perdeye aktarılmıştı. Amerikan sinemasında Miracle Worker, Hint sinemasında Black, Türk sinemasında Benim Dünyam isimleriyle kurgulanan filmlerde sağır, kör ve dilsiz bir kızın, onu hayata dâhil etmeye kendini adayan

hocası ile arasında geçen dramatik hikâye esas alınır.

Mamak Seyit Hasan Camii'nde imam ile cemaati arasında kurulan iletişim, dostluğun ve adanmışlığın sadece filmlerde olmadığını herkese göstermiş oldu. Bu temasın mescitte olması manidar. Çünkü gözü ve kulağı aynı anda eşyaya kapanan ve fiziki varoluşu zedelenen bir insanı düşüğü karanlıktan çekip alacak saik şüphesiz ki metafizik bir akıntı olacaktı. Bir insanın külliye karanlıkta ve dehşetengiz bir sessizlik içinde kalması sağlıklı insanların kâmilan anlayabileceği bir hâl değildi. Bununla birlikte böylesi bir yalnızlık uçurumunda kişinin seslerden ve eşyadan arınan kalbi daha yüksek bir gerçekliğin boyunduruğu altına girmeye meftundur.

İmam Mustafa Kütükçü yaptığı şeyin cemaatle diyalog kurmanın bir parçası olduğunu söylüyor. İsmet Kabasakal'ın çok zeki biri olduğunu, bu dili ondan öğrendiğini, parmaklarla ve dokunuşlarla harfleri yazmayı zamanla kendisinin de seri bir şekil-

de kavradığını aktarıyor. Kütükçü, "Hz. Ali'nin 'Bana bir harf öğretmenin kırk yıl kölesi olurum' sözünü düstur edindim ve ona hizmet ettim. Aslında ona hizmet ederken din-i mübin-i İslam'a hizmet ettiğimi hep bildim." diyor. Cuma günleri namazın ardından onunla karşılıklı diz çöküp elleriyle geliştirdikleri iletişim sayesinde hutbeyi yeniden irat eden Kütükçü, "Ben bir din görevlisi olarak camiye kim gelirse ona yardımcı olmakla yükümlüyüm. O kişinin kullandığı işaret dilini bilmiyorum diye kenara çekilemem. Nasıl cemaatimi mağdur ederim? Çünkü o bana muhtaç. Kim anlatacak ona hutbeyi? Bu kişiyle direk benim iletişim kurmam gerekiyordu, hamdolsun da kurdum."

73 yaşındaki Kabasakal, küçük yaşta işitme yetisini, ardından da görme ve duyma yetilerini kaybetmiş ve eğitim için gittiği kurumlarda çokça zorluk yaşamış. Bu türlü bir iletişim yolunu kendisi keşfetmiş ve ailesinden bazı kimselere de öğretmiş. Ailesinden sonra en çok imam Kütükçü ile iletişim kuran Kabasakal, neredeyse bütün vakit namazlarını camide cemaatle kılıyor. İmam Kütükçü ile hasbihal ediyor, merak ettiklerini soruyor. Kütükçü tabiri caizse onun dünyaya açılan kapısı. Haberleri, dünyada olup bitenleri, memleket meselelerini ondan öğreniyor. Kütükçü ile Kabasakal'ın dostluğu, aynı dili konuştukları halde birbiriyle iletişim kuramayan milyonlarca insana kusursuz bir ders niteliğinde. Bu ders Mamak Seyit Hasan Camii'nde devam ediyor. ■

SURİYE’NİN NUR YÜZLÜ ÇOCUĞU

Esra ERKEN | Gölbaşı Toki Kur’an Kursu

Hayır ve bereket ayı, sevgi ve paylaşım ayı, halden anlama ve sabır ayı mübarek ramazanın ilk günleriydi. Yaz Kur’an kursları başlamış, zaman zaman 70 kişiyi bulan sınıfımla etkinliklerle dolu günler geçiriyor, “Gel bu yaz Kur’an’ı gönülüne yaz” diyerek yavrularımızın ruhunda hoş bir sada bırakmaya gayret ediyordum.

Mayıs ayında mezun olan hanım öğrencilerim yazın da Kur’an kursuna gelmek istiyor, Kur’an gönüllüleri olarak beni ve kursumuzu terk etmiyorlardı. Ders sonraları hanımlarla birlikte ramazan ayında “vakit iyilik vakti” deyip muhitemizde yaşayan gizli kalmış ihtiyaç sahiplerini tespit etmeye karar verdik.

Hemen iki sokak ötemizde bir apartmanın bodrum katına Suriyeli bir ailenin taşındığını öğrendim. Gidip tanışmak, hâlini hatırlarını sormak için acele ettim. Yolda giderken evin babasının Suriye’de iken üniversite hocası olduğunu, şimdi burada bir halı yıkama yerinde çalıştığını, ancak kötü muamele gördüğü için işten çıkmak zorunda kaldığını söylediler. Çok üzülüm. Hanımı da Arapça öğretmeniymiş vatanında iken. Savaşın ortasında çaresiz kalınca ülkemize sığınmışlar.

Elimizde erzaklar ve hediyelerle gittik, kapısını çaldık. Genç güler

yüzlü bir kadın, ürkek, mahcup, titrek gözlü 4 yaşlarında bir kız kapıyı açtılar. Getirdiğim gıdalara baktı, bazılarını aldı “diğerlerinden evde var bir başkasına lazım olur ben alamam.” dedi yarım yamalak Türkçesiyle. Allah’ım nasıl güzel bir gönüldü bu, bir lira aylık geliri olmayan birinin kenarda dursun bitince kullanırım demeyip bir başkasını düşünmesi... Evde ikin-

Nur, ister misin bizim okulumuza gelmeyi dediğimde, sevinçten çığlık atmaya başladı. “Evet, ben okul istiyorum, ne zaman?” dedi heyecanla. Hemen ne zaman diye sormasına hep birlikte gülüştük.

cisi olan her şeyimden utandım. Genç kadın evin her yerine kâğıtlar asmış, Türkçeyi kısa sürede öğrenmek için gayret ediyordu. Hayranlıkla karşıladım. Biz de Kur’an’ı anlamak için böyle çalışmalar yapmalıyız diye mırıldandım.

Küçük kız “Nur” eve misafir geldiği için olacak çok heyecanlıydı. Etrafında dönüyor beni seyrediyordu,

biraz Türkçe öğrenmiş, e tabii çok zeki ve cevval bir annenin kızı... Dil öğrensin diye her gün parka götürüyor ve diğer çocuklarla oynamasını destekliyormuş.

Ben Diyanet’in Ankara’daki ilk 4-6 yaş sınıflarından birini açmış ve minik yürekler doğru adresten 1. basamak Kur’an ve din eğitimlerini alsınlar diye 4-6 yaş eğitimine neredeyse tüm zamanımı infak etmişim.

Nur, kaç yaşındasın, dedim; “dööört” dedi. Evde vakit geçiriyor, hiçbir okula gitmiyordu. Birden annesine baktım “ister misiniz Nur benim öğrencim olsun!” dedim. Genç kadının gözleri parladı. Hiçbir şekilde eğitim masraflarını karşılamayacakları için okula göndermeyi düşünmemişler bile. Nur, ister misin bizim okulumuza gelmeyi dediğimde, sevinçten çığlık atmaya başladı. “Evet, ben okul istiyorum, ne zaman?” dedi heyecanla. Hemen ne zaman diye sormasına hep birlikte gülüştük.

“Yatacaz kalkacaz hemen yarın gelebilirsin” dedim. Annesi Arapça olarak tekrar söyledi.

Nur’un sevincini oradan oraya zıplayışını mutlulukla takip ettik. 1 saatlik ziyaretimde “Yani ben okula gidicem öyle mi” sorusunu belki 40 defa sormuştur. Her defasında, “evet sen artık okula gideceksin. Çantan olacak” dediğimde sevinçle

Temsili fotoğraf

sırtına dokunuyor, “pandiflerin olacak” dediğimde kikir kikir gülererek ayaklarına bakıyor, “renkli renkli sarı, kırmızı, mavi, pembe boya kalemlerin olacak” dediğimde odanın içinde bir kelebek gibi kanat çırpmaya başlıyordu. Hemen geri geliyor, “yani şimdi saat kaç, ben kaçta gelicem?” diye belki yirminci kez soruyor, ben de her defasında bıkmadan sabah 9’da geleceksin diyordum.

“Gece olacak, güneş batacak, hepimiz uyuyacağız, sabah olacak kuşlar uyanacak sen de uyanacaksın ve okulumuza geleceksin.” diye anlattığımda sanki ilk kez dinliyormuş gibi dikkatle hiçbir harfi kaçırmadan dinliyor, pencereden dışarı bakıyor, annesine koşuyor, “hadi uyuyalım benim uykum geldi” diyordu.

Sevinç neymiş o gün Nur’dan öğrendim. İnsan gerçekten sevinince

nasıl olurmuş Nur’da gördüm. Sevinmek de nimeti fark edip hakikaten şükretmektir emin oldum.

Ertesi gün Nur geldi, benim öğrencim oldu. Onu öğrenci olarak gördüğüm, küçük sandalyelerimizde elinde renkli boya kalemlerini tutarken ki sevincini seyrettiğim anı hayatım boyunca unutamam.

Çok kısa sürede düzgün Türkçe konuşmaya başladı, Kur’an-ı Kerim’i öğrendi. Namaz surelerini ezberledi. Birçok şiir öğrendi daha neler neler... Rutubetli, yüksek bir pencereden zar zor ışık alan bir evden çıkıp 4-6 yaş eğitimi almasına beni vesile kılan rabbime şükürler ettim.

Annesi de unutulmaz bir kadındı, her gün yürüyerek Nur’u bana getirdi. Kur’an kursumuzda vakit geçirdi. Sosyal kişiliğiyle herkesin sevgisini kazandı. O kursumuzda Türkçesini geliştirdi. Kursiyerlerimiz de Arapçaya ilgi duymaya başladılar. Hatta hayatlarında ilk kez Nur’un evine gidip Arapça derisi alıp bir şeyler öğrenenler oldu. Nur’un evinin ihtiyaçlarına da destek oldular.

Genç kadın ve eşi tevafuk olacak ya, bir gün yolda bir vatandaşla tanıştılar, onun vesilesiyle Nur’un annesi bir üniversiteye kabul edildi. Vatan doğduğu yer değil doğduğu yerdir demişler. Onlar da mülteci olup, hayata sıfırdan başlayıp, yalnızca Allah’a sığınmanın sonucunda ne büyük bereketlerle karşılaşabileceğinin canlı örneği oldular hatıramızda...

Ellerimi semaya açıp şöyle dua ettim: “Ey ikram etmeyi seven Allah’ım! Kur’an kursumuzun imkânlarını arttır, bizi de daima kutlu yolunda tasarruf eyle...” ■

ÖMER SEYFETTİN HİKÂYESİNDE MİLLET RUHU

Ömer Seyfettin'in çok da bilinmeyen, seçme hikâyelere de çok sık alınmayan bir hikâyesi var; Çanakkale'den Sonra. Bu hikâye, Çanakkale'de dirilişe geçen millet ruhunu veren en eşsiz eserlerden biridir. Vatan millet, bayrak sevgisini çok sık ele alan Ömer Seyfettin'in edebiyatımızda çok da işlenmemiş olan Çanakkale konulu bir hikâye yazmış olması, onun tam anlamıyla yerli bir yazar olduğunun göstergesidir.

Millî Mücadele döneminin edebiyata yansıyan yüzü, bir milletin var oluş mücadelesini anlatması açısından tarihin şeref levhası olarak işlenmesi gereken olmazsa olmaz bir değerimizdir. Sadece Millî Mücadele olarak da düşünmemek gerek. Tarihimizin herhangi bir noktasında yaşanmış bir kahramanlık mücadelesi varsa bunun emin ellerden geleceğe aktarılması için edebiyat en önemli kaynaklar arasında gelmektedir.

Çanakkale Cephesi'nde yedi düvele karşı verdiğimiz mücadele ve kahramanlık destanı bir milletin nasıl birlik ve beraberlik ruhuyla ayakta kalabildiğini gösteren bir dönüm noktasıdır. Aynı ülkü uğ-

runa bir milletin her karışından adeta fışkıran bir ruhla dirilen bir milletin destanıdır Çanakkale.

Edebiyat tarihimize baktığımız zaman Millî Mücadele döneminin şiir, hikâye ve romanlarda işlendiği birçok esere rastlıyoruz. Fakat Çanakkale Savaşı'nın öncesi ve sonrasıyla işlendiği eser sayısı birkaç eserin ötesine geçmiyor. Çanakkale dendiğinde akla ilk gelen; Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitlerine şiiridir. Savaşın yaşandığı dönemde bu derece etkili bir söyleyişle kaleme alınmış başka bir esere rastlamak ne yazık ki mümkün değil.

Yazar ve şairler savaş yıllarında kendi çizgilerini bozmadan aynı üslupla eserler vermeye devam ediyorlar. Ruhsal bunalımlar,

toplumsal değişimlerin toplum üzerindeki etkileri, yaşam mücadelelerinin kendilerinde bulduğu karşılık gibi konular üzerinde kalem oynatmaya devam ediyor yazar ve şairlerimiz.

Ömer Seyfettin, edebiyatımızın en millî hikâyecisidir. Fikri ve edebî anlamda bu duruşunu bozmayan, çalışmalarında millî ruhu yansıtan Ömer Seyfettin, yaşadığı toprakların ruhunu yansıtan bir edebiyat adamıdır. Kısa süren ömrüne sığdırdığı sayısız eserde göstermiştir ki yaşadığı toprakların yerli bir sesidir o.

Ömer Seyfettin'in toplumun neredeyse her kesimi tarafından bilinen eserleri vardır. Gerek ders kitaplarında yer alan hikâyeleri, gerekse elden ele dolaşan hikâye

kitapları onun çok okunur bir yazar olmasını sağlamıştır. Her ne kadar son yıllarda onun hikâyeleri akla ziyan sebeplerle ders kitaplarına giremiyor olsa da o günümüzde de en çok bilinen ve okunan yazarların başında gelir.

Ömer Seyfettin'in çok da bilinmeyen, seçme hikâyelere de çok sık alınmayan bir hikâyesi var; Çanakkale'den Sonra. Bu hikâye, Çanakkale'de dirilişe geçen millet ruhunu veren en eşsiz eserlerden biridir. Vatan millet, bayrak sevgisini çok sık ele alan Ömer Seyfettin'in edebiyatımızda çok da işlenmemiş olan Çanakkale konulu bir hikâye yazmış olması, onun tam anlamıyla yerli bir yazar olduğunun göstergesidir.

Çanakkale'den Sonra hikâyesini

okurken gözümüzde ve zihnimizde hemen 15 Temmuz manzaraları canlanıyor. Hikâye kahramanı, insanların birlik ve beraberlik içinde düşmanın karşısına çıkacağına çok da inanmamaktadır. Mağlubiyeti baştan kabul eden bir ruh haletine sahip olan kahraman, Çanakkale'de yedi düvele gücünü gösteren Türk milletinin azmini ve birliktelik ruhunu görünce hayata sınıksız tutunmaya karar verir. Öldü, bitti denen millet kendi küllerinden öyle bir doğrulur ki düşmanlar kaçacak delik ararlar.

Çanakkale'den Sonra hikâyesindeki şu ifadeler 15 Temmuz ruhuna da işaret ediyor; "Yüz binlerce asker sokakları, meydanları, kırları dolduruyordu. Bu düzen, bu ruh, bu ordu, bu millet birden bire ne-

reden doğmuştu? Anlayamıyordum."

Ömer Seyfettin, sadece Çanakkale'den Sonra hikâyesinde değil birçok eserinde vatan ve bayrak sevgisini kendine has üslubuyla incelikli olarak işlemiştir. Pembe İncili Kaptan'da milletinin onuru için malını mülkünü feda eden bir beyi, Forssa'da uzun yıllar sürgünde yaşayan ve bayrağı için yaşına aldırmadan cenk etmeyi arzulayan bir kaptanı, Topuz'da Türklerin kahramanlıklarını anlatmaktadır.

Ömer Seyfettin, hikâyeleri ile yerlilik kavramını tam anlamıyla karşılayan bir yazardır. Dil zevki ve millet ruhu gibi hassas noktaları ihmal etmeden verdiği eserler; her dem yenilenerek gönüllere nüfuz etmeye devam ediyor. ■

BİRLİK VE BERABERLİĞİMİZİN SEMBOLÜ: ÇANAKKALE ZAFERİ

Çanakkale Zaferi her üç evden ortalama bir şehidin verildiği, her ay 29 bin, her gün 976 ve her saat ortalama 40 Mehmetçüğümüzün şehit düştüğü, 1 metrekareye 6 bin merminin Mehmetçüğümüzün üzerine yağdığı; ama her türlü olumsuzluğa rağmen Mehmetçüğümüzün iman gücüyle ve al kanlarıyla kazandığı büyük bir zaferdir.

Yakın tarihimizin en önemli kahramanlık destanlarından biri de Çanakkale Zaferi'dir.

Bu zaferin milletimizin tarihinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu zafer, tarihimizin kırılma çizgisinde sarp bir virajdan milletimizin yüz aklıyla geçtiği en zorlu imtihanlardan biridir.

Çanakkale Zaferi, I. Dünya Savaşı'nda kahraman askerlerimizin cihanı hayrete düşüren bir iman ve kahramanlık destanıdır. Bu zafer, milletimizin iman ve azminin, millî birlik ve beraberliğinin metanet ve gücünün en açık bir göstergesidir. Edirne'den Hakkari'ye, Bursa'dan Diyarbakır'a, Balıkesir'den Siirt'e kadar bütün bir milletin evlatları yek vücut olup dini, vatani, bayrağı, bağımsızlığı, ırz ve namusu için emperyalist güçlere karşı büyük bir zafer kazanmışlardır. O günkü anneler yeni doğan çocuklarına bu zafer dolayısıyla Muzaffer (zafer kazanan), Gazanfer (kükremiş aslan), Cihangir (cihanı fetheden) ismini vermişlerdir.

Batılıların Haçlı seferlerinden beridir Müslüman varlığını yeryüzünden ebediyen silmek için kolladıkları tarihi fırsat, nihayet Çanakkale Savaşı'nda önlerine çıkmıştı. İngilizler ve Fransızlar, zafer için ken-

dilerinden o kadar emindiler ki "Hasta Adam" dedikleri Osmanlı Devleti'ni bu savaşta yenerek piknik yapmayı bile düşünmüşlerdi. İngiliz Bahriye Nazırı Winston Churchill (Çörçil): "Türkler mi? Bir elimizi arkamıza bağlar, diğer elimizle yener geçeriz onları." diye küçümsemişti.

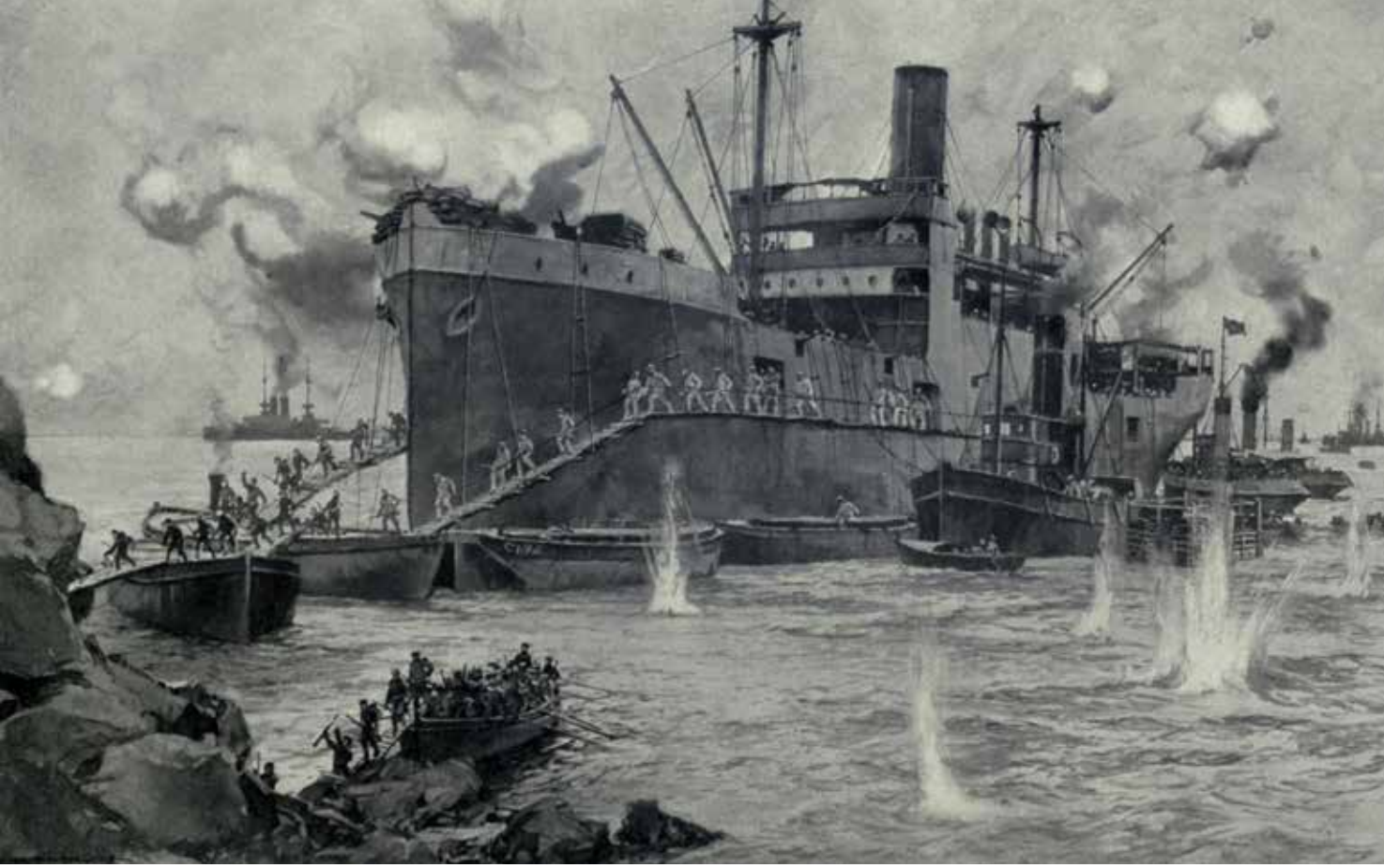
19 Şubat 1915'te İngiliz ve Fransız donanması Çanakkale Boğazı civarındaki tabyaları çok şiddetli bir şekilde topa tutmuşlarsa da kahraman Mehmetçüğümüz tarafından geri püskürtülmüştür. Bunun üzerine genel bir hücumla geçmeye karar veren İngiliz-Fransız müttefik donanması 18 Mart 1915'te çok şiddetli bir saldırıya geçip, tabyaları topa tuttuysa da bunda başarılı olamamıştır. Boğazda ilerleyen müttefik donanması Nusret mayın gemisinin bir gün önce döşediği mayınlara çarpmış, 7 zırhlısını ve pek çok yardımcı gemisini kaybetmiştir. Zayıfatı çok büyük olan düşman geri çekilmek zorunda kalmıştır. (Zekeriya Kurşun, "Çanakkale Muharebeleri", Diyanet İslâm Ansk., C. 8, TDV Yay., İstanbul 1993, s. 206; Komisyon, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 12, Çağ Yay., İstanbul 1989, s. 186-189.)

Denizde başarılı olamayacağını anlayan düşman, kara savaşlarını başlatmışsa da Müslüman Türk ordusu tarafından Arıburnu'nda, Conkbayırı'nda, Anafartalar'da, Ko-

caçimen'de ve daha birçok yerde durdurularak geri püskürtülmüştür. Böylece düşman, denizde olduğu gibi karada da büyük bir kayba uğramıştır. Kahraman Mehmetçüğümüz tarafından tarihe altın harflerle yazılarak "Çanakkale'nin Geçilmez" olduğu bütün dünyaya ispat edilmiştir. (İbrahim Artuç, 1915 Çanakkale Savaşı, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1992, s. 109; Komisyon, age. s. 189.)

Bu zafer, Yüce Rabbimizin: "Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın." (Bakara, 2/190.) emrine uyarak, bir düğüne gider gibi her türlü tehlikeyi göze alıp düşmana galip gelen kahraman askerlerimizin destanıdır. Bu büyük zaferin kazanılmasında Müslüman Türk Milletinin ve ordusunun üstün iman gücünün, vatan sevgisinin ve üstün fedakârlık duygusunun çok büyük rolü olmuştur.

Müttefikimiz olan Almanların komutanı Liman Von Sanders hatıralarında şöyle anlatıyor: "Türk askerlerinin çoğunun üstü başı perişan. Çoğu aç ve susuz, nebati yağda haşlanmış bulgur yiyor. Taş üzerinde yatıyor, güneşe, fırtınalara, soğuğa, yağmura karşı korunmasız siperlerde çamur ve toz içinde günler geçiriyor, fakat dünyanın bütün vasıta ve imkânlarına sahip düşmanlarıyla aslanlar gibi dövüşüyorlardı. Şüphe yok ki bunda iman duygusunun ve

İngiliz zırhlısı 'River Clyde'nin Seddülbahir çıkarması.

vatan sevgisinin rolü çok büyük. Düşmanları da onlara hayrandı. Aylarca süren silah arkadaşlığımız döneminde, kendisini öldürmeye, vatanını elinden almaya gelenlere karşı hiçbir gaddarlıklarını görmedim. Yaralı düşmanlarını sırtlarında siperlerine getiriyor, sargı bezi olmadığı zaman, yedeği bulunmayan gömleklerini yırtarak onların yaralarını sarıyorlardı.” (Mehmet İhsan Gençcan, age. s. 92.)

Çanakkale’de savaşların şiddetlenmesi üzerine çağrı yapılmış, Anadolu’nun farklı yerlerinden lise öğrencileri gönüllü olarak savaşa katılmaya başlamıştı. İstanbul’daki Galatasaray, Vefa, Kabataş ve İstanbul Lisesi öğrencileri cepheye

ilk ulaşanlardandı. Kısa süre içinde Balıkesir, Bursa, Edirne, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kütahya, Konya, Denizli, Erzurum ve Sivas’tan 15-16 yaşında, ülkenin eğitimli, gencecik insanları cephedeki yerlerini almışlardı. Pek çoğu şehit oldu, geri dönmedi. Hayallerini bıraktıkları okullardan iki yıl boyunca mezun olan öğrenci sayısı 4-5’i aşmadı. Çocuk kahramanların eğitim gördükleri okullar, o yıllarda ya hiç mezun veremedi ya da çok az sayıda öğrenciyi mezun edebildi. Ayrıca tıbbiyeli, harbiyeli, mülkiyeli binlerce üniversiteli gencimizin çok önemli rolü olmuş, yaklaşık yüz bin gencimiz bu savaşta şehit olmuştur.

Çanakkale Zaferi her üç evden ortalama bir şehidin verildiği, her ay 29 bin, her gün 976 ve her saat ortalama 40 Mehmetçüğimizin şehit düştüğü, 1 metrekareye 6 bin merminin Mehmetçüğimizin üzerine yağdığı; ama her türlü olumsuzluğa rağmen Mehmetçüğimizin iman gücüyle ve al kanlarıyla kazandığı büyük bir zaferdir.

Bugün de her zamankinden daha çok aynı ruha, inanca ve duyguya ihtiyacımız var. Çanakkale’de şahlanan ruh, milletimizin inanç ve mayasını oluşturan ruhtur. Yeni nesillerimizi bu yüce duygularla yetiştirmeli, atalarımızın emanetini genç nesillere doğru bir şekilde aktarabilmeliyiz. ■

BİR İSTANBUL FATİHA'SI

Bir İstanbul Fatih-ha'sı. Gezdik, gördük, hesap ettik. İstanbul'da metre kareye kaç Fatiha düşüyor dersiniz? Bu cümle, Evliya Çelebi tasvirleri gibi oldukça mübalağalı gelebilir. O hâlde İstanbul'u sur içine, Fatih'a'yı da kilometre kareye göre ölçelim biz de.

Divan şairi Nedim'e "Bu şehri İstanbul ki bî-misl ü bahâdır / Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedadır", Orhan Veli'ye ise "İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı" dedirten bu kutlu şehir, daha nice saire, sanatkâra yâr oldu, yâren oldu, en çok da ilham oldu. Adına şiirler yazıldı, şarkılar bestelendi, methiyeler dizildi. Kadın ve erkek, niceleri gönlünü kapırdı bu afet-i devrana. Gönlü şehre meftun gönül erenleri, son nefeslerini şehrin kucagında verdiler. Şimdi Allah dostu dediğimiz Anadolu erenlerinden tutun

da, uzak diyarlardan gelen gezgin dervişlere kadar pek çok zat, bu şehrin koynunda, kıyam edecekleri, velisi oldukları Rab'lerine kavuşacakları günü bekliyorlar.

Şöyle kısacık bir şehir turu yapmaya kalktığınızda dâhi, tabii tercihiniz tarihî mekânlardan yana ise, elleriniz sık sık semaya açılacak, Fatihalar ardı ardına gelecektir.

Eyüp Sultan'sız bir İstanbul gezisi düşünülebilir mi? Elbette ki hayır ama biz bu kutlu mekânı sona sakladık.

Edirnekapı'dan girince şehre, sağda Mihrimah Camii tüm güzelliği ile mütebessim karşılar bizi. Bir Fatiha gönderirsiniz ki Sinan'a, daha âmin deyivermeden sizi huzuruna davet eder gönüller cerrahı Nureddin Cerrahi. Karagümrük'te bulunan tekkenin haziresi, sahibü'l-divan gönül erenleri ile doludur. Üç beş Fatihalık soluklanmak gerekir Ka-

ragümrük'te. Ardından şöyle caddeden değil de ara sokaklardan devam ederseniz eğer, Atik Ali Camii'nde öğle ezanları çoktan okunmaya başlamış olacaktır. Ebu'l-Feth Fatih Sultan Mehmet, adını taşıyan Fatih Camii'nin yanı başındaki türbede, bir cihan padişahı olarak bir cihan şehrinin koynunda yatmaktadır. Hemen karşısında âlimler, arifler, devlet erkânından zevat, şehrin kalbinde, o kalbin her bir atışını bize duyurarak verilecek son nefesi beklerler. Şehrin sultanının çevresi, sokakların sultanları kedilerle dolup taşar. Ne koşuşturan çocuklar, ne serin bir köşeye çekilmiş Zâkirler, ne de nafakasının peşine düşmüş baloncuklar eksik olmaz avluda. Okunan aşırıların da Fatihaların da ardı arkası gelmez Fatih'te.

Saraçhaneye çıkıp su kemerlerini aştığımızda, hemen solunuzda Mehmet Tokadi Hazretleri bulunur. Zeyrek yokuşunun değerli mi-

safiri, mezarının yol üzeri, uğrak yeri bir mahalde olmasını istemiştir. Viranelere, harabelere defnolunmayı vasiyet etmiş. Bir şehir efsanesi dolaşmış dilden dile. Hazretin mezarını ziyaret, öyle kolay kolay kimselere nasip olmazmış. Nasibi olan da muradından ayrı kalmamış. Böyle bir ziyaretten nasipdar olmayı kim istemez. Eller açılır elbet. Fatiha'lar okunur elbet. Ardi ardına dualar edilir. Niyazlar sıralanır elbet.

Güzergâhınız Eminönü'dür. Haliç'in kesif kokusunu içimize çeke ilerlerken, çarşıdaki bakır kapacakların üzerinde güneşin ışıkları dans eder. Hatip Zakir Hasan Efendi'ye de bir Fatiha okuyunca tarihî Eminönü balıkçılarında soluklanmayı hak etmişsiniz demektir. Balık

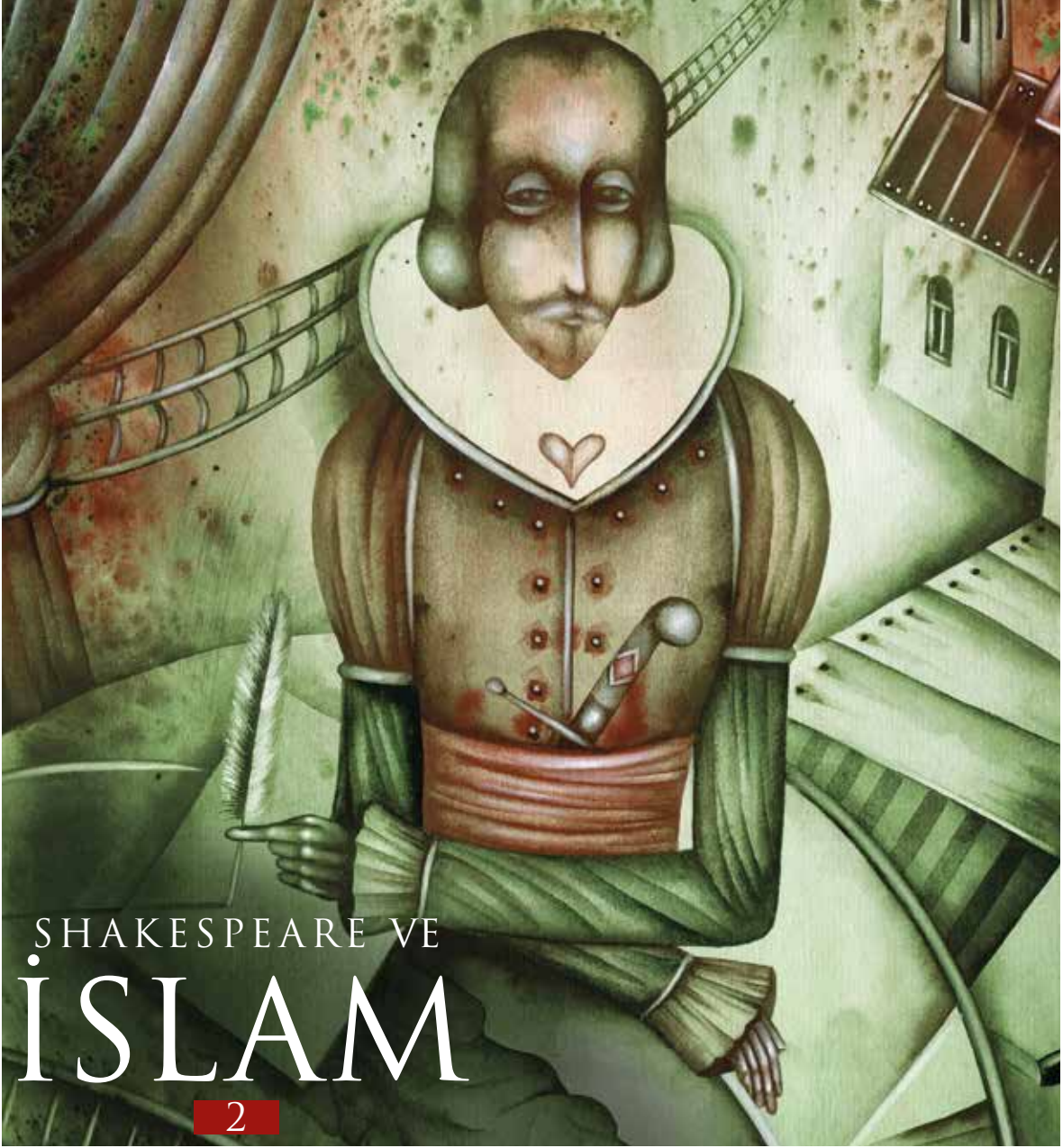
ekmek ve turşu suyu olmadan geçilmez Eminönü. Fatih Camii için kediler ne ise Eminönü Yeni Camii için de kuşlar odur. Kuşlar deyince Beyazıt Meydanı ve ünlü Beyazıt Camii'ni anmadan olmaz. Ancak ikinci ezanı da yaklaştı sayılır. Cami Fatiha'larıyla buluşma vaktidir. Eminönü'nden ayrılmadan Hasan Ünsi Hazretleri için de bir Fatiha göndermeli dilimizden göklere.

Vakti müsait olanları Galata Köprüsü'nün ardında bekleyen Allah dostları vardır. Galata Mevlevihane'sinin bahçesinde metfun İsmail Ankaravi ve Şeyh Galip Dede Fatiha'larını beklemektedirler. Hazirede yatan diğer zevatı da unutmamak gerekir. Gitmişken Mevlevihane gezilse, içerisinde yatan hazerata da Fatiha okunsa fena mı olur?

Eyüp Sultan'a kavuşma zamanı gelmiştir artık. Altın Boynuz'un incisi Halit bin Zeyt'i anlatmaya benim kelimelerim kifayetsiz kalır. Eminönü'nde bıraktığınız kuşların eşi dostu, Fatih'te eteklerinize sarılan kedilerin hısım akrabası bu kutlu mekânı mesken tutmuştur. Bir tarafta misk kokan çarşıları, bir kenarda tarihi konakları, ardında sakladığı kabristanı ile kaç Fatiha'nıza talip olur ki bu güzel mekân.

Bir İstanbul Fatiha'sı. Gezdik, gördük, hesap ettik. İstanbul'da metre kareye kaç Fatiha düşüyor dersiniz? Bu cümle, Evliya Çelebi tasvirleri gibi oldukça mübalağalı gelebilir. O hâlde İstanbul'u sur içine, Fatiha'yı da kilometre kareye göre ölçelim biz de. ■

SHAKESPEARE VE İSLAM

2

Geçtiğimiz ay Shakespeare'in eserlerindeki Türk-İslam algısını konuşmaya başlamıştık. V. Henry'ye bile yansıyan İstanbul'un fethinin etkisinden ve Macbeth'deki "Türk burnu"ndan bahsetmiştik. Bu ay kaldığımız yerden, diğer

oyunlardan örneklerle devam ediyoruz...

İlk önce bir komediye bakalım. Windsor'un Şen Kadınları adlı oyunda Pistol adlı karakter, Falstaff adlı bir başkasının kötü bir davranışına, "Alçak Frikyalı Türk!" diyerek tepki verir. Falstaff'ın bir başka özelliği de

kadınlara karşı önyargılarıdır ki bu da Shakespeare'in sıkça dillendirdiği başka bir hastalık. Shakespeare'deki kadın imgesi de başlı başına bir analizi hak eden ayrı bir mesele ve bunu da pek çok edebiyat eleştirmeni yıllardır dile getiriyor.

"Alçak Türk!" ifadesinde artık Türk

ifadesinin kendi başına bir hakaret yolu olduğunu görüyoruz. Ama bunun için kendimizi fazla yormayalım, çünkü önümüzde çok daha açık seçik bir örnek var. Edebiyat tarihinin belki de en sinsi karakteri olarak bilinen, Othello'daki Iago, bir keresinde kendini savunurken;

“Gerçekten doğru söylüyorum, yoksa Türk olayım!”

gibi çevrilebilecek bir laf eder. Hani bizde sokak ağzında, “Allah belamı versin ki...” gibi bir argo vardır. “Yalan söylüyorsam kör olayım!” da başka bir örnek. İşte aynen onun gibi, Iago, yemininde “Allah beni çarpsın!” yerine “Allah beni Türk etsin!” diyor. Dilimizdeki Shakespeare çevirilerinde bunun “Yalan söylüyorsam sünnet etsinler beni!” şeklinde bulunduğunu da ekleyelim.

Yine aynı oyunda birbiriyle öldürmesi kavgaya eden iki adamına Othello;

“Neden kavga ediyorsunuz,

Türk oldunuz da mı bu kadar barbarsınız?!” diyerek çıkışır. Zira Shakespeare'in dünyasında barbarlığın yolu Türk olmaktan geçer! Vahşiliğin ve kabalığın adıdır Türklük bu oyunlarda.

Şimdi şu “Türk olmak” meselesine eğileceğiz. Bu yazının mihenk noktalarından biri de burası. Ama önce bir iki örnek daha...

Hamlet, sırdaşı Horatio'ya içini dökerken;

“Talihim Türk olursa...

...Bir tiyatro kumpanyası alır mı beni?” mealinde bir şeyler geveler. Burada kilit nokta “talihin Türk olması.”

Kuru Gürültü adlı komedide ise Margaret, Beatrice'e;

“Eğer Türk olmadıysan,

hiç kimseye güvenme...” gibisinden saçma bir laf daha eder.

Bu örneklerin hepsinde de “Türk olmak” veya “Türk'e dönmek,” talihsizliğe, kötü şansa, barbarlığa ya da vahşete işarettir.

Aslında buradaki ifadenin aslı “turned Turk”tür, ama “Türk döndüsü”

Batı dünyasının çoğu Müslümanlığı Türkler üzerinden tanıdıkları için Türklük İslam'la eşanlamlı hâle gelmiştir. İslam medeniyetini Osmanlı İmparatorluğu üzerinden gören ve yaşayan onlarca Batılı millet için Türk eşittir Müslüman'dır. Yani onlar Araplara da, İranlılara da “Müslüman” derken “Türk” diyorlardı!

demek biraz garip duruyor. İfade, geçtiği yere göre, eski Türkçedeki “mühtedi” anlamına da gelir; yani, başka bir dinden geçerek, İslam'ı kabul eden kişilere verilen sıfat. Ama Shakespeare, hiçbir oyununda Müslüman ya da İslam kelimesini kullanmıyor. Bunun yerine “Türk”ü kullanıyor. İşte zurnanın zırt dediği yer de burası. Bunu iyi dinleyin: Sadece Shakespeare için değil, o dönemki pek çok Batılı için “Türk” demek “Müslüman” demektir. İngilizler dâhil, Batı dünyasının çoğu

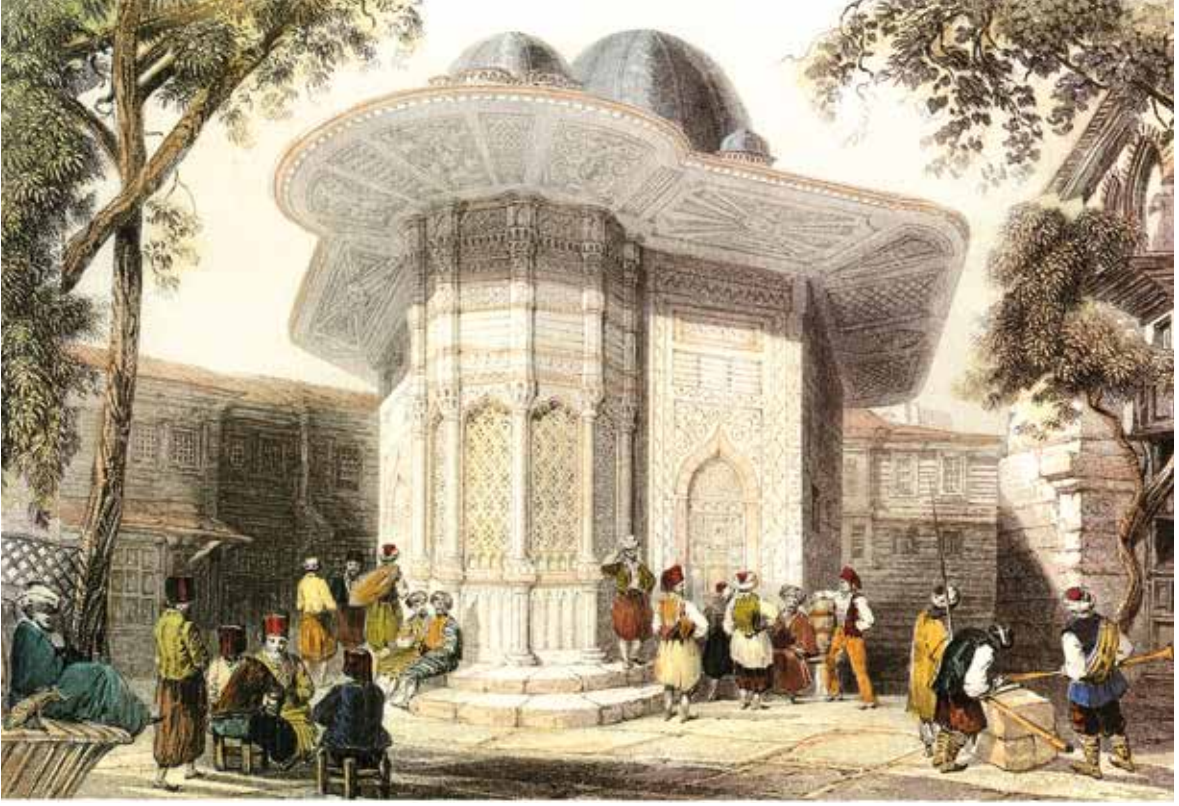
Müslümanlığı Türkler üzerinden tanıdıkları için Türklük İslam'la eşanlamlı hâle gelmiştir. İslam medeniyetini Osmanlı İmparatorluğu üzerinden gören ve yaşayan onlarca Batılı millet için Türk eşittir Müslüman'dır. Yani onlar Araplara da, İranlılara da “Müslüman” derken “Türk” diyorlardı!

Aslında yukarıda sıraladığımız örneklerle bir de bu açıdan bakmak lazım, yani aslında Shakespeare'in karakterleri hakaret anlamında “Türk” derken, “Müslüman;” “Türk olan” derken de “Müslüman olan” insanları kastediyorlar. İnsan ırkını değiştiremez, ama inançlarını değiştirebilir, bu yüzden de “Türk olmak” veya “Türk'e dönmek,” her ne kadar mantıksız görünse de yukarıdaki bilgi ışığında elimizdeki en mantıklı ifade olarak kalıyor.

Shakespeare'in bunu oyunlarında başka hiçbir açıklama yapmaksızın kullanması da şunu gösteriyor ki, oyunu izleyenler “Türk olmanın” yani “Türkleşme”nin Müslüman demek olduğunu şıp diye anlıyor. Yani İngilizcede o dönemde “Türk olmak” veya “Türk'e dönmek” şeklinde çevrilebilecek ifade dile yerleşmiş. Dileyenler açsınlar büyük İngilizce sözlükleri baksınlar, o dönemde ve sonrasında dil dağarcığında olan bir ifade. Bu kelimenin anlattığı vakıya eğer defalarca kez vuku bulmasaydı, bu ifade bu şekilde dile yerleşir miydi?

Hiçbir şey değilse bile, bu “Türk olmak” ifadeleri Shakespeare'deki Türk saplantısını, daha doğrusu Türkler karşısındaki aşağılık kompleksini ortaya koymaya yeter.

Peki, Shakespeare neden işi gücü bırakıp Türkleri böylesine kötü görmeyi tercih etmiş?

İşte burada gerçeklik ve kurgu arasındaki o büyük uçurumla karşı karşıya geliyoruz. Ya da söylemle gerçeklik arasındaki tezata. Ve burada Shakespeare hiç de yalnız değil. Ortak olduğu, desteklediği ve propagandasını yaptığı dilin asıl mimarları yazarlar ya da sanatçılar değil kilisenin ta kendisi!

Bir dünya düşünün ki, kilise sabah-tan akşama kadar Hristiyanlığın tek kurtuluş yolu olduğunu, diğer “sapkın” dinsizlerin (çoğunlukla Müslümanlar ve Yahudiler kastedilir) bu dünyada ve diğerinde bedbaht olacaklarını, Yüce İsa’nın orduları karşısında yenilgiye mahkûm olduklarını haykırsın dursun. Gece gündüz Müslümanları “barbar,” “şehvet düşkünü,” “vahşi,” “sapkın” olarak tanımlasın, medeniyetten yoksun güruhlar olarak anlatsın dursun. Sonra da bir elçi çıksın gitsin İstanbul’a ve o zamana ka-

Bir dünya düşünün ki, kilise sabahtan akşama kadar Hristiyanlığın tek kurtuluş yolu olduğunu, diğer “sapkın” dinsizlerin (çoğunlukla Müslümanlar ve Yahudiler kastedilir) bu dünyada ve diğerinde bedbaht olacaklarını, Yüce İsa’nın orduları karşısında yenilgiye mahkûm olduklarını haykırsın dursun. Gece gündüz Müslümanları “barbar,” “şehvet düşkünü,” “vahşi,” “sapkın” olarak tanımlasın, medeniyetten yoksun güruhlar olarak anlatsın dursun.

dar gördüğü en temiz sokakları, en bilgili diplomatları, en güzel evleri görsün. Ya da bir tüccar mal almak için gittiği İstanbul’da ticaret yaptığı en dürüst işadamlarını, en ahlaklı çalışanları tanınsın. Bu adamlar, “Bu işte bir terslik var,” demezler mi? Ya da kilisenin, Hristiyanlar karşısında yenilmeye mahkûmlar dedikleri Müslüman orduları İstanbul’u fethetsin, İtalya topuğuna dayansın ve o zamanki bilinen dünyanın en merkezi noktasına, üç kıtada, yedi denizde hâkim olsun!

Sonra bu sözde barbar, koca burunlu Türkler gelsinler Londra limanlarında, İngilizlerin daha önce hiç

tatmadığı baharatları, yiyecekleri, ipeklileri, halıları satışa sunsunlar, Türk diplomatlar, elçiler ve devlet adamları giyim kuşamlarıyla, hareketleriyle, konuşmalarıyla büyük beğeni toplansınlar. Olacak iş mi?

Ama oldu ve kilise söylemi battıkça battı; battıkça da dozunu ve agresifliğini arttırdı. Kendine yeni ortaklar buldu. İşte Shakespeare tiyatrosu da bu ortaklardan en önde geleni oldu. Shakespeare’in Globe’u hem kısa vadede hem de uzun zaman boyunca Batı’nın etkili propaganda çarklarından biri hâline geldi.

Bazıları, tiyatroya bu kadar önem atfetmek doğru değil, deyip geç-

bilir. Belki bugün tiyatrosu için bu geçerli olabilir. Ancak, on yedinci yüzyıl İngiliz tiyatrosu demek, bugünün Hollywood sineması demektir. Bugünün insanı bunu ancak bu şekilde anlayabilir. Zira bugün tiyatro belirli bir elit kesimin marjinal tercihi hâline gelmiş durumda. O zamanlar ise yediden yetmişe her kesim Globe'u dolduruyordu. Sadece 1 Penny'ye bir oyun izleyebiliyordunuz. Aristokratlar için ayrılmış bazı üst kısımlar hariç, oturacak yer yoktu ve oyun ayakta izlenirdi. Yani tiyatro deyince, günümüz elit tiyatrosu aklınıza gelmesin. Sahne önünde bir guruh hayal edin ki, sıkış tıkış, yeri geliyor biri burnunu sümkürüyor elini üstüne siliyor, bir diğeri çamurların içinde kendine yer arıyor, öbürü sahneyi daha iyi görebilmek için yanındakine bir dirsek atıyor... Öylesi bir karmaşa. Zaten Shakespeare'in kullandığı dildeki argoların, küfürlerin ve bel altı esprilerin sıklığına baktığımızda izleyenlerin seviyesi hakkında da çok rahat bilgi sahibi olabiliyorsunuz.

Toplum üzerindeki böylesi bir etki de Shakespeare'in döneminin belki de en büyük propaganda aracı olduğu gerçeğini ortaya çıkarıyor. Nasıl ki günümüzdeki Hollywood filmlerindeki terörist Müslümanlarla, dünyadaki milyonlarca Müslümanın hayatları arasında tam bir tezat var, işte o gün de Shakespeare'in oyunlarındaki Müslüman imgesi ile dönemin İslam medeniyetleri arasında dağ kadar fark vardı.

Tüm bunlara rağmen, İngilizlerin belirli bir kısmı, özellikle seyyahlar ve diplomatlar Müslümanları sahneden değil, gerçek hayattan tanıyorlar ve seviyorlardı. Evet, işin bir de böyle bir yanı var. İngiliz tüccarlar Müslümanlarla tavla oynuyorlar, zengin aristokratlar Türkiye'den kumaş ve kaftan sipa-

rişleri veriyorlardı. Hatta ve hatta Katolik Avrupa'dan farklı olarak, İngilizler Protestanlığı seçmişlerdi ve Katoliklere tam bir düşman gözüyle bakarken Müslümanlara daha toleranslı yaklaşırlardı. O dönemde Protestan İngilizler, Katolik Fransızlara kız vermezken, Müslümanlarla dinler-arası evliliğe müsaade edebiliyorlardı! Limanlarına gelen Katolikleri taşlarlarken, Müslüman denizcilerin getirdiklerini görmek için merakla gemilere akın ediyorlardı. Müslüman Osmanlı ve Protestan İngiliz Krallığı arasındaki bağlar, pratik ve politik açıdan da üst düzeydeydi. Bu hem İngilizler hem de Osmanlılar için tam bir kazan-kazan politikasıydı çünkü.

Shakespeare burada üç kere suçlu. Nasıl mı? Şöyle: Bir, Shakespeare Orta Çağ Hristiyan toplumlarına özgü Müslüman nefretini hiçbir aydın ve yazar sorumluluğuna tabii tutmadan olduğu gibi aktarıyor. (Ha eğer dersiniz ki, canım 17'inci yüzyıldaki bir oyun yazarından aydın olmasını nasıl beklersin? Tamam, ama o zaman Shakespeare, çağının çok önündeydi, müthiş bir hümanistti falan yollu söylemleri de unutul!) İki, Shakespeare toplumda Müslümanlar hakkında olumlu ya da olumsuz bir şey bilmeyenlere İslam nefretini yayıyor. Ve üç ki bu en önemlisi, toplumdaki İslam sempatisini ve bilinirliğini tersine çevirmeye çalışıyor. Hristiyanlar Shakespeare yoluyla âdeti sahada yenededikleri Türkleri sahnede alt etmeye çalışıyorlar. Yazın bu cümleyi bir yere: Batı dünyası asırlardır sahada alt edemediği İslam'ı hep sahnede, sayfada ve beyaz perde de yenmeye çalışmıştır.

Hülasa edelim: Biz Shakespeare'in dehasına, sanatçılığına, teatral kabiliyetlerine veya kurgusuna laf etmiyoruz. Edebiyatı anlamak nasıl ki

körü körüne övgü değilse, körü körüne yergi de değildir! Ama Shakespeare'in Müslümanları resmedişini ve İslam'ı algılama ve sunma şeklini, evet, eleştiriyoruz. Oyunlarındaki üç düzine örnek bize gösteriyor ki, Shakespeare hiç istisnasız Türkleri ötekileştiriyor ve İslam'a karşı bir kin sergiliyor. Bu, kısmen onun içinde bulunduğu toplumun değer yargılarının da bir sonucu. Ama unutmayalım ki, sanatçılar değer yargılarına sadece ayna olmazlar, onları bir fiil oluşturma ve değiştirme yetisine de sahiptirler. Bazıları yine diyerek ki, bu, Shakespeare'in büyüklüğünden bir şey götürür mü? O eserlerdeki aşkın gücü, iktidar hırsı gibi onca evrensel ve zamanlar ötesi temayı çöpe mi atacağız? Elbette hayır. Romeo ve Juliet yine büyük bir aşk hikâyesidir, Hamlet yine insanı anlatır, ya da Kral Lear iktidar ve hırs üzerine mühim gerçekleri yüzümüze vurur... Öte taraftan, Shakespeare'in İslam'a bakışını anlamak, Batı'nın Doğu'ya bakışını anlamaktır. Bu Doğu-Batı ikilemi dediğimiz şeyin sırrını çözmek ise yaşadığımız dünyayı anlamaktır. Bu da bizim kendimizi konumlandırmamıza, kendimizi anlamamıza, daha doğrusu kendimize gelmemize yardımcı olur. ■

İz sürenlere...

Shakespeare'in Doğu ve Müslümanlar ile olan ilişkisini ele alan ilk araştırmacı elbette ben değilim. Daniel Vitkus, Nabil Matar ve Gerald MacLean geçtiğimiz on yılda bu işe ciddi anlamda eğilmeye başlayan isimlerdir.

Yıllardır bir İngiliz edebiyatçısı olarak Osmanlı tarihi romanları yazmam arasındaki sırrı çözemeyenler için zannederim bu yazı güzel bir anahtar olacaktır.

İBADET-AHLAK İLİŞKİSİ

Dr. Muhammet Ali ASAR | DİB Atama II Daire Başkanı

Allah Rasulü'nün yanına bir gün elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah ve yolcuya da benzemeyen bir adam geldi. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanına oturdu; dizlerini onun dizine dayayıp ellerini de dizlerinin üzerine koydu. Hz. Peygamber'in arkadaşları arasında onu tanıyan da yoktu. Sonra da, "Ey Muhammed! Bana İslam'ı anlat." dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü şöyle buyurdu: "İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmen; namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer gücün yetiyorsa hacı yerine getirmendir." Bu sözler üzerine adam, "Doğru söyledin" dedi. Oradakiler, adamın hem soru sorup hem de onu tasdik etmesine şaşırdılar. Sonra, "Bana imanı anlat." dedi. O da, "İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve iyisi ve kötüsüyle kadere inanmandır." şeklinde karşılık verdi. Adam yine, "Doğru söyledin" deyip, peşinden "Bana ihsanı anlat." dedi. O da şöyle söyledi: "İhsan, Allah'ı görüyor gibi ibadet etmendir. Çünkü sen O'nu görmeden de O seni görmektedir." Daha sonra adam, "Bana kıyameti anlat." dediğinde, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Bu konuda kendisine soru sorulan kimse, soruyu sorandan daha bilgili değildir." dedi. Adam, "Öyleyse bana onun alametlerini söyle." deyince, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Cariyenin efendisini doğurması ve yalın ayak, çıplak, fakir sürü çobanlarının yüksek binaları yapma-

da yarıştıklarını görmendir." dedi. Sonra adam gitti. Bir süre sonra Hz. Peygamber o kişinin Cebrail (a.s.) olduğunu ve onlara dinlerini öğretmeye geldiğini söyledi. (Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1.)

Hadis kitaplarının iman bölümlerinin hemen hepsinde yer alan bu meşhur hadiste Sevgili Peygamberimiz iman, ibadet ve ihsan ilişkisini ortaya koymuştur. Bu noktada ibadet-ihsan ilişkisi konumuzun nirengi noktasını oluşturmaktadır. Yukarıdaki rivayette Allah Rasulü'nün Cebrail'in (a.s.) İslam nedir? sorusuna verdiği, kelime-i şehadetle başlayıp hac ile bitirdiği cevabı İslam'ın dört temel formel ibadetinden bahsetmektedir. Bu noktada İslami literatürde ibadetin biri özel, diğeri genel olmak üzere iki anlamı vardır. Özel anlamda ibadet mükellefin yaratanına karşı saygı ve boyun eğmesini simgeleyen, Allah ve Rasulü tarafından yapılması istenen belirli davranış biçimleridir. Genel anlamda ibadet, mükellefin Allah'a karşı duyduğu saygı ve sevginin sonucu olarak O'nun rızasına uygun davranma çabasını ve bu şekilde yapılan iradi davranışları ifade eder. Böylece tamamen dinî olan görevlerden başka kişilerin Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yaptığı her fiil de ibadet olarak nitelendirilir ve ödüllendirilir. Bu amaçla fert ve toplum yararına gerçekleştirilen her olumlu davranış dinî ve manevi bir anlam kazanır. (Koca, Ferhat, İbadet, DİA, XIX, 240.) İslam'da farz veya nafil bir ibadetin yapılmasından haram bir fiili işlemekten sakınmaya, Allah'ın buyruk ve yasaklarına

uygun biçimde dünyadaki ihtiyaçları karşılamak için yapılan faaliyetlere kadar ilahî iradeye uygunluk niyeti ile bütünleşen bütün ameller geniş manada ibadet kavramının kapsamında sayılmıştır. Diğer bir anlamıyla ilahî emir ve yasaklara riayet ederek ve Allah'ın rızasını kazanma niyeti ile günlük ihtiyaçlarını karşılamak, ailesinin nafakasını temine çalışmak, toplumun kalkınmasına katkıda bulunmak için çaba sarf etmek de ibadet olarak telakki edilir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz'in (s.a.s.): "Vücuttaki bütün eklemler için her gün sadaka vermek gerekir. Bineğine binmek isteyen kişiye yardım etmek veya yükünü bineğine koyuvermek sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaza giderken atılan her adım sadakadır. Yolunu kaybetmiş kimseye yol göstermek sadakadır." (Buhari, Cihad, 72.) sözü bu telakkinin en güzel örneklerindendir. Hatta bu yönde bir niyeti olduğu hâlde kişinin elinde olamayan sebeplerle yapmak istediği iyi/faydalı bir işi gerçekleştirememesi de övgüye ve mükâfata değer bulunmuştur. (Dönmez, İbrahim Kafi, "Amel", İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşam Ansiklopedisi, I, 129. İFAV yay, İstanbul 1997.) Bu bağlamda Rasulüallah'ın (s.a.s.) şu sözü dikkat çekicidir. "İzzet ve celal sahibi Allah şöyle buyurmuştur: Kulum iyi bir iş yapmayı içinden geçirir de yapmazsa ona bir iyilik (sevap) yazarım. Ama onu yaparsa on kattan yedi yüz kata kadar iyilik (sevap) yazarım." (Müslim, İman, 204; Buhari, Rikâk, 31.) Görüldüğü üzere burada asıl olan niyettir. Çünkü ibadetler gibi yapılan her iş niyete

göre değerlendirilir. (Müslim, İmare, 155; Buhari, Bedü'l-Vahy, 1.)

İhlas ve samimi niyetle ibadet eden kul, ibadetiyle Yüce Yaratıcı'yla olan bağını daima güçlü tutar. Çünkü ibadet kulun rabbiiyle iletişim kanallarını açık tutup, ona devamlı murakabe altında olduğunu hissettirir. Nitekim günde beş vakit olarak kılınan namazların her rekâtında okunan Fatiha suresi aynı zamanda kulun rabbine sözlü seslenişinin, duasının, yakarışının göstergesidir. Burada kul rabbine, "Övgü, âlemlerin Rabbi, Rahman, Rahîm, hesap gününün sa-

hibi olan Allah'adır. (Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil." (Fatiha, 1/1-7.) diyerek âdeta O'nunla hasbihal etmektedir. Günde beş defa tekrarlanan ve diğer farz ibadetlerle de desteklenen bu durum insana daima Allah'ın gözetimi altında olduğu hissini verir. Bunun için Yüce Yaratıcı, Peygamberine "ölünceye kadar devamlı rabbine ibadet etmesini" (Hicr, 15/99.) emretmiş; Peygamberimiz de, "Allah katında amellerin en sevimsi,

az da olsa devamlı olanıdır." diyerek müminlerin ibadet yoluyla her daim Cenab-ı Hakk'ın murakabesinde oldukları hissini taşımalarını istemiştir. Ayrıca kulun rabbine kendisini en yakın hissetti yerin secde olması (Müslim, Salât, 215.) Yüce Yaratıcının, "Kulum, bana farz kıldıklarından daha sevimli bir şeyle yaklaşamaz. Nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder. Sonuçta ben onu severim. Onu sevince de onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı gibi olurum. Benden istediğinde ona veririm. Bana sığındığında onu korurum." (Buhari, Rikâk, 38.)

sözü ibadetlerin insanı hayatın tüm alanlarında ihsana ulaştıran boyutunu gözler önüne sermektedir. Allah Rasulü'nün "İhsanı" "Allah'tan, O'nu görüyor gibi korkmandır." (Müslim, İman, 7.) şeklinde tarif etmesi ibadetlerin insana kazandırdığı değerlerin nişanesidir.

Diğer taraftan gerek Kur'an gerekse hadislerde ibadetlerle ahlaki değerler bir arada zikredilmiş böylece ibadetlerin ahlaki olgunluğa vesile olması ve değer üretmesine özellikle vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede Cenab-ı Hak, iman esaslarına tam manasıyla inanmayı; namaz, zekât gibi temel ibadetleri eksiksiz yerine getirmeyi; toplumun muhtaç kesimlerine sevdiği maldan ikram etme, sözünde durma, sabretme gibi erdemlerle mücehhez olmayı gerçek iyilik (Bakara, 2/177.) olarak ifade ederek iman ve ibadetin ahlak olarak hayata yansımaları emretmiş, ancak bunu başarabilenlerin muttaki olabileceğini belirtmiştir. Bir başka ayet-i kerimde de insanın çok hırslı ve sabırsız olduğu, başına bir bela musibet geldiğinde figan ettiği, iyiliklere mazhar olup, nimet ve lütuflarla karşılaştığında cimrileştiği zikredilmekte ancak namazlarını güzelce eda edenlerin böyle davranmayacağı anlatılmaktadır. (Mearic, 70/19-22.) Böylece namazın insana kattığı değere işaret edilmektedir. Sevgili Peygamberimiz de, "Cehennemden kurtaracak ve cenneti kazandıracak bir şey öğrenmek istiyorum, diyen bir sahabiye, "Allah'a şirk koşmadan ibadet etmeye devam et, farz namazı kıl, farz olan zekâtı ver, ramazan orucunu tut, insanların sana davranmasını istediğin şekilde onlara davran, insanların sana davranmasını istemediğin şekilde onlara davranmayı terk et!" (İbn Hanbel, VI, 384.) diyerek ibadetlerle insanın davranışları arasındaki ilişkisi önemle belirtmiştir.

Allah Rasulü (s.a.s.) namaz, oruç gibi en temel ibadetlerden bahsederken ibadet-ahlak ilişkisine özellikle vurgu yapmış, ibadetlerin ahlaklı bireyler yetiştirmedeki rolüne değinmiştir. Namazın her türlü hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyacağını (Ankebut, 29/45.) düşünen Allah Rasulü nehir metaforunu kullanarak, kapısının önünden geçen nehirden beş vakit yıkanan kişide nasıl hiçbir kir, pas kalmaz ise günde beş vakit namaz kılan insanda da kötü huy ve kötü ahlaki özelliklerin kalamayacağını (Buhari, Mevakitü's-salât, 6; Mesacid ve mevziu's-salât, 283.) anlattığı hikâye bu ilişkiyi çok veciz bir şekilde özetlemektedir. Sevgili Peygamberimiz, orucun takvaya ulaştırabilmesi (Bakara, 2/183.) oruçluyu her türlü nefsanî ve şehvî isteğe karşı kalkan olarak koruyabilmesi için oruçlunun kötü söz söylememesi, bağırıp çağır-maması, kimseyle kavgaya girmemesini (Buhari, Savm, 2.) şart koşmuş, oruçlu iken yalan konuşan ve yalancı şahitlik yapan kişilerin aç kalmasına Allah'ın ihtiyacı olmadığını (Buhari, Savm, 8; Buhari, Savm, 20.) ifade etmiştir. O böylece oruç ibadetinin ahlaken yücelmeye olan katkısını göstermiştir.

İbadetlerin ahlaka etkisi ve insanı tüm hayatında ihsana götürmeye matuf bu örneklem ve anlatımlardan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) ibadetlerini ahlakına yansıtmayan, ibadetlerle hayatına değer katamayanları müflis tüccara benzetmiştir. O, bir gün arkadaşlarına "Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sormuş, onlar da "müflis parası ve malı olmayan kimsedir." diyerek cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır; "Gerçek müflis, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât ibadetlerini ifa etmiş olarak gelir. Aynı zamanda şuna sövmüş, buna iftira etmiş, şunun malını ye-

miş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüştür. Bunun üzerine iyiliklerinin sevabı alınır şuna, buna verilir. Üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları da kendisine yüklenir. Sonra da cehenneme atılır." (Müslim, Birr ve Sıla, 59.) İşte gerçek iflas eden kişi budur. Bu konudaki başka bir örnekte de Allah Rasulü, namazı, orucu ve sadakasının çokluğuyla meşhur olan bir kadının konuşmalarıyla ve söylediği sözlerle komşularını incitmesinden dolayı cehennemlik olduğunu (İbn Hanbel, II, 440.) ifade etmektedir. Allah Resulünün hayatında bu kabil örnekler oldukça fazladır. Bu örnekler göstermektedir ki namaz, oruç, zekât, hac gibi en temel ibadetleri yerine getiren ancak bu ibadetlerin hikmetini idrak etmeyip ahlakına yansıtmayan böylece kul hakkı yiyen, insanların samimi dini duygularını sömüren, emanete ihanet eden, vatanına, milletine, dinine hainlik yapanları da Yüce Yaratıcı'nın katında elim bir azap beklemektedir.

Sonuç olarak; bütün şartları yerine getirilerek ve içerdiği hikmet ve manaları bizzat duyularak ve hissedilerek yapılan ibadetler, insanı hem dünya hem de ahiret hayatında gerçek mutluluğa götürür. Bilinçli, olarak Yüce Allah'ın huzurunda olduğunu hisseden insan, daima onun kontrolünde bulunduğunu düşünerek, hayatını onun emir ve yasakları, helal ve haramları çerçevesinde düzenler. Böylece ibadetler insanın sadece Yüce Yaratıcı ile olan ilişkilerini değil, aynı zamanda diğer insanlarla olan ilişkilerini de olumlu yönde etkiler. Bu şuurla yapılan ibadetler insanı dini hayattaki en yüksek derece olan "İhsan" mertebesine ulaştırır. (Koca, Ferhat, "İbadet", İslam'a Giriş, Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar, 263, DİB, 2006.) ■

TEBLİĞ VE İRŞAT ERLERİNİN YOL HARİTASI

Zeki SAYAR | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Son tahlilde insanı reşit kılma yani iman ve davranışlar açısından en olgun konuma getirme projesi olan İslam'ın insanlara ulaştırılıp anlatılmasına özel ifadesiyle tebliğ diyoruz. Bu yönü ile tebliğ İslami bir kavramdır ve dayanağı Kur'an'dır. "İlahî mesajların ortaya konulması" diye de tanımlayabileceğimiz tebliğ olgusu, bunların açıklanması demek olan "tebyin" ile birlikte peygamberlik (risalet) görevinin temel unsurlarını oluşturlar. (Maide, 5/67.)

İslami hakikatlerin ortaya konulması tabii olarak davet aşamasını getirir. Bu aşamada hedef kitle, ilahî kaynaktan alınıp ortaya konulan mesajları dinleyip anlamaya ve yürekten kabullenip hayata uygulamaya çağrılır. İşte ilahî mesajların insanlar tarafından kabul edilip uygulanmasını, hayata yansıtılmasını mümkün kılacak, onları dinî hakikatlere yönlendirme amaçlı faaliyetlere din hizmeti diyoruz.

Her Müslüman inandığını yaşayıp, öncelikle hayat tarzıyla, sonra doğru bildiği hakikatleri uygun yer zaman ve üslupta başkalarına aktarmakla görevlidir. Ancak Kur'an, ilahî mesajların hedef kitleye ulaştırılıp açıklanması işini gündelik hayatını yaşayan sade insanların yapıp edeceklerine bırakmaz, konuyu özel bir uzmanlık alanı olarak görür. (Âl-i İmran, 3/104.) Toplum içinde, insanları

içine düşecekleri yanlış tutum ve yönelişlere karşı uyaracak, doğruyu gösterecek özel uzmanlık sahibi kişi ve grupların bulundurulması Kur'anı bir ilkedir. Bu da her şeyden önce bilgili ve liyakatli olmayı gerektirir. İyi bilinmeyen bir hususun başkalarına doğru anlatılması söz konusu değildir. Aksine tutum, insanlara yol göstermek yerine onlarda zihin bulanıklığına sebep olabilir. Dinin asli çizgisinden çıkmadan kuşaktan kuşağa yaşanarak özümsemesi için özel bir ihtimamın gerekli olduğu şüphesizdir. Bu önemli görev öncelikli olarak peygamberler, sonrada onların "vârisleri" konumundaki ulemanın omuzlarında yürütülmüştür. "Âlimler peygamberlerin varisleridir." hadisi bu durumu yansıtmaktadır. Bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağını (Zümer, 39/9.), Allah'tan gereğince ancak âlimlerin korkacağı (Fâtır, 35/28.)'nı vurgulayan ilahî mesajlar da toplumların kıvamı ve terakkisi noktasında bilginin merkezi bir konumda olduğuna dikkat çekmektedir. Aynı gerçek Nebvi hatırlatmalara da konu olmuştur. Bunlardan biri şu hadis-i şerifte dile getirilmiştir: "Toplumda iki sınıf insan vardır; eğer bunlar iyi olursa bütün toplum iyi olur; bozuk olursa bütün toplum bozulur. Bunlar yöneticiler ve âlimlerdir." (Temmâm b. Muhammed, el-Fevâid, II, 197.) Rasulüllah bu ifadeleriyle sağlıklı bir toplumun oluşmasında âlimlerin sorumluluğuna özel vurgu yapmıştır. İlk vahyin bütün insanlara

okumayı emretmiş olması da bu bakımdan oldukça anlamlıdır. (Alak, 96/1-5.) Topluma önderlik yapacak kişilerin yeterli ilmi donanımına sahip olmalarının yanında manevi altyapı ile de donanımlı olmaları beklenir. Kur'an-ı Kerim'de bu ilkeye şöyle işaret edilmektedir: "Ey bürünüp sarınan (Peygamber!) Kalk ve (insanları) uyar. Rabbini yücelt. Elbiseni temiz tut. Şirkten uzak dur." (Müddessir, 74/1, 2, 3, 4, 5.) Müfessirlerin büyük çoğunluğu ayetteki "elbise"nin mecazen "kalp, nefis, ahlak" gibi manalar taşıdığını ifade etmişlerdir. Dolayısı ile "elbiseni temizle" ibaresi mecazen "ahlakını güzelleştir ve iç dünyanı arındır" anlamını da ifade eder. Bu manası ile ayet Peygamberimiz'in örnekliğinde insanlara dini rehberlikte bulunan kimselerin ahlaki ve manevi bakımdan da temiz ve donanımlı olmasının gereğine işaret etmektedir. Söylenen sözlerin muhataplar üzerinde etkili olmasında da bu nitelik vazgeçilmez bir unsurdur.

Dinî ve ahlaki ilkeler anlatılırken, asla şahsiyet yapılmadan, söylemlerde kişileri hedef almadan anlaşılır, uyarıcı ama asla korkutup ümitsizliğe sevk etmeyen samimi bir üslup ve tavır sergilenmelidir. Dinî rehberlikte bulunan kişinin temel yaklaşım noktası sevgi ve içtenlik olmalıdır. Onun düşünce dünyasında ötekileştirme asla yer bulmamalıdır. İnsanın bulunduğu her yer bir bakıma tebliğ ve irşat alanı olarak görülmelidir.

Kin, nefret, haset, çekememezlik gibi kalbi hastalıklar bir şeyler anlatmak isteyen kimsenin yüreğine yol bulamamalıdır.

Yaşadığımız süreçte insanlığın karşı karşıya olduğu problemler irşat ve tebliğ görevini daha da önemli hâle getirmiştir. Zulmün, ahlaksızlığın gözyaşının ötekileştirmenin âdeta hayat tarzına dönüştüğü bir dünyada yaşıyoruz. Bu olumsuz durum, insanlar arası iletişimin görünmez en büyük engeli ile karşı karşıya olduğumuz anlamına geliyor. Bu engeli aşmada insan sevgisi, merhamet, paylaşma kültürü, ötekinin hak ve hukukuna saygı gibi tamamen insani duygular gelişip serpilemez; kurumaya yüz tutar. Korku, zulüm, ümitsizlik, çaresizlik, gözyaşı ve sömürü artarak sürüp gider. İşte bu noktada din gönüllüsü ideal bir figür olarak zihninizde canlanıyor. Hz. Peygamber'in örneklik ve öncülüğünde suret bulan bu kavrama can verecek yürekli ve fedakâr insanlardır kastettiğimiz. Bunların sayısını yeterli düzeye çıkarabilmemiz hâlinde toplumsal akışın nasıl değişeceği, doğrunun, güzelin ve fedakârlığın nasıl yapıcı bir güç olarak rol oynayacağı görülecektir. Yeter ki "İslam'ın her zaman ve zeminde herkesi kuşatan ve herkese çok yönlü ilham veren çağrısını ulaştırmak için anlaşılabilir güncel bir dille tebliğ" gerçekleştirilebilsin. (V. Din Şurası Sonuç Bildirgesi, mad. 7'den)

Tebliğ ve davetin olmazsa olmaz şartı sırf Allah rızasını gözetmek (ihlas) ve içtenlikle gayrettir. Söz ve davranışlardaki içtenlik söylenen sözlerin etkili ve tesirli olmasının yanında Allah katında karşılık bulmasında da çok önemlidir. Topluma, manevi rehberleri bu vasıflarıyla da örnek olacaklardır. Sözleri ile tutum ve davranışları çelişmeyecektir. Samimiyetlerine gölge düşürecek her türlü şaibeden uzak durmalıdırlar.

Kendilerinin yapmadığı şeyleri insanlardan istemeyeceklerdir. Hazreti peygamber söylediği şeyleri önce kendisi yapıp, sonra insanlara emrettiğini hep göz önünde bulunduracaklardır. Bu, hakikati insanlara kabul ettirmenin temel ilkesidir ki hakikati sözle ifade etmekten çok daha etkilidir. Şüphesiz en etkili olanı ise söz ve davranış birliğidir. Buna dikkat etmemek amaca ulaşmayı engelleyeceği gibi, Kur'an'ın tehditkâr ifadesine de muhatap kılar: "Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz." (Saff, 61/2.)

Topluma dinin emir ve yasaklarını anlatan, tebliğ ve irşat faaliyetlerinde bulunan kişiler her şeyden önce konunun emanetçileri olarak sorumluluklarının bilincinde olmakla görevli bulunuyorlar.

Sabırlı ve azimli olmak da tebliğ görevinde başarının gerektirdiği kritik yönelişlerinden biridir. Hedefe ulaşmada her mümin için tarif edilmiş ahlaki bir görev olan plan, azim, sabır ve son noktada Allah'a dayanıp güvenmek tutumu (Âl-i İmran, 3/159.) hakka davet erinin elbette vazgeçilmezleri arasında yer alacaktır. Her alanda olduğu gibi irşat ve tebliğde de başarılı olabilmek için karşılaşılan zorluklara, sıkıntılara sabır göstermek gerekir. Asla yılgınlık ve irade zafiyeti göstermeden azim ve kararlılıkla zorlukların üstesinden gelinmeye çalışılmalıdır. Rasulüllah'ın peygamberlik görevini yerine getirir-

ken sergilediği bu yöndeki tutum her irşat adamının sürekli göz önünde bulundurması gereken temel bir ilke olmalıdır. İslam peygamberine karşı müşriklerin uyguladığı fiili, psikolojik ve ekonomik her türlü baskı onu yıldırnamış ise bu onun Allah'ın yardım ve desteği ile gösterdiği azim ve sebatın bir sonucudur. Bu vesile ile İslami söylemde sabrın sadece karşılaşılan olumsuzluklara karşı direnmek olmadığını, bunun yanında dinin emirlerini yaşama, ibadetlere devam, haramlardan sakınma konularında nefsin göstereceği her türlü dirence karşı koymak olduğunu hatırlatmak anlamlı olacaktır.

Tebliğ ve irşatta önemli köşe taşlarından biri de muhataba karşı takınılan tavır ve üslubun yumuşak ve cezbedici olması, kırıncı ve incitici olmaktan sakınılmasıdır. Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber'e davetin şeklini yumuşak, kırıncı olmayan bir üslup yanında hikmet ve güzel öğütle birlikte delile dayanan ikna edici bir tartışma yöntemi olarak ifade etmektedir. (Nahl, 16/125.) Hz. Musa ile kardeşi Harun'un Firavuna gönderilirlerken ona, "haddini aşmış" olan Firavun'a karşı bile yumuşak bir dil kullanması yönündeki uyarı (Taha, 20/43-44.) dikkatten kaçırılmamalıdır. Nitekim Rasulüllah da bu yönlendirmeye paralel olarak bütün kaba ve çirkin davranışlarına rağmen müşriklere yumuşak dil kullanmıştır: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi." (Âl-i İmran, 3/159.)

Topluma dinin emir ve yasaklarını anlatan, tebliğ ve irşat faaliyetlerinde bulunan kişiler her şeyden önce konunun emanetçileri olarak sorumluluklarının bilincinde olmakla görevli bulunuyorlar. Bu kutsal görev zor ama bir o kadar da yüceltici. ■

MÜSLÜMAN OLMAK

Kerim ALPTEKİN | Ordu Yemişli Hasanbey Camii İmam-Hatibi

Çocukluğumuzdan beri kulağımıza fısıldanan “iyi insan olmalısın” telkinleri yetmiyor demek, kaliteli insan olmak için. Müslüman iyi insan demektir elbette. Peki, Müslüman kimliğine sahip olan bireyin tercihlerinde, eylemlerinde Müslümanca tavrı kim bulacak?

insan olmak nasıl bir şeydir? İnsan, et ve kemik yığınının ibaret bir varlık mıdır? Yoksa varlığın sırrını keşfedip açığa çıkaran mı? Ya da siretleri insan olmadığı hâlde sureti insan görünen mi? İnsanı insan yapan istekleri midir? Vazgeçebildikleri mi? Mecburiyetleri mi yoksa tercihleri mi? Evet çok kafa karıştırıcı sorular. Hakikat, başka türlü, sözgelimi tek tip sorularla kucaklanabilir mi? Zira insan kendini sorularla ve cevaplarla dönüştürebilir ancak.

Özünde tevhit, yeryüzünü imar ve ıslah görevi ile yaratılan insanın başarılı olamadığında tenzili rütbeye düşmesi ne demektir?

Eşref-i mahlukat makamındaki bir varlığın modern zamanların etkisiyle kimliksizleşip meta olması, insanlığını yitirmesi, tüketimin, istatikselsel bir rakamın nesnesi konumunda hazlarının esiri olmasının acısı tırmalıyor içimizi.

Ekonomik uçurumlar, adaletsizlik, tüketim çılgınlığı, mülteciler, savaşlar, katliamlar... Yaşadığımız hayat bize bir şeyler yaptı. Kalbimizdeki kara lekeleri kötülüklerle büyütürken ifsat etti. Ortaya koyduklarımızla insanlığımızın erozyona uğradığına şahit olduk.

Maddi olana arzumuz insani tarafımızda dondurucu kış yaşıyor artık. Merhametsizlik ve günah bataklığında debeleniyoruz. İnsan insanın kurdudur anlayışından insan insana yurttur erdemine ulaşmıyoruz bir türlü.

Çocukluğumuzdan beri kulağımıza fısıldanan “iyi insan olmalısın” telkinleri yetmiyor demek, kaliteli insan olmak için. Müslüman iyi insan demektir elbette. Peki, Müslüman kimliğine sahip olan bireyin tercihlerinde, eylemlerinde Müslümanca tavrı kim bulacak?

Müslüman sıfatı taşıyor olmamız iyi insan olduğumuz anlamına geliyor mu? Teorik olarak evet. Pratikte pek de öyle değil. İmanın aldığımız kuvvetle ruhunu daha güzelle, daha estetik olana yönelten, gördüğü yanlışları en uygun şekilde düzeltme kararlığındaki hakikatin hadimi Müslümanlar neredeler?

Her medeniyet insanın omuzlarında yükselir. Öyleyse nerden başlayacağız?

Önce kendinden başlamalı. Hayatının her evresinde içine yolculuk yapmalı. Hatalarını, yanlışlarını restore etmeli insan. Bulunduğu yeri ne kadar doldurduğunu ne yaptığını kazandıklarının ne kada-

rını hak ettiğini gözden geçirmeli. Bunun yerine başkalarının kusurları üzerinden kendisini temize çıkarmayı görev ediniyor zamanın insanı. Kendini bilmeyenin eylemi başkalarıyla savaştır. “Baskalarının günahları ile aziz olamazsın.” der Çehov isabetle.

Eşitlerinden insanı ayıran aklını ve iradesini kullanarak ortaya koyduğu eylemlerse yeryüzünde yaşayan her bireyin bütüne bir değer katmadan kişiliklerini kazanamayacaklarını bilmesi gerekir. Vahşice katledilen Özgecan cinayetini hatırlayalım. Özgecan'ın kardeşi insafsızlığa yüreğinden feryat ederken şöyle diyordu; “Okullarda önce insan olmayı, insanlığı öğretsek sonra diğer dersleri okutsak çocuklarımıza.” Kim katılmaz ki bu düşünceye.

Yaşadığımız hayatın hesabını nasıl vereceğiz?

İnsanın bir fıtratı vardır o da insan olmaktır. Önemli olan insanın kendini beşerî ekranda ilahî olana ayarlamasıdır. Kendini bilen, içindeki merhametsizliği silen, maddi olanın arkasından koşmaktan vazgeçip ahlak ve faziletin peşinden ilerlemeye çalışan, kusuru zamana yüklemek yerine kendinde arayan insana ihtiyacı var dünyanın. ■

Fotoğraflar: Dr. Ruhi İNAN

KUDÜS NOTLARI

Her akşam bir hikâye yazar bu şehrin üstünde kuşlar... Celile'nin kuşları; "uzar giderler, uzak denizlere/ve yeni bir anlam aramaya, hakikate" Bu şehirde dökülür incisi kuşların... "Bu şehir gelir arkandan senin"

Avuçlarıma aldım korkularımı, kalbimden kanatlanan tüm derviş şiirleri, Lut Gölü'nün kenarından yola koyuldum Kudüs'e doğru... Telvesi taze daha Mavi Marmara'nın ve ben tek başıma, üstelik Ürdün üzerinden gidiyorum ilk defa gönül şehrine. Küçük hesap peşinde koşan simsar taksicilerin arasından, çanta ve bavullara yolcu muamelesi

yapan Filistinli kardeşlerimize rağmen Kudüs bende her daim bir başka yerde duruyor ve duracak da...

Üç araba değişimi ve gergin bir bekleyişten sonra sabah saat 10 gibi sınır kapısına ulaşıyorum. Sekiz saat bekleme ve aralıklı sorguların ardından ancak akşam saat 8.30 gibi girmeme izin veriyorlar. Yeşil pasaportu olanlar daha önce vize almıyorlar ama girişte verilen küçük vize kâğıdını mutlaka yanınızda taşımanız gerekli çünkü bazen bu belge sizden isteniyor. Çıkışta bekleyen dolmuşlara kendim için 65 şekel, sevgili bavulum için de 15 şekel verdim, yaklaşık 45 dakikalık yolculuktan sonra Şam kapısının önünde dolmuştan indim. Mini-

büste mükesseratımı (fındık fıstık gibi şeyler) paylaştığım Filistinli bir ailenin yardımıyla Mescid-i Aksa'ya yakın bir otele yerleştim. Normal bir otel burada 70 dolar civarında, daha iyi bir yer düşünüyorsanız 150 doları gözden çıkarmalısınız. Yer ve temizlik konusunda bir takıntınız yoksa bu miktar 15-20 dolara kadar düşüyor.

Korku burada tüm sistemi belirleyen esas unsur gibi fakat elbette bizim için değil... Çoğu yerde özellikle sokak başlarında eli silahlı İsrail askerleri nöbet tutuyor. Bu askerler, askerlik sonrasında 6 ay bir kamu kurumunda çalışıyorlar ve devlet her birine yaklaşık 15 bin dolar para veriyor. Parayı alan Ya-

hudiler, bazen bir seneliğine tatile çıkıyor. İsrail'de yaşayan herhangi bir Yahudi ile konuşursanız, mutlaka yurtdışında bir yere seyahat ettiğini söyleyecektir. Döndüklerinde burslu olarak üniversitelerini okuyorlar ve doğum yapan kadınlar hariç olmak üzere 40 yaşına kadar askere çağırılıyorlar.

Mescid-i Aksa'ya girişlerde ikili soru var. İlkinde İsrail askerleri Müslüman olup olmadığınızı soruyor. Bazen sorular yeterli gelmeyince sure okutuyorlar. İkinci kısımda Filistinliler size Müslüman olup olmadığınızı soruyorlar. Kapıdaki Filistinli görevliler sizin Türk olduğunuzu öğrendiklerinde "Küllü ihtiram lişşa'abı Türki ve Efdal Şa'ab," (Türk halkına daima saygı ve hürmetimiz vardır; çünkü Türk halkı eftal bir halktır) ifadelerini sık sık duyuyorsunuz.

Mescid-i Aksa'da vakit namazının ardından iki rekât şükür namazı kıldıktan sonra uzun uzun düşündüm.. Aklım, flashback bir kırılma ile ömrümün kırk iki yılını bir film şeridi gibi önüme serdi. Sonra yanaklarımdan altın sarısı Kubbetü's-Sahra, Efendimizin namaz kıldığı muallak taşının altındaki mescit ve içindeki küçük Abdülhamit mihrabı, ecdadın ayak seslerini duyduğum o geniş avlu, yıldızlı gök kubbe altında çocuk sesleriyle yek ahenk bir musiki içinde ezan sesleri süzüldü...

Yatsı namazından sonra tedbir amaçlı orada nöbete kalan Arap ve bazı Türk aileleri arkamda bırakarak, Mescid-i Aksa'dan çıktım. Benden sonra kapıları da kapattılar. Ve sonra ben Kudüs sokaklarının havasının her zerresini adım adım hissederek, egleşe egleşe, doya doya dolaşım...

Efendimiz'in (s.a.s.) miraçtan önce namaz kıldığı Muallak Taş'ın altındaki küçük mescit

**Her karış toprağında,
nice peygamberlerin
hatırasını ve izlerini taşıyan,
en eski ikinci ve en mukaddes üçüncü
mescidinin mekânı olan
Kudüs'ü, biraz hüzne
bulanmış tefekkürle
gezmek lazım çünkü bu
şehir, bize bizi haykıran
bir yankı gibi.**

Ertesi günkü programım sur içini yani eski Kudüs'ü yürüyerek gezmekti. Sabah namazından sonra bir Filistin kahvesinde, meşhur büyük Kudüs simidini, yine büyük bir çay eşliğinde yedim. İlk durağım Hazreti Ömer Mescidi'yd. Hazreti Ömer'in mescidi Kiyamet Kilisesi'nin tam karşısında; elbet bir hikâyesi var ama anlatacak çok şey var; o kısmı sizin merakınıza bırakıyorum. Kiyamet Kilisesi'nin karşısında Ömer Mescidi maalesef çok yalnız ve garip duruyor. Kutsal Kabir Kilisesi olarak da bilinen bu kilise, Ortodoks Kilisesi tarafından

Yeniden Diriliş Kilisesi olarak adlandırılıyor. Yapı eski şehrin Hristiyan bölgesinden (Muristan) birkaç adım ötede yer almakta. Ayrıca Hz. İsa'nın kabrinin gömüldüğü yer olduğuna inanılır; bundan sebep bütün Hristiyanlar, girişte bulunan sembolik kabirde kısa bir seremoni yaparlar. En az 4. yüzyıldan beri, İsa'nın yeniden dirileceği yer olmasına inanıldığı için bu kilise Hristiyanlar için önemli hac noktalarından biridir.

Hemen bir alt sokakta Selahaddin Eyyubi'nin yaptırdığı küçük bir mescit var. Mescit kolay bulunabilecek bir yerde değil. Mescidin avlu kısmında, yapı ile ilgilenen iki aile yaşıyor. Çoğunlukla kapalı tutulan mescidin anahtarı, oradaki ailelerin çocuklarında bulunuyor, onlara birkaç şekel verdiğinizde mescidi sizin için açıyorlar. Yığma tuğlayla örülmüş küçük bir mescit bu; mescitte en ilginç olan şey, mescidin pencerelerindeki Allah, Muhammed ve Selahaddin Eyyubi yazan demir parmaklıklar. İlk günkü gibi duruyor ve elim değişiyor parmağına Selahaddin Eyyubi'nin...

Cemal Paşa'nın karargahı. Eski Alman Hastanesi

Oradan çıktıktan sonra doğrudan Mescid-i Aksa'ya giden yoldan ağlama duvarına iniyorum ve İsrail'in kazı çalışması başlattığı Batı Duvarı Tüneli'ndeki ziyaretçilere açık bölüme girmeyi deniyorum. Sanırım 30 şekel verdim ve içeriye girdim. Yaklaşık on beş kişiydik ve tek Müslüman bendim, üstelik de Türk'tüm. Rehber herkese nereli olduğunu sorunca Türk'üm kelimesinden sonra kısa bir sessizlik oldu, ben tebessüm ettim. Rehber, Kudüs tarihini bazı görsel öğeler kullanarak anlattı sonra tünele doğru yöneldik. Batı Duvarı Tüneli uzun ve çok dar ayrıca görülmeye değer. Ağlama duvarının arkasında kalan yerde Yahudiler sallanarak, sesli bir şekilde Zebur okuyorlar. Yolun orta kısımlarında çocuklu ve oldukça semiz olan Amerikan Yahudisi aile panik yaptı ve yardım istedi. "Kenar-ı Dicle'de bir kurt kapsa koyunu" kabilinden bir hassasiyetle yanlarına koştum, çocuklarını aldım, bana teşekkür eden gözlerle baktılar ve mahcup bir "thanks" sesi yankılandı tünelin dehlizlerinde...

Mescid-i Aksa'nın batıya bakan

"Nazır Kapısından" çıktıktan sonra az ileride Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı tarihî bir su sebili bulunuyor. Aynı yol üzerinde yokuş boyu uzanan merdivenli yol takip edilirse yaklaşık 200 metre ileride solda bir başka tarihî yapı görünür. Bu yapı Hürrem Sultan'ın 1552 yılında fakirler için ölmeden bir yıl önce yaptırdığı "Haseki Sultan İmarathanesi"dir. Bugün hâlâ bu vakıf, fakirlere günde iki öğün yemek vermektedir. Ruhu şad olsun.

Kudüs sur içinde Müslüman, Hristiyan, Yahudi ve Ermeni mahallesinden oluşan dört mahalle bulunmakta. Ermeni mahallesi Davut Kulesi'nin olduğu yere yakın sayılır, yol üzerinde rastladığım birkaç Ermeni kilisesine girdim, bütün bölgede olduğu gibi nerdeyse şehrin bütününde hissedilen korku ve endişe burada da hâkim. Davut Kulesi'nin yakınındaki kapıdan sur dışına çıktım ve oradan yürüyerek şehrin aşağı kısmında kalan, 4. yüzyılda İmparator Konstantin'in annesi Helena tarafından inşa ettirilen Pater Noster Kilisesi'ne ve ardından Rus İmparatoriçesi Maria

Alexandrovna anısına inşa edilmiş, 5 altın kubbesiyle oldukça farklı bir kilise olan bizim Moskofiye diye adlandırdığımız Saint Mary Magdalene Manastırı'na uğradım sonra Zeytin Dağı'na doğru yürüdüm.

Eski Alman Hastanesi olarak da bilinen Cemal Paşa'nın Zeytindağı'ndaki karargahına vardığımda, kendimi o an Falih Rıfkı Atay'ın yerinde hissettim ve Cemal Paşa'nın odasına girerken onun şu cümlelerini kendi kendime mırıldandım:

"Büyük bir oda: Solda Şeria Nehri ve Lût Gölü, sağda Kudüs şehri, önde Moskofiye denilen Rus yapı ve bahçeleri vardı. Cemal Paşa, Şeria'ya bakan pencere ile Moskofiye'ye bakan pencerenin üçgeni arasında, arkası bize dönük, kâğıt imzalamakla meşgul. Yalnız sakallı sert profilinin bir parçasını görüyoruz. Benden başka, koltuğu defterli üç subay daha var. Bir aralık başını çevirdi, gözü benim üstümden sıyrılarak ikinci subaya gitti, ekşi bir sesle: - Yaver Beye söyleyiniz; Nablus eşrafını çağırırsın dedi. (Falih Rıfkı Atay, Zeytindağı, s.3.)

Bina çıkışında ehlen ve sehlenlerin arasından sıyrılarak yakındaki bir müzeye girmek istedim, kapıdaki görevli durdurdu ve ücret sordu. Sorusuna "Ene Türki" (Ben Türk'üm) diye cevap verince görevlinin tebessüm eden gözleri bana kanat oldu ve içeri girdim.. "Hele hele hele" (hoş geldin)...

Cuma ve cumartesi günleri Kudüs'te hayat âdeta duruyor. Özelikle cuma öğleden sonra sokaklarda kippa ya da fötr tarzı şapka takan ve peyotlu (saç örgülü) birçok Yahudi'ye rastlırsınız. Dindar Yahudiler sokaklarda genelde insanlarla göz temasına girmemeye

Selahaddin-i Eyyûbi Mescidi

gayret ediyorlar. Cuma günü öğleden sonra bir papaz ve arkasında on rahip, ikili saf tutarak bazı sokakları gezerler. Bu ilginç seremoni içinde en önde, kıyafetinden Türkleri temsil ettiğini düşündüğüm fesli bir adam, hemen arkasında uzun sakallı, yaşlı bir papaz bastonunu yere hızlı bir şekilde vurarak yürüyor. Kudüs'ün kaybedilişinin temsili olduğunu düşündüğüm bu törenden ben rahatsız olurken

Filistinli esnafların bu durumu te-bessümle izlemeleri beni oldukça şaşırttı...

Kudüs dışında gezilecek birçok yer var. Bazı bölgelere giriş yasak. Öncelikle Halil kasabasını ve camiini mutlaka ziyaret etmeli. Meryem Ana Mezarı Kilisesi, Kudüs Arkeolojik Park Alanı, isteyen için Yadya Shem Soykırım Müzesi, alışveriş mekânları ve kafe-restoranlarla dolu Jaffa ve King George

caddeleri, Machane Yehuda Pazarı, Kudüs'e 10 kilometre uzaklıkta yer alan, İsa'nın doğduğu Bethlehem Kasabası, Kudüs'e arabayla 15 dakika mesafede Cudi (Judean) Dağı'nın eteklerinde ormanların arasında olan Ein Kerem ziyaret edilecek yerlerden bazıları.

Damak tadı olarak gerçekten zevkimize hitap eden bir yer Kudüs. Ama burada tatmanız gereken ana yemek falafel olmalı. Falafel Filistin mutfağına özgü nohut köftesi. Bugünlerde İstanbul'da da falafel yapan yerlere sıkça rastlıyoruz. Ekmek arası olarak, sokak başlarında ufak arabalarda ve dükkânlarda satılıyor. Tombik pide arasına yağda kızartılan 5-6 tane nohut köftesi (falafel), patates kızartması, yeşillik, humus ezmesi konuluyor. Fiyatı 8 şekel. Bir öğün için fena sayılmaz.

Her karış toprağında, nice peygamberlerin hatırasını ve izlerini taşıyan, en eski ikinci ve en mukaddes üçüncü mescidinin mekânı olan Kudüs'ü, biraz hüzne bulanmış tefekkürle gezmek lazım çünkü bu şehir, bize bizi haykıran bir yankı gibi. Kudüs'e gelmeden önce özellikle yakın dönem bölge tarihi ile ilgili birkaç yazı, Mahmut Derviş'in Ahmed Zaater ve Nizar Kabbani'nin Kudüs şiirini, Falih Rıfkı'nın Zeytin dağ'ını okumanızı, Ben Hur, İsa'nın Çilesi ve Cennet Krallığı adlı filmleri seyretmenizi tavsiye ediyorum.

Yazımı Nizar Kabbani ile bitirmek istiyorum: "Ey Kudüs, ey sevgilim / Yarın, yarın çiçek açacak limon / Sevinecek yeşil sümbüller ve zeytin / Gözler gülecek / Geri dönecek göçmen güvercinler / Tertemiz yuvasına / Ve geri dönecek çocuklar oynamaya / Buluşacak babalarla oğullar..." ■

Felsefenin amacı, insanın vâkıf olabileceği oranda tüm var olanların hakikatlerine vâkıf olmasıdır.

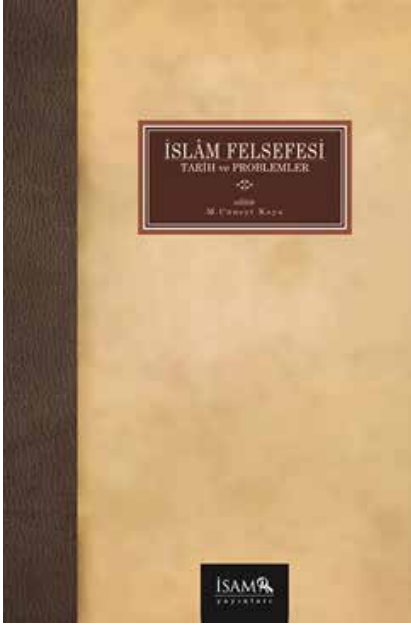
İbn Sina

İSLAM FELSEFESİ:

Tarih ve Problemler

Muhammed Kâmil YAYKAN

Editör: M. Cüneyt KAYA

İslam Felsefesi', odağında bir din olarak İslam'ın inanç esaslarını akli olarak ispatlamanın ve açıklamanın bulunduğu, din ile felsefenin, akıl ile vahyin uyumunu merkeze alan dinî bir felsefe midir?" M. Cüneyt Kaya; editörlüğünü üstlendiği "İslam Felsefesi: Tarih ve Problemler"

isimli, İSAM yayıncılık tarafından okuyucuyla buluşturulan, alanındaki en hacimli içeriklerden birine sahip olan eserde kaleme aldığı "İslam Felsefesinin Mahiyeti Üzerine" başlıklı giriş yazısında bu ve bunun gibi pek çok ilgi çekici ve düşündürücü soruyla İslam Felsefesinin temel dinamiklerini sorguluyor, okuyucuya da sorguluyor.

Kitap bir takdim yazısını takip eden 21 makaleyi ve iki eki muhteva ediyor. Bu makalelerin her biri alanında uzman akademisyenler tarafından okuyucuya sunuluyor. İlk on beş makalede İslam Felsefesi tarihinin ele alındığını görüyoruz. Bu makalelerde Antik-Helenistik birikimin İslam dünyasına intikalinden Farabi ve Bağdat Meşşai okuluna, Gazali'den Sadreddin Konevi'ye İslam Felsefesi tarihini, bu tarihi perspektif içinde yer alan önemli İslam filozoflarının hayatlarını, eserleri hakkında kapsamlı bilgileri ve de bu filozofların öne çıkan felsefi görüşlerini inceleyip öğrenebiliyoruz.

Bu bölümleri müteakip beş bölümde ise sırasıyla mantık, psikoloji, metafizik, ahlak ve siyaset yani felsefenin temel alanları ele alınıyor. İsmi zikredilen bu alanların İslam Felsefesine intikal edişi, literatürü ve problemleri hakkında da bilgiler verilerek bu meselelerin İslam filozofları tarafından ele alınış yöntemleri ayrıntılı bir biçimde inceleniyor.

Felsefenin temel alanları olarak bahsettiğimiz bu beş mevzu arasında Klasik Dönem felsefe kapsamında yer alan matematik ve tabiat bilimlerinin kitapta yer almadığı da aşikâr bir şekilde dikkatimizi çekiyor. Editör M. Cüneyt Kaya bu durumu kitap açısından bir eksiklik olsa da Türkiye'deki İslam felsefesi çalışmalarının yoğunlaştığı ve dolayısıyla ihmal ettiği alanları göstermesi bakımından manidar olarak nitelendiriyor ve eleştiriyor.

Kitabımızın son bölümü ise entelektüel ilgilerin kesişim noktasında yer alan felsefe ve felsefe eğitimi ile bu eğitim üzerinde farklı geleneklerin etkisini gösteren önemli verileri bizlere aktarıyor.

Eser, 900 sayfaya yaklaşan kapsamlı içeriğiyle felsefe ve bilhassa İslam Felsefesi alanında inceleme ve araştırma yapmak isteyenler ile bu alana merak duyan herkese bir başucu kitabı olma hüviyetiyle karşımıza çıkıyor.

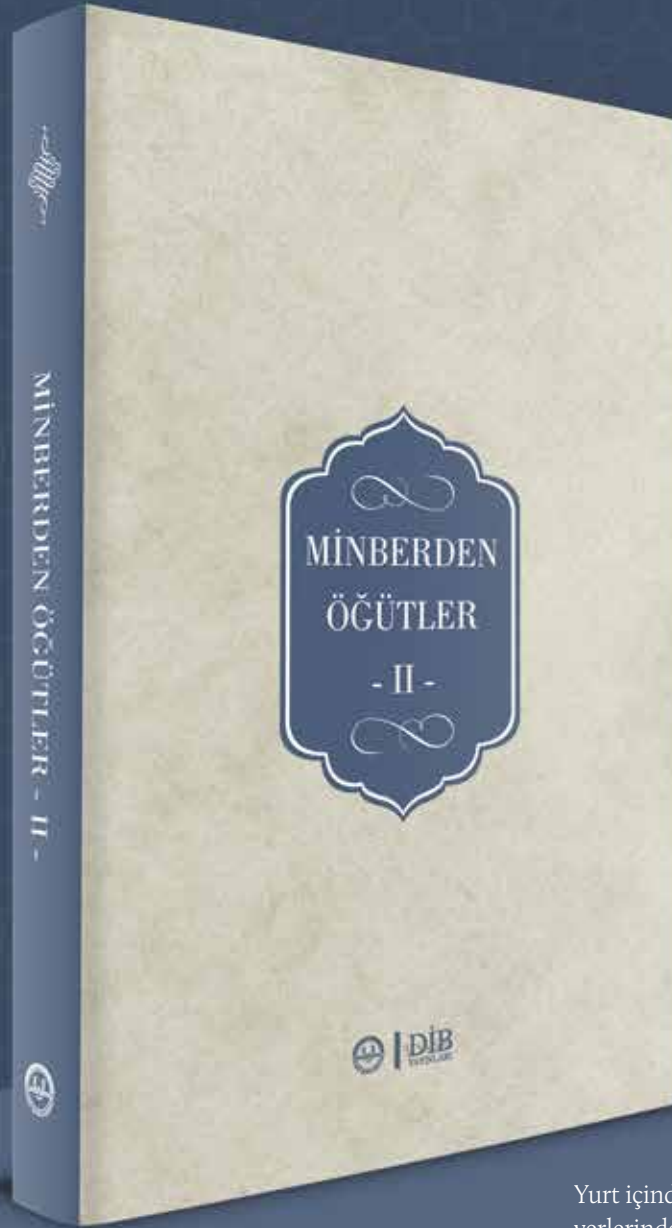
İyi okumalar... ■

YENİ
YAYINLARIMIZ

{ MİNBERDEN ÖĞÜTLER }

— II —

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

**Ey iman edenler! Zannın
çoğundan sakının; çünkü
bazı zanlar günahtır.
Gizlilikleri araştırmayın,
birbirinizin gıybetini
yapmayın; herhangi biriniz,
 lm ř kardeşinin etini
yemekten hoşlanır mı?
Bak bundan tiksindiniz.
Allah’a itaatsizlikten de
sakının. Allah tövbeleri
 ok a kabul etmektedir,
rahmeti sonsuzdur.**

(Hucurat, 49/12.)

FIYATI: 7TL